

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΛΩΣΣΑ-ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ-ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ

- 1.- Αναλφάβητα 250 εκατομμύρια παιδιά λόγω κακής ποιότητας εκπαίδευσης
- 2.- Αντιμετωπίζοντας τον αναλφαβητισμό των νέων στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- 3.- Γλώσσα και κοινωνικοποίηση
- 4.- Διάλεκτοι και Εκπαίδευση
- 5.- Η αγγλική και οι άλλες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 6.- Οι αναλφάβητοι, οι εγγράμματοι και ο αλφαβητισμός
- 7.- Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- 8.- Η Ελληνική και πάλι στο προσκήνιο
- 9.- Πολιτισμός και γλώσσα
- 10.- Τα παιδιά μελετούν, αλλά δεν κατανοούν
- 11.- Υπάρχει ιδανικός ομιλητής της γλώσσας;
- 12.- Η σημασία της γλώσσας
- 13.- Το Διδασκαλείο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας
- 14.- Η γλώσσα μας σήμερα...
- 15.- Ο διάλογος και οι ομαδικές δραστηριότητες στην τάξη
- 16.- Επιπτώσεις αναλφαβητισμού
- 17.- Το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας
- 18.- Το λεξιλόγιο της νεοελληνικής και ο ευρωπαϊκός γλωσσικός πλουραλισμός, στάσεις και συμπεριφορές του εφήβου
- 19.- Η επίδραση της τεχνολογίας στη γλωσσική ποικιλότητα
- 20.- Οι γλώσσες αλλάζουν
- 21.- Η γλώσσα των νέων
- 22.- Η γλωσσική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 23.- Ευρωπαϊκή Ένωση και Νεοελληνική γλώσσα.
- 24.- Μετασχηματίζοντας δημιουργικά την αμφισβήτηση...

- 25.- Η σημασία της Παγκόσμιας Ημέρα Μητρικής Γλώσσας
- 26.- Η ελληνική γλώσσα στην κοινωνία της παγκοσμιοποίησης.
Ο ρόλος του σχολείου
- 27.- Το πιστοποιητικό ελληνομάθειας
- 28.- Αλλαγές στον γραπτό κόσμο
- 29.- Γλώσσα και λογοτεχνική δημιουργία
- 30.- Οι κούφιας λέξεις
- 31.- Δε θέλω τίποτε άλλο παρά να μιλήσω απλά
- 32.- Ο Σιμόεις με τις ασημένιες δίνες

ΕΦΗΒΕΙΑ-ΦΙΛΙΑ

- 33.- Εφηβεία: Συμβουλές για... γονείς σε απόγνωση
- 34.- Η συμπεριφορά των γονιών και η επίπτωσή της στους εφήβους
- 35.- Σχέσεις γονέων-εφήβων
- 36.- Η φιλία
- 37.- Κοινωνικά Πρότυπα
- 38.- Εφηβεία
- 39.- Νέοι και πρότυπα ψυχαγωγίας
- 40.- Ο έφηβος σε σχέση με τους γονείς του
- 41.- Το χάσμα των γενεών
- 42.- Νεανική ηλικία
- 43.- Μια νέα σχέση με τους συνομηλίκους
- 44.- Οι σχέσεις του εφήβου με την ομάδα συνομηλίκων

ΤΟ ΓΕΛΙΟ

- 45.- Το κωμικό και η σημασία του γέλιου
- 46.- Γέλιο και ευφυΐα
- 47.- Προσπάθειες ορισμού του χιούμορ
- 48.- Η σημασία του γέλιου στη ζωή μας
- 49.- Η σάτιρα και το κωμικοτραγικό

ΜΟΔΑ

- 50.- Η Ψυχολογία του ντυσίματος
- 51.- Η ενδυμασία και η σημασία της για τον άνθρωπο
- 52.- Η μόδα ως κοινωνική αντίληψη

ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

- 53.- Τρίτη ηλικία
- 54.- Η μανία για αιώνια νεότητα
- 55.- Οι νέοι δίπλα στην τρίτη ηλικία

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

- 56.- Ο ελεύθερος χρόνος στην εποχή μας

Κείμενο 1

Αναλφάβητα 250 εκατομμύρια παιδιά λόγω κακής ποιότητας εκπαίδευσης

Σύμφωνα με την UNESCO περίπου 250 εκατομμύρια παιδιά σε όλο τον κόσμο δεν διαθέτουν ούτε βασικές ικανότητες ανάγνωσης, ούτε στοιχειώδεις δεξιότητες στα μαθηματικά.

Η κρίση στην εκπαίδευση αφήνει πίσω της μια κληρονομιά αναλφαβητισμού, η οποία είναι περισσότερο διαδεδομένη από ό,τι είχε εκτιμηθεί, αναφέρει στην ετήσια έκθεσή του, το 2013-2014, ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός του ΟΗΕ. Από τα 250 εκατομμύρια ανεκπαιδευτα σε όλο τον κόσμο παιδιά, μόλις τα 130 εκατομμύρια ολοκλήρωσαν τα τέσσερα πρώτα σχολικά έτη, ενώ τα υπόλοιπα φοίτησαν για μικρότερο χρονικό διάστημα ή και καθόλου, δήλωσε στους δημοσιογράφους ο επικεφαλής της UNESCO Νέας Υόρκης. Περίπου 175 εκατομμύρια άνθρωποι ηλικίας από 15 έως και 24 ετών δεν μπορούν να διαβάσουν ολόκληρη ή μέρος μιας πρότασης. Το ένα τρίτο του ποσοστού αυτού είναι γυναίκες από τη Νότια και Δυτική Ασία. Πιο ανησυχητικό είναι το ποσοστό των παιδιών που ζουν σε χώρες της Αφρικής, γιατί, παρόλο που στην πλειονότητά τους τελειώνουν το δημοτικό, δεν έχουν μάθει τα βασικά στην ανάγνωση και τα μαθηματικά. Στο ένα τρίτο των χωρών που αναλύθηκαν, με βάση την έκθεση, λιγότερο από τα τρία τέταρτα των καθηγητών εκπαιδεύονται σύμφωνα με τα εθνικά πρότυπα. Η Γενική Διευθύντρια της UNESCO δήλωσε: «Οι εκπαιδευτικοί έχουν το μέλλον αυτής της γενιάς στα χέρια τους. Χρειάζεται να προσληφθούν 5,2 εκατομμύρια εκπαιδευτικοί μέχρι το 2015 και πρέπει να εργαστούμε σκληρά, ώστε να μπορούμε να προσφέρουμε στα παιδιά τη δυνατότητα για δωρεάν και ποιοτική εκπαίδευση [...] «Θα πρέπει να γίνει εφικτό, μετά το 2015, κάθε παιδί να φοιτά στο σχολείο, όπου θα του παρέχεται ουσιαστική εκπαίδευση».

Από την ιστοσελίδα της εφ. Η Καθημερινή, 30.01.2014 (διασκευή)

Κείμενο

Αναλφαβητισμός

Στην 35η θέση παγκοσμίως η Ελλάδα Τα στοιχεία του ΟΗΕ Με κριτήριο τα επίπεδα του αναλφαβητισμού στα άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών, η Ελλάδα κατατάσσεται από τον ΟΗΕ στην 35η θέση παγκοσμίως, καθώς τα περισσότερα αναπτυσσόμενα κράτη του κόσμου έχουν εξαλείψει το πρόβλημα του αναλφαβητισμού. Αυτό προκύπτει από τα στοιχεία του διεθνούς αυτού οργανισμού για την περίοδο 1995-2005, σύμφωνα με τα οποία, το ποσοστό αλφαβητισμού στην Ελλάδα διαμορφώνεται στο 96%, έναντι σχεδόν 100% σε 34 χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Σε παγκόσμιο επίπεδο υπολογίζεται ότι περίπου 774 εκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή το 20% του ενήλικου πληθυσμού του πλανήτη, δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση, ενώ την ίδια στιγμή 75 εκατομμύρια παιδιά παγκοσμίως είναι αποκλεισμένα από το εκπαιδευτικό σύστημα. Τα στοιχεία-σοκ παρουσίασε η UNESCO, με αφορμή τη χθεσινή, παγκόσμια ημέρα για την εξάλειψη του αναλφαβητισμού.

Σύμφωνα με την οργάνωση, υπάρχει άμεση σχέση ανάμεσα στα επίπεδα αλφαβητισμού, σε προβλήματα υγείας, αλλά και σε κοινωνικά προβλήματα. Είναι ενδεικτικό ότι σε έρευνα που έγινε σε 32 χώρες, οι γυναίκες που είχαν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ήταν πέντε φορές πιθανότερο να γνωρίζουν τους κινδύνους που συνδέονται με τον ιό του AIDS, σε σχέση με τις αναλφάβητες. Ο αναλφαβητισμός συνδέεται, επίσης, με υψηλότερα ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας και με κοινωνικά προβλήματα, όπως ο αποκλεισμός, η εσωστρέφεια και η απομόνωση του ατόμου. Επιβάλλεται, επομένως, συνεχής αγώνας για την καταπολέμησή του.

Κατά την UNESCO, ο στόχος που είχε τεθεί για αύξηση του αλφαβητισμού παγκοσμίως κατά 50% μέχρι το 2015 ίσως αποδειχθεί ανέφικτος. Ωστόσο, υπάρχουν και ενθαρρυντικά μηνύματα. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των αναλφάβητων ενηλίκων εμφανίζεται στις αρχές της δεκαετίας του 2000 μειωμένος κατά 100 περίπου εκατομμύρια.

Φ. Δημολαΐδου, από την ιστοσελίδα της εφ. Μακεδονία, 9.9.2008(διασκευή).

Κείμενο 2

Αντιμετωπίζοντας τον αναλφαβητισμό των νέων στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Καθώς εκατομμύρια μαθητές σχολείων από όλη την Ευρώπη προετοιμάζονται για τη νέα σχολική χρονιά, η στατιστική διαπίστωση, ότι ένας στους πέντε δεκαπεντάχρονους εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στερείται των βασικών γνώσεων ανάγνωσης και γραφής, δύσκολα μπορεί να γίνει κατανοητή. Πρόκειται, βεβαίως, για ένα θέμα με σοβαρότατες κοινωνικές προεκτάσεις, αφού πιθανότατα να αποτελέσει εμπόδιο για τη μελλοντική απασχόληση αυτών των παιδιών ή και ακόμα να οδηγήσει στον κοινωνικό αποκλεισμό τους. Η ανάγκη για άμεση δράση στο ζήτημα του αναλφαβητισμού έχει ήδη επισημανθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ενδεικτικό μπορεί να θεωρηθεί ότι ποσοστό της τάξης του 20% των δεκαπεντάχρονων στην ΕΕ, είχε κριθεί το 2009 ότι έχει πολύ χαμηλή επίδοση σε θέματα ανάγνωσης. Μια διεθνής έκθεση που δημιουργήθηκε από το «Πρόγραμμα για Διεθνή Αξιολόγηση των Μαθητών» (PISA) εξετάζει τις επιδόσεις δεκαπεντάχρονων μαθητών στην ανάγνωση, στα μαθηματικά και στις θετικές επιστήμες.

Η έκθεση αυτή, η οποία κάθε τρία χρόνια ανανεώνεται, έχει αναδείξει ότι σε σχέση με άλλα συγκρίσιμα κράτη παγκοσμίως, σε αυτό το θέμα η ΕΕ έχει τις χαμηλότερες επιδόσεις. Η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα μαθητών, που χαρακτηρίζεται από τις πολύ στοιχειώδεις γνώσεις ανάγνωσης και γραφής, δικαιολογημένα αναμένεται να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα μετά το σχολείο.

Σύμφωνα με μελλοντικές εκτιμήσεις, μέχρι το τέλος αυτής της δεκαετίας, θα αυξηθεί αρκετά το ποσοστό των θέσεων εργασίας που θα προϋποθέτουν εξειδικευμένη κατάρτιση υψηλού επιπέδου. Αυτό θα δυσκολέψει ακόμη περισσότερο τους αναλφάβητους να βρουν εργασία, ενώ πολύ ορατός είναι ο κίνδυνος για τον επακόλουθο κοινωνικό τους αποκλεισμό.

Η ανάγκη για δράση δεν αφορά μόνο μαθητές σχολείων, αλλά και ενήλικες. Περίπου ογδόντα εκατομμύρια Ευρωπαίοι ενήλικες, το ένα τρίτο δηλαδή του εργατικού δυναμικού της ΕΕ, έχουν πολύ λίγες ή τις απαραίτητες γνώσεις. Σε έναν ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο, στον οποίο η διά βίου μάθηση θεωρείται πλέον το κλειδί για επαγγελματική απασχόληση, οικονομική επιτυχία και ολοκληρωμένη συμμετοχή στην κοινωνία, η απουσία των βασικών γνώσεων γραφής και ανάγνωσης μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά προβληματική. Μια αποτελεσματική αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού, άλλωστε, θα μπορούσε να έχει θετικές συνέπειες σε μια σειρά από άλλα ζητήματα, όπως τη φτώχεια, την ανεργία και την υγεία. Γι' αυτούς τους λόγους, λοιπόν, πολλοί οργανισμοί έχουν αναλάβει δράση και κατά του αναλφαβητισμού που παρατηρείται στους ενήλικες.

Η ΕΕ έχει θέσει ως στόχο τη μείωση του ποσοστού των αναλφάβητων δεκαπεντάχρονων μέσα στα επόμενα οκτώ χρόνια. Πρόκειται για έναν από τους πέντε κοινούς ευρωπαϊκούς στόχους στο θέμα της εκπαίδευσης. Με το κάθε κράτος-μέλος να είναι βεβαίως υπεύθυνο για το δικό του εκπαιδευτικό σύστημα, οι πολιτικές που αποφασίζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο σκοπεύουν στο να υποστηρίξουν τις εθνικές δράσεις.

Για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού εντός της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προγραμματίσει μια σειρά από στοχευμένες δράσεις, σχέδια και μελέτες. Πρώτη από αυτές τις δράσεις θα είναι μια καμπάνια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, η οποία θα σκοπεύει στο να δοθούν κίνητρα σε παιδιά, έφηβους, αλλά και ενήλικες, για να διαβάζουν, αλλάζοντας το στυλ της ζωής τους και επομένως το κοινωνικό προφίλ τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επίσης αρχίσει δύο έρευνες οι οποίες στοχεύουν στη συλλογή περισσότερων στοιχείων σχετικών με την ανάγνωση, στη συμμετοχή των γονιών στο θέμα της αντιμετώπισης του αναλφαβητισμού και στη διδασκαλία του διαβάσματος. Σκοπός αυτών των ερευνών είναι να εντοπιστούν από τη μία οι πιο σημαντικές παράμετροι που επηρεάζουν την ικανότητα για ανάγνωση και από την άλλη να αναδειχθούν πετυχημένες πρακτικές στο εθνικό επίπεδο κάθε χώρας μέλους της ΕΕ. Η μάχη, λοιπόν, κατά του αναλφαβητισμού έχει ξεκινήσει.

Ιστοσελίδα της Κυπριακής Προεδρίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 23. 8. 2012 (διασκευή).

Κείμενο 3

Γλώσσα και κοινωνικοποίηση

Ο πρώτος κώδικας επικοινωνίας, δηλαδή η μητρική γλώσσα, είναι κοινωνικός θεσμός. Αυτό σημαίνει ότι η γνώση της μητρικής γλώσσας και η καλή χρήση της είναι το κυριότερο μέσο ένταξης στην κοινότητα, εφόσον αποτελεί τη βασικότερη προϋπόθεση για επικοινωνία και για δημιουργία σωστών και ολοκληρωμένων σχέσεων με τα υπόλοιπα μέλη. Χρησιμοποιούμε την ομιλία για να έρθουμε σε επαφή με τους άλλους. Για να μην είμαστε μόνοι ή αποξενωμένοι. Και από την άποψη αυτή, η κατάκτηση της γλώσσας μας βοηθάει να αποφύγουμε την απομόνωση.

Κι ακόμα, ο κοινωνικός χαρακτήρας της γλώσσας υποδηλώνει ότι πρόκειται για ένα σύστημα το οποίο λειτουργεί πέρα και πριν από τα συγκεκριμένα άτομα. Κάθε νέος άνθρωπος υποχρεώνεται να μαθαίνει και να χρησιμοποιεί τη μητρική του γλώσσα, γιατί σε αντίθετη περίπτωση διατρέχει τον κίνδυνο της περιθωριοποίησης ή και της απόρριψής του από την ομάδα. Και από την άποψη αυτή η κατάκτηση της μητρικής του γλώσσας δεν είναι απλώς μια ευγενική πρόσκληση προς το κάθε νέο άτομο αλλά, μέσα σε ορισμένα πλαίσια, πρέπει να νοείται ως κοινωνική επιταγή¹. Έτσι, η κοινωνικοποίηση του ατόμου και η επικοινωνία του με τα άλλα άτομα της γλωσσικής κοινότητας έρχεται ως αποτέλεσμα της κατάκτησης της μητρικής του γλώσσας, αλλά και ταυτόχρονα αποτελεί το αίτιο για περαιτέρω καλλιέργεια και βελτίωση της γλωσσικής του ικανότητας.

Η σχέση όμως μεταξύ ατόμου και γλώσσας δεν πρέπει να θεωρηθεί ως μονόδρομος, ως πλήρης δηλαδή υποταγή του ατόμου στον κώδικα του κοινωνικού συνόλου. Όπως, βέβαια, είναι φυσικό, κατά την πρώτη περίοδο κατάκτησης της γλώσσας από το άτομο, στην οποία μπαίνουν οι βάσεις της κοινωνικοποίησής του, υπάρχει σίγουρα η έννοια της υποταγής του στην κοινωνική απαίτηση. Όμως, σε ένα δεύτερο στάδιο ανοίγεται μια ευρεία προοπτική που του παρέχει δυνατότητες για ελεύθερη προσωπική του έκφραση. Στο πλαίσιο, επομένως, της χρήσης της μητρικής γλώσσας το κάθε άτομο δημιουργεί το προσωπικό του ύφος και προβάλλει την ατομικότητά του, παρά το γεγονός ότι η γλωσσική επικοινωνία στηρίζεται σε ένα φαινόμενο που δημιουργείται και λειτουργεί με κανόνες και αρχές, οι οποίες καθιερώνονται από το κοινωνικό σύνολο.

N. Μήτσης. (1996). Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος. Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη. Αθήνα: Gutenberg, 39-40 (διασκευή).

1 επιταγή: προσταγή, διαταγή

Κείμενο 4

Διάλεκτοι και Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση σήμερα αντιμετωπίζει τις διάφορες γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες μιας γλώσσας σε άμεση σχέση και εξάρτηση με την πρότυπη γλωσσική μορφή, που θεωρείται σωστό να χρησιμοποιούν οι ομιλητές της, τουλάχιστον στις δημόσιες και επίσημες περιστάσεις. Όσο μεγαλύτερο κύρος και διάδοση έχει η πρότυπη αυτή γλώσσα, τόσο περισσότερο περιορίζει τη χρήση των άλλων γλωσσικών ποικιλιών.

Όπως, όμως, έχει επισημάνει ο Μ. Τριανταφυλλίδης «οι διάλεκτοι ενός λαού είναι κι αυτές μια από τις πολυτιμότερες πηγές για τον πλουτισμό της γραφόμενης γλώσσας του και θα ήταν λάθος και ασυχώρητη στενοκεφαλιά, αν ήθελε κανείς να αποκλείσει από την κοινή γλώσσα καθεμιά όμορφη λέξη, έναν τύπο που εκφράζει κάτι ξεχωριστό, έναν ιδιωματισμό, μόνο και μόνο γιατί έτυχε να είναι διαλεκτικός. Όλες οι ξένες γλώσσες έχουν πλουτιστεί από τα ιδιώματα και πολλές φορές μάλιστα μεγάλοι λογοτέχνες συνειδητά εργάστηκαν γι' αυτόν τον σκοπό».

Η πρότυπη γλώσσα που περιέχει και διαλεκτικά στοιχεία έχει το πλεονέκτημα να εκφράζει με απόλυτη ακρίβεια οποιαδήποτε σκέψη σε οποιοδήποτε τόπο, χρόνο και γλωσσικό περιβάλλον. Αν και δεν είναι δυνατή η συστηματική και γενικευμένη διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών διαλέκτων, όπως η ποντιακή ή η διδασκαλία των «ειδικών γλωσσών», όπως είναι λόγου χάριν η γλώσσα του ποδοσφαίρου, παρ' όλα αυτά, επειδή η γλώσσα είναι ένας ζωντανός οργανισμός, δεν θα έπρεπε να αποκλειστούν από τη γλωσσική διδασκαλία ορισμένες ιδιωματικές ή διαλεκτικές φράσεις των οποίων η χρήση έχει γενικευθεί. Επίσης, καλό θα ήταν να

γίνεται αναφορά στις διάφορες διαλέκτους της επίσημης γλώσσας, έτσι ώστε οι μαθητές να την κατανοούν καλύτερα και να είναι έτοιμοι να σταθούν σε οποιοδήποτε περιβάλλον βρεθούν και να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά.

Οι διαπιστώσεις αυτές φανερώνουν τη σημασία των ποικίλων διαλέκτων για τη γλωσσική εκπαίδευση. Με τη γνώση των διαλεκτικών στοιχείων θα απαλλαγούμε από κάποια στερεότυπα σε σχέση με αυτές, όπως για παράδειγμα: «αυτοί μιλούν χωριάτικα». Είναι, επίσης, χρήσιμο οι εκπαιδευτικοί να μη σταματούν στη μνεία¹ κάποιων διαλεκτικών λέξεων, αλλά να εμβαθύνουν κάπως σε αυτές, ώστε τα παιδιά πραγματικά να κατανοούν την αξία τους και τη συμβολή τους στη δόμηση της επίσημης γλώσσας.

Τ. Μακρογιάννη, Αθ. Μιχάλης, Β. Καζούλη, από το διαδίκτυο. (2009) Διάλεκτοι και Εκπαίδευση. Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Εκπαιδευτικών για τις ΤΠΕ (διασκευή).

1 μνεία: αναφορά

Κείμενο 5

Η αγγλική και οι άλλες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο ενιαίος ευρωπαϊκός χώρος αποτελεί ήδη πεδίο δραστηριότητας, αλλά και ανταγωνισμού των γλωσσών. Από την εποχή της ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήρθε στην επιφάνεια και το πρόβλημα: πώς θα λειτουργήσει αποτελεσματικά ένας ενιαίος πολυπολιτισμικός οργανισμός, χωρίς να εμποδίζεται από τις γλωσσικές διαφορές. Με άλλα λόγια, πώς θα επιτευχθεί η επικοινωνία με παράλληλη διατήρηση της πολυφωνίας σε βαθμό που να επιτρέπει στον κάθε πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ασκεί το δικαίωμα χρήσης της μητρικής του γλώσσας; Το πρόβλημα συνδέεται με ποικίλα θέματα οικονομικής ανάπτυξης, ευρωπαϊκής πολιτικής, αλλά και γεωπολιτικής. Το στοιχειοθετούν δύο κυρίως δεδομένα: το πρώτο είναι η επικράτηση της αγγλικής και το δεύτερο η ανάγκη διατήρησης όλων των γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν και δεν είναι του παρόντος να αναπτύξουμε τους λόγους που συνηγορούν υπέρ της πολυφωνίας, αναφέρουμε μόνον ότι κάθε λαός με τη γλώσσα του δημιουργεί τον πολιτισμό του. Αν κινδυνέψει η γλώσσα του, τίθεται θέμα ύπαρξης του λαού ως ιδιαίτερης οντότητας με όλα τα επακόλουθα στην ικανότητα συνεισφοράς του στο ευρωπαϊκό σύνολο.

Η κυριαρχία όμως της αγγλικής αποτελεί πραγματικότητα. Από το ένα μέρος χρησιμοποιείται ως πλεονέκτημα και όπλο για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ό,τι αφορά στον οικονομικο-πολιτικό ανταγωνισμό της σε επίπεδο παγκόσμιο. Από το άλλο μέρος όμως διαπιστώνεται ότι η εξάπλωση της αγγλικής γίνεται αναπόφευκτα σε βάρος όλων των άλλων γλωσσών της Ένωσης με ορατό τον κίνδυνο της μονογλωσσίας για την Ευρώπη και, συνεπώς, θα πρέπει να βρεθεί κάποια λύση που να εξισορροπεί τα συμφέροντα και τη λειτουργικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Χ. Παπαρίζος. (2004). Γλωσσική πολιτική και γλωσσική παιδεία, 208-209 Αθήνα: Gutenberg, (διασκευή).

Κείμενο

Θετικά σχόλια για την επιλογή χρήσης της ελληνικής γλώσσας

Θετικά σχόλια για την επιλογή χρήσης της ελληνικής γλώσσας, κατά τη διάρκεια των επίσημων εγκαινίων έναρξης της ελληνικής Προεδρίας, δημοσιεύονται σε άρθρο του ιστολογίου Τα παρασκήνια των Βρυξελλών (Coulisses de Bruxelles).

Ο δημοσιογράφος σχολιάζει ότι η «θριαμβευτική και αλαζονική» αγγλοφωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης δέχθηκε ένα «χτύπημα» στην Αθήνα. Εξηγεί ότι η ελληνική Προεδρία επέλεξε να εκφραστεί στα Ελληνικά, με ταυτόχρονη μετάφραση στα Αγγλικά και τα Γαλλικά, σε αντίθεση με άλλες Προεδρίες που δεν παρείχαν καμία διερμηνεία. «Ένα καλό παράδειγμα για όσους τεχνοκράτες νομίζουν ότι 500 εκατομμύρια Ευρωπαίοι έχουν για μητρική τους γλώσσα τα Αγγλικά», τονίζει ο δημοσιογράφος και διατυπώνει την άποψη ότι η επικράτηση της αγγλικής γλώσσας στις Βρυξέλλες δεν είναι τυχαία, παρόλο που υπάρχουν 23 επίσημες γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τρεις γλώσσες εργασίας (Αγγλικά, Γαλλικά και Γερμανικά), ενώ τα Αγγλικά και τα Γαλλικά είναι οι δύο γλώσσες του κέντρου τύπου, επισημαίνει. Ευχαριστεί, λοιπόν, την Ελλάδα για αυτή την επιλογή.

Από την ιστοσελίδα της Εφ. Η Καθημερινή, 15.01.2014 (διασκευή).

Κείμενο 6

Οι αναλφάβητοι, οι εγγράμματοι και ο αλφαριθμητισμός

Υπάρχει η άποψη ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης τόσο μεγαλύτερη είναι και η ζήτηση για επιμόρφωση. Αντίστροφα, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης δημιουργεί αρνητική στάση απέναντι στις ευκαιρίες επιμόρφωσης. Εξάλλου, η υποεκπαίδευση σε μεγάλο βαθμό σχετίζεται με τη φτώχεια και τη χαμηλή κοινωνικο-επαγγελματική θέση.

Όσον αφορά στη στάση των αναλφάβητων απέναντι στις ευκαιρίες εκπαίδευσης, το σύνθημα της UNESCO1 «να νικήσουμε τη ντροπή» δεν είναι, βέβαια, καθόλου τυχαίο. Προσανατολίζει τις προσπάθειες προς την κατεύθυνση της υπέρβασης μιας από τις κυριότερες δυσκολίες στις οποίες σκοντάφτουν τα προγράμματα αλφαριθμητισμού ενηλίκων.

Ιδιαίτερα στις σύγχρονες κοινωνίες η ντροπή του αναλφάβητου αποτελεί προσωπικό του βίωμα, που επικυρώνεται σε κάθε ευκαιρία από τον κοινωνικό περίγυρο. Έτσι, οι αναλφάβητοι εξωθούνται από το εγγράμματο περιβάλλον τους να συμπεριφέρονται «σαν να ήταν κοινωνικά απόβλητοι». Ο Άλι Χαμαντάσε, ειδικός της UNESCO σε θέματα αλφαριθμητισμού ενηλίκων, αναφερόμενος στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αναλφάβητοι στις βιομηχανικές χώρες υπογραμμίζει: «τους αναλφάβητους δεν τους εκτιμά ούτε η κοινωνία στην οποία ζουν, ούτε και οι οικογένειές τους. Τα παιδιά τους, που δεν μπορούν να τα βοηθήσουν στις σχολικές εργασίες τους, καταλήγουν να τους περιφρονούν ή και να μην τους υπακούουν. Πολλοί αναλφάβητοι ντρέπονται και θέλουν να κρύψουν από τους άλλους το γεγονός ότι δεν ξέρουν να διαβάζουν και να γράφουν. Αυτή η ντροπή τους παραλύει, όταν τους παρουσιάζεται η ευκαιρία να μάθουν γραφή και ανάγνωση».

Μέσα σ' αυτό το κοινωνικό περιβάλλον, οι αναλφάβητοι θα έπρεπε, όπως προέκυψε από τη λειτουργία των τμημάτων του αλφαριθμητισμού, «... να βοηθηθούν ψυχολογικά, να τονωθούν κοινωνικά και να πάψουν να αισθάνονται αγράμματοι».

Επιπλέον, καλό θα ήταν να μην αισθάνονται ένοχοι από αυτό το κοινωνικό στίγμα, μιας και δεν είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό οι μοναδικοί υπεύθυνοι. Όμως, οι εκπαιδευτικές αρχές και γενικότερα ο κοινωνικός περίγυρος εξακολουθούν, δυστυχώς, να υιοθετούν σε σημαντικό βαθμό παθητική στάση απέναντι στα προγράμματα αλφαριθμητισμού των ενηλίκων.

Δ. Βεργίδης. (1999). Υποεκπαίδευση. Κοινωνικές, Πολιτικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις, 185-187. Αθήνα: Ύψιλον/βιβλία (διασκευή).

1UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization): Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών.

Κείμενο 7

Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας

στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Για τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού είναι απαραίτητη η εξασφάλιση πλούσιων ερεθισμάτων, δηλαδή συχνών ευκαιριών για χρήση της γλώσσας που να παρέχουν σ' αυτό τη δυνατότητα να λειτουργεί ως παραγωγός λόγου, για να ικανοποιεί ανάγκες έκφρασης και επικοινωνίας. Επομένως, η γλωσσική καλλιέργεια πρέπει να επιδιώκεται μέσα από όλο το σχολικό πρόγραμμα και ο δάσκαλος οποιουδήποτε μαθήματος να είναι μαζί και δάσκαλος της γλώσσας.

Την πρώτη θέση στη γλωσσική παιδεία την έχει ο προφορικός λόγος και ακολουθεί ο γραπτός. Άλλωστε, αυτό συμβαίνει και στην καθημερινή ζωή. Είναι ανάγκη, λοιπόν, το σχολείο να καλλιεργεί και τα δύο αυτά είδη του λόγου με τις ιδιαιτερότητές τους, όπως είναι ανάγκη δάσκαλος και μαθητής να συνειδητοποιήσουν τις ποικιλίες και τα επίπεδα του επικοινωνιακού λόγου. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι μιλούμε με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό τόπο και χρόνο, με διαφορετικούς ανθρώπους, για διαφορετικά πράγματα. Όλα εξαρτώνται από το ποιος μιλάει σε ποιον, με ποιον σκοπό κ.λπ.

Επειδή η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν και επικοινωνιακή ενέργεια και όχι ανάμνηση, ο τρόπος της γλωσσικής καλλιέργειας οφείλει να είναι ενεργητικός και όχι μνημονικός. Δεν πλουτίζεται το λεξιλόγιο του παιδιού με φράσεις που αποστηθίζει. Αντίθετα, πλουτίζεται με τον παραγόμενο λόγο της μητρικής γλώσσας. Γι' αυτό χρέος του δασκάλου είναι να μην υποχρεώνει το παιδί να απομνημονεύει λόγο. Χρέος του είναι να του διδάσκει να παράγει λόγο. Η επικοινωνία είναι το κοινωνικό πλαίσιο που παράγει τον λόγο.

Χ. Τσολάκης. (1995). Πορίσματα του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Φιλολογος, 80, 85-91 (διασκευή).

Κείμενο

Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος είναι δύο ισότιμες, αλλά λειτουργικά διαφορετικές, μορφές λόγου, που εξυπηρετούν διαφορετικές επικοινωνιακές ανάγκες. Οι διαφορές μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου σε γενικές γραμμές οφείλονται στις διαφορετικές συνθήκες παραγωγής τους.[...]

Ο προφορικός είναι κυρίως λόγος απροσχεδίαστος, επειδή, πολύ συχνά διαμορφώνεται τη στιγμή που εκφωνείται υπό την πίεση του χρόνου και του ακροατή. Γι' αυτό τον λόγο εμφανίζει συχνά συντακτικά ατελείς και ανολοκληρώτες προτάσεις. Αντίθετα ο γραπτός λόγος είναι κυρίως λόγος προσχεδιασμένος, αφού ο συγγραφέας του έχει συνήθως μεγαλύτερη άνεση χρόνου ώστε από πριν να σκεφτεί και να οργανώσει το γραπτό του, να το ελέγξει, να το διορθώσει και, αν χρειαστεί, να το ξαναγράψει. Γι' αυτό ο γραπτός λόγος εμφανίζει συνήθως ολοκληρωμένες συντακτικά προτάσεις.

Μια άλλη διαφορά μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου εντοπίζεται στη δυνατότητα επαφής μεταξύ πομπού και δέκτη. Στον προφορικό συνομιλιακό λόγο το κείμενο, την ίδια στιγμή που παράγεται από τον πομπό, προσλαμβάνεται από τον δέκτη, ο οποίος συχνά είναι παρών στον ίδιο χώρο, ενώ σε αντίθετη περίπτωση μπορεί να υπάρχει ακουστική και οπτική επαφή μαζί του όπως στις τηλεφωνικές συνδιαλέξεις ή στη ζωντανή επικοινωνία μέσω σύνδεσης. Σε κάθε περίπτωση ο δέκτης έχει τη δυνατότητα να απαντήσει ή να αντιδράσει στα λεγόμενα του συνομιλητή του. Αντίθετα στον γραπτό λόγο ο συγγραφέας δεν έχει άμεση επαφή με τους αναγνώστες του, απευθύνεται σε δέκτες απόντες, οι οποίοι θα προσλάβουν το κείμενό του ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα και μόνο τότε θα μπορούν να αντιδράσουν στα γραφόμενά του.

Η μέχρι τώρα συζήτηση για τα λειτουργικά και γλωσσικά γνωρίσματα του προφορικού και του γραπτού λόγου αποτυπώνει περισσότερο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Δεν πρέπει όμως να διαφεύγει της προσοχής μας ότι ορισμένες φορές τα χαρακτηριστικά αυτά συναντώνται αναμειγμένα κατά την προφορική ή γραπτή παραγωγή διάφορων ειδών λόγου. Έτσι π.χ. μια διάλεξη, αν και εκφέρεται προφορικά, βασίζεται σε προσχεδιασμένο και συνήθως αναλυτικό κείμενο, ενώ η επαφή του ομιλητή με τους αποδέκτες του είναι περιορισμένη και έμμεση. Αντίθετα το κείμενο μιας επιστολής σε φιλικό πρόσωπο μπορεί να μην είναι σε μεγάλο βαθμό προσχεδιασμένο, να περιέχει γνωστά θέματα και επιπλέον πολλές εκφράσεις του προφορικού λόγου («και που λες», «να σου πω», «άκου να δεις»). Κατά συνέπεια οι δύο μορφές λόγου είναι προτιμότερο να μην προσεγγίζονται μονοδιάστατα αλλά πολυδιάστατα.

Αρ. Αρχάκης. (2009). Γλωσσική Διδασκαλία και Σύσταση των Κειμένων, Αθήνα: Πατάκης, 50-55. (διασκευή)

Κείμενο 8

Η Ελληνική και πάλι στο προσκήνιο

Η υποχώρηση των ελληνικών σπουδών στα πανεπιστήμια του εξωτερικού, ιδίως της Ευρώπης, οφείλεται κατά κύριο λόγο στον εξοβελισμό¹ των ανθρωπιστικών γραμμάτων από το πρόγραμμα των μαθημάτων του σχολείου (Γυμνασίου – Λυκείου). Από τον εξοβελισμό αυτόν ωφελούνται νέα γνωστικά αντικείμενα (η πληροφορική, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, οι βιολογικές επιστήμες, πολλές ξένες γλώσσες, διάφορες πρακτικές γνώσεις κ.ά.). Η κατάρνηση της διδασκαλίας των Ελληνικών στα σχολεία χωρών της Ευρώπης, όπου διδασκόταν παλαιότερα, αποθάρρυνε τους νέους να ακολουθήσουν ελληνικές σπουδές στα πανεπιστήμια εξαιτίας της έλλειψης επαγγελματικής απασχόλησης. Έτσι, υποχώρησαν σταδιακά και οι ελληνικές σπουδές από τα πανεπιστήμια, έκλεισαν και κλείνουν οι έδρες Ελληνικών, όταν αποχωρήσει ο καθηγητής που κατέχει την έδρα.[...]

Αν υπάρξουν ανάγκες διδασκαλίας της Ελληνικής (της αρχαίας, κυρίως, αλλά και της νέας), θα τονωθούν και θα ξαναζωντανέψουν οι ελληνικές σπουδές στα πανεπιστήμια. Πηγή συγκρατημένης αισιοδοξίας είναι το γεγονός ότι η παγκόσμια κρίση που μαστίζει τον κόσμο σήμερα οδηγεί σε αναζητήσεις που ξαναφέρνουν στο προσκήνιο τον άνθρωπο, την ανθρωπιά και έναν νέο ανθρωπισμό μέσα από τις διαψεύσεις ουτοπικών² προσδοκιών, τις απογοητεύσεις μιας μαζικής στροφής στον καταναλωτισμό, την ψεύτικη οικονομική ευφορία³ των πιστωτικών καρτών και, κυρίως, την απάρνηση καθιερωμένων αξιών που φώτιζαν τον δρόμο τους.

Γενικότερα, το κεφάλαιο της χώρας μας που λέγεται «ελληνική γλώσσα» δεν το έχουμε αξιοποιήσει όσο θα έπρεπε εντός και εκτός Ελλάδος. Μέσα στη χώρα μας ως αξία που συνδέεται άμεσα με τον πολιτισμό, την ιστορία, τη νοοτροπία, την ίδια την ταυτότητά μας και, πάνω απ' όλα, με μια ποιότητα σκέψης που αναγκαστικά περνάει μέσα από τη γλώσσα. Και φυσικά, με μια ποιότητα παιδείας, η οποία στηρίζεται κατά κύριο λόγο στη γλώσσα. Έξω από τη χώρα μας πάλι δεν έχουμε προβάλει την ελληνική γλώσσα με σωστό και ουσιαστικό τρόπο, όχι με μεγαλοστομίες και αλαζονεία. Για παράδειγμα, δεν έχουμε καταδείξει τι προσφέρει η γνώση της Ελληνικής στους ομιλητές άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών για μια βαθύτερη κατανόηση της σημασίας απαιτητικών λέξεων της δικής τους γλώσσας, όταν αποτελούν δάνεια από την Ελληνική.

Οι χιλιάδες των δανείων που έχουν ληφθεί από την Ελληνική πρώτα και πάνω απ' όλα συνιστούν έννοιες εκφρασμένες με ελληνικές λέξεις. Και είναι με τέτοιες έννοιες που συγκροτούνται τα νοήματα, με τα οποία λειτουργεί η ανθρώπινη σκέψη. Μεγάλο μέρος του δυτικού ευρωπαϊκού στοχασμού έχει βασιστεί και εκφραστεί με τέτοιες έννοιες-λέξεις. Σε αυτό το σκεπτικό στηρίζεται άλλωστε η απόφαση του υπουργού Παιδείας της Αγγλίας να υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης στην ελληνική γλώσσα μαθητών των σχολείων της Μεγάλης Βρετανίας ήδη από το Δημοτικό. Η διαδικασία πρώιμης επαφής των μικρών μαθητών με απαιτητικές έννοιες-λέξεις, προφανώς από καταλλήλως επιλεγμένα ή συντεταγμένα κείμενα, αναμένεται να διευρύνει τη σκέψη τους και να ασκήσει βαθμύδον⁴ τη διανοητική τους ικανότητα σε συσχετισμό με έννοιες-λέξεις που υπάρχουν ήδη στη μητρική τους γλώσσα.

Γ. Μπαμπινιώτης, εφ. Το Βήμα, 30.12.2012 (διασκευή).

1 εξοβελισμός: αποβολή, απομάκρυνση, κατάργηση

2 ουτοπικός: μη ρεαλιστικός, εκτός πραγματικότητας

3 ευφορία: συναίσθημα ή κατάσταση ψυχικής ευεξίας και αισιοδοξίας

Κείμενο 9

Πολιτισμός και γλώσσα

Η γλώσσα δεν είναι απλώς ένα εργαλείο συνεννόησης ή ένα μέσο επικοινωνίας. Αποτελεί τον φορέα και τον εκφραστή ιδεών, αξιών και αντιλήψεων. Αυτό σημαίνει ότι η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας συνεπάγεται, ως έναν βαθμό, και την ταυτόχρονη κατανόηση και υιοθέτηση του αντίστοιχου πολιτισμού.

Πολιτισμός θεωρείται γενικά ένα σύνολο αντιλήψεων, ιδεών, αξιών, στάσεων, τρόπων σκέψης και δράσης που χαρακτηρίζουν σε μια δεδομένη χρονική στιγμή κάποια ανθρώπινη κοινότητα. Τα στοιχεία αυτά δεν είναι άσχετα και ασύνδετα μεταξύ τους, αλλά αποτελούν ένα οργανωμένο σύνολο που διαθέτει συγκρότηση, συνοχή και ομοιογένεια και οι αρχές του διαμορφώνουν και επηρεάζουν ασυναίσθητα τη συμπεριφορά των μελών της κοινότητας. Η ύπαρξη του πολιτισμού αποτελεί μια αναγκαιότητα, γιατί αυτός είναι το μόνο μέσο με το οποίο ο άνθρωπος επιτυγχάνει να οργανώσει τα διάφορα δεδομένα του εξωτερικού κόσμου και να βάλει μια τάξη στο χάος των ερεθισμάτων και των φαινομένων με τα οποία έρχεται καθημερινά αντιμέτωπος.

Ο πολιτισμός είναι, λοιπόν, ένας τρόπος σύλληψης, οργάνωσης και ταξινόμησης της πραγματικότητας, ο οποίος ταιριάζει σε μια συγκεκριμένη ανθρώπινη κοινότητα. Όμως, ο τρόπος αυτός δεν είναι ούτε ο μοναδικός, ούτε κατ' ανάγκη και ο πιο αντικειμενικός, αφού αποτελεί μια πραγματικότητα που ισχύει για τα μέλη μίας μόνο συγκεκριμένης κοινότητας. Επειδή τα άτομα ταυτίζονται με το πολιτιστικό σύστημα μέσα στο οποίο έχουν ανατραφεί και διαμορφωθεί, θεωρούν πως οι δικές τους αντιλήψεις είναι οι πιο ορθές και αντικειμενικές. Κρίνοντας, δηλαδή, μέσα από το δικό τους πολιτιστικό μικροσύμπαν¹, δεν μπορούν να αντιληφθούν ότι κάτι που

είναι γι' αυτούς σωστό, ορθό ή αποδεκτό είναι δυνατόν να μην ισχύει στο πλαίσιο ενός άλλου πολιτισμού, ο οποίος λειτουργεί με διαφορετικές αρχές και αξίες.

Αν τώρα σκεφθεί κανείς ότι η γλώσσα συμβαδίζει με τον πολιτισμό, αντιλαμβάνεται ότι το πολιτιστικό στοιχείο είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στη διαδικασία εκμάθησης των ξένων γλωσσών. Έχοντας επίγνωση του δεδομένου αυτού, οι συγγραφείς των εγχειριδίων διδασκαλίας των ξένων γλωσσών περιλαμβάνουν πολλές πληροφορίες που αναφέρονται στο φυσικό περιβάλλον, στην οικονομία, στην ιστορία, στη θρησκεία, στη λογοτεχνία, στους θεσμούς, στις αντιλήψεις, στον τρόπο ζωής, στα ήθη, τα έθιμα και τις αξίες της κοινότητας η οποία χρησιμοποιεί τη διδασκόμενη γλώσσα. Η παρουσία των πληροφοριών αυτών αποσκοπεί στο να ενημερώσει και να εξοικειώσει τον μαθητή με τις διάφορες όψεις και πλευρές του πολιτισμού της ξένης χώρας, ώστε να τον φέρει πιο κοντά στη νοοτροπία του λαού της και να τον κάνει όχι απλώς ανεκτικό αλλά, όσο το δυνατόν, πιο φιλικό προς αυτήν. Από όλα τα παραπάνω γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως η εκμάθηση μιας δεύτερης (ή ξένης) γλώσσας σημαίνει την ταυτόχρονη εξοικείωση με έναν άλλο πολιτισμό.

N. Μήτσης. (1998). Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας, 70-72. Αθήνα: Gutenberg (διασκευή).

1 πολιτιστικό μικροσύμπαν: σύνολο αξιών, αντιλήψεων, αρχών, κανόνων κ.λπ. που ισχύουν σε έναν περιορισμένο γεωγραφικό ή κοινωνικό χώρο

Κείμενο 10

Τα παιδιά μελετούν, αλλά δεν κατανοούν

«Πολλές φορές διαβάζω και δεν καταλαβαίνω. Όταν τα κείμενα είναι αρχαία με νέα ελληνικά μαζί, μου φαίνονται πολύ περίεργα. Δυσκολεύομαι να καταλάβω, θέλει πολλή ανάλυση» απαντάει σε σχετική ερώτηση η Ελ., μαθήτρια της Γ' Λυκείου. Επίσης ο Β., μαθητής Γ' Λυκείου, δηλώνει: «Εκτός σχολείου, δεν μ' αρέσει να διαβάζω. Αν εξαιρέσω τα μαθήματα που μ' ενδιαφέρουν για τις Πανελλαδικές, χρειάζομαι συνήθως αρκετό χρόνο να κατανοήσω ένα κείμενο». Τέλος ο Στ., μαθητής Β' Λυκείου, αναφέρει: «Δυσκολεύομαι να γράψω. Δεν έχω ιδέες ή όταν έχω, δεν μπορώ να τις αναπτύξω. Έκθεση, πάω φροντιστήριο, μαθαίνω «πακέτα λέξεων», τα γράφω. Άλλα βιβλία, σχεδόν ποτέ. Προτιμώ ταινίες». Όταν τέθηκε το ερώτημα στους εκπαιδευτικούς, αν τα παιδιά καταλαβαίνουν όταν μελετούν, οι απαντήσεις ήταν κατηγορηματικά αρνητικές. «Όχι όχι!», θα πει χωρίς δεύτερη σκέψη η κ. Ε.Ρ., φιλόλογος και την άποψη αυτή συμμερίζονται πολλοί συνάδελφοί της με πολυετή εμπειρία. Τα παιδιά είναι αρνητικά μπροστά στο συνεχές κείμενο. Βαριούνται και φοβούνται. Η λεξιπενία είναι ιδιαίτερα αισθητή, ενώ πρόβλημα υπάρχει τόσο στην κατανόηση, όσο και στην ορθογραφία. Το επίπεδο εγγραμματισμού διαρκώς υποβαθμίζεται στην Ελλάδα. Βέβαια, αντίστοιχη περιγράφεται η κατάσταση και στα δημόσια σχολεία της Γαλλίας, όπου μάλιστα καταργήθηκε η συγγραφή δοκιμίου από μαθητές, επειδή αδυνατούσαν οι περισσότεροι να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις αυτού του είδους λόγου. Οι ειδικοί αποδίδουν το πρόβλημα σε πολλούς παράγοντες. Αρχικά στο οικογενειακό περιβάλλον. Τα παιδιά δεν είναι μυημένα στη λογοτεχνία, καθώς το περιβάλλον τους δεν ευνοεί συνήθως τη φιλιανγνωσία. «Ούτε εφημερίδα δεν διαβάζουν τα παιδιά μας, πράγμα που αποτυπώνεται και στο γράψιμό τους», αναφέρει μία μητέρα εφήβου. Οι εκπαιδευτικοί, παραδέχονται πως ευθύνονται κι αυτοί, καθώς αρκετές φορές «κατεβάζουν τον πήχη». Φυσικά, το πρόβλημα επιδεινώνεται και από τον μεγάλο όγκο της διδακτέας ύλης, ο οποίος είναι αντιστρόφως ανάλογος με τον διαθέσιμο χρόνο. Επίσης διάφοροι πειραματισμοί στην εκπαίδευση και η απουσία συνέχειας ευθύνονται για τη φθίνουσα πορεία του εγγραμματισμού. Ίσως όμως φταίει και η εικόνα, το Διαδίκτυο, τα greeklish και γενικότερα οι νέοι τρόποι επικοινωνίας, στους οποίους έχουν εθιστεί τα παιδιά μας.

Έχοντας εξοικειωθεί με το επιφανειακό αδυνατούν να επεξεργαστούν ένα κείμενο και να αποκωδικοποιήσουν τα μηνύματά του. «Η ικανότητα του μαθητή να διαβάζει, να κατανοεί και να συνθέτει κείμενα διαφορετικού είδους, η έννοια δηλαδή του εγγραμματισμού, στη σχολική κοινότητα δεν έχει κατακτηθεί από την πλειονότητα των παιδιών», επισημαίνουν αρκετοί καθηγητές Πανεπιστημίου. «Αυτό δεν είναι μόνο απόρροια του δύσκολου λεξιλογίου, αλλά και της εσωτερικής δομής και διάρθρωσης του κειμένου. Όσο απομακρυνόμαστε από τον

αφηγηματικό λόγο και εισάγεται στα σχολικά εγχειρίδια ο επιστημονικός, έστω απλοποιημένος, τόσο δυσχεραίνει η προσπάθεια κατανόησης. Τα παιδιά μας δεν υστερούν σε νοημοσύνη. Ορισμένες φορές όμως καλούνται να διαχειριστούν «ύλη», που είναι δύσκολη για τον μέσο μαθητή, ενώ ο διαθέσιμος χρόνος αποτελεί πλέον αγαθό σε ανεπάρκεια», διατείνονται οι ειδικοί. Επομένως, κρίνεται αναγκαίο να εστιάσουμε στην ικανότητα του παιδιού να κατανοεί τις ερωτήσεις, να δίνει απαντήσεις, αλλά και να διατυπώνει το ίδιο ερωτήσεις. Να επεξεργάζεται με αυτονομία τα δεδομένα του και να αντιλαμβάνεται τις μεταξύ τους σχέσεις. Σε ό,τι αφορά τους εκπαιδευτικούς οι ειδικοί επισημαίνουν ότι είναι απαραίτητη η συνεχής επιμόρφωσή τους. Επίσης, είναι αναγκαίος ο σωστός προγραμματισμός, με βάση τον οποίο θα υλοποιούνται οι καινοτομίες στην εκπαίδευση, στο πλαίσιο των προκλήσεων της εποχής. Ωστόσο, δε θα πρέπει να παραγνωρίσουμε και τον ρόλο των γονέων, οι οποίοι οφείλουν να υποστηρίξουν την προαγωγή της γνώσης. Με ποιους τρόπους; «Μιλώντας από την αρχή στο παιδί επεξηγηματικά, ερμηνευτικά και σχολιαστικά, όχι μόνο καθοδηγητικά. Εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία. Εκθέτοντάς το σε προσλαμβάνουσες, ανάλογες με την ηλικία του», συμπληρώνουν οι ειδικοί. Β. Χρυσοστομίδου, από την ιστοσελίδα της εφ. Η Καθημερινή, 23.02.2013 (διασκευή)
Κείμενο 11

Υπάρχει ιδανικός ομιλητής της γλώσσας;

Δεν υπάρχει στη γλώσσα «ιδανικός ομιλητής». Θα διατυπώσω εδώ μερικές σκέψεις για το θέμα αυτό, τις οποίες θέτω στην κρίση των αναγνωστών.

Κατ' αρχάς, τι θα σήμαινε και ποιος θα χαρακτηριζόταν «ιδανικός ομιλητής»; Θα ήταν, νομίζω, αυτονόητα αυτός που κατέχει πλήρως τη μητρική του γλώσσα σε όλα τα επίπεδα και που την χρησιμοποιεί άψογα στον προφορικό και τον γραπτό του λόγο. Τι σημαίνει όμως αυτό στην πράξη; Ότι γνωρίζει άριστα όλο τον λεξιλογικό θησαυρό μιας γλώσσας, όλο τον γραμματικό μηχανισμό και όλες τις δυνατές συντακτικές λειτουργίες της γλώσσας. Ακόμη, ότι γνωρίζει την ιστορική γραφή (ορθογραφία) όλων των λέξεων και τύπων και, το κυριότερο, ότι γνωρίζει όλο το φάσμα εφαρμογής των χρήσεων λέξεων, τύπων και συντακτικών δομών στα διάφορα επίπεδα της πραγματικής επικοινωνίας. Αν, λοιπόν, σκεφθούμε τον όγκο, τις διαστάσεις και την πολυπλοκότητα αυτής της γνώσης, μπορούμε να καταλάβουμε γιατί είναι ανέφικτο¹ να υπάρξει «ιδανικός ομιλητής», δηλαδή ένα ιδανικό πρότυπο γνώσης και χρήσης μιας συγκεκριμένης γλώσσας.

Αυτό που υπάρχει είναι ο «προσεκτικός ομιλητής», δηλαδή ο ευαίσθητος χρήστης, που πασχίζει ακατάπαυστα να αρθρώνει ποιοτικό λόγο. Είναι αυτός που καλλιεργεί και εμπλουτίζει συνεχώς τη γνώση του στη γλώσσα με διαβάσματα και ακούσματα, με συνεχή άσκηση στην παραγωγή και κατανόηση κειμένων (προφορικών και γραπτών), με εντατική προσπάθεια για κατάλληλες επιλογές σε όλα τα επίπεδα, με ανεπτυγμένο γλωσσικό αίσθημα και διά βίου μαθητεία στη γλώσσα. Είναι αυτός που πιστεύει στη γλώσσα του ως αξία, δηλαδή ως φυσικό συμπλήρωμα της σκέψης του, ως πολιτιστική κληρονομιά του και, τελικά, ως ταυτότητα. Είναι ο ομιλητής που έχει συνείδηση ότι στην αναμέτρησή του με τη γλώσσα είναι εκ των προτέρων «ηττημένος», επιμένει όμως να αγωνίζεται για μια «αξιοπρεπή ήττα», στην οποία ο λόγος του δεν θα έχει, κατά το δυνατόν, προδώσει τη σκέψη του, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που του παρέχει η γλώσσα του. Χρειάζεται ταπεινοσύνη και αίσθηση ορίων για να έχει ο ομιλητής επίγνωση των πεπερασμένων² δυνάμεών του σε σχέση με τον κολοσσό κάθε φυσικής γλώσσας, ιδίως μιας πολιτιστικά καλλιεργημένης γλώσσας που συμβαίνει να είναι η Ελληνική.

Ωστόσο, αυτή η αδυναμία είναι συγχρόνως και μια διανοητική πρόκληση για κάθε ομιλητή να κατακτήσει τη γλώσσα του σε τέτοια έκταση και τόσο βάθος ώστε να εξασφαλίσει τη μεγαλύτερη δυνατή ποιότητα στον λόγο του. Ο Βιτγκενστάιν³ δεν μας έχει διδάξει μόνο ότι τα όρια του κόσμου μας είναι τα όρια της γλώσσας μας, αλλά μας έχει εμπυχώσει ότι μπορούμε να εκφράσουμε καθαρά με τη γλώσσα μας ό,τι συλλαμβάνουμε καθαρά με τον νου μας. Η καθαρότητα της σκέψης μας δηλαδή εξασφαλίζει και την ποιότητα του λόγου μας. Άλλη πρόκληση αυτή, άλλος παράλληλος αγώνας. Αυτός όμως ο διπλός αγώνας δικαιώνει την ύπαρξή μας και, στην πράξη, χαράσσει τα όρια της ελευθερίας μας που είναι συνυφασμένα⁴ με τη σκέψη και τη γλώσσα μας.

Γ. Μπαμπινιώτης, από την ιστοσελίδα της εφ. Το Βήμα, 1.3.2014 (διασκευή).

1 ανέφικτο: ακατόρθωτο

Κείμενο 12

Η σημασία της γλώσσας

Αν κάποιος αμφιβάλλει για τη σημασία της γλώσσας στη ζωή του, αρκεί να σκεφτεί για μια στιγμή πόσο απίστευτα περιορισμένος θα ήταν χωρίς τη γλώσσα. Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με φίλους και γνωστούς εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τη γλώσσα. Εξάλλου, οι άνθρωποι σήμερα γνωρίζουν πολύ περισσότερα πράγματα από τους ανθρώπους των προηγούμενων γενεών. Αυτό συμβαίνει γιατί η γλώσσα βοήθησε το μεγαλύτερο μέρος της γνώσης να περάσει από τη μια γενιά στην άλλη. Επομένως, το να γνωρίζει κανείς καλά τη γλώσσα είναι απολύτως απαραίτητο.

Τι είναι, όμως, η γλώσσα; Διατυπώθηκε ο ορισμός ότι η γλώσσα είναι «ένα συμβατικό σύστημα επικοινωνιακών ήχων και μερικές φορές (αν και όχι απαραίτητα) γραπτών συμβόλων». Σ' αυτόν τον ορισμό η κρίσιμη λέξη είναι το επίθετο «επικοινωνιακών», επειδή η πρωταρχική λειτουργία της γλώσσας είναι η επικοινωνία. Βέβαια, με τη γλώσσα επιτελούνται και άλλες λειτουργίες. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι χρησιμοποιούμε τη γλώσσα για να σκεφτόμαστε, να καταγράφουμε πληροφορίες, να συνειδητοποιούμε και να εκφράζουμε συναισθήματα, να εκφράζουμε την ταύτισή μας με μια ομάδα κ.λπ.

Αναμφίβολα, η γλώσσα είναι ένα εντυπωσιακό επίτευγμα¹ των ανθρώπων. Υπάρχουν όμως άλλα είδη που κάνουν χρήση της γλώσσας; Ίσως κάποιος έδινε καταφατική απάντηση σκεπτόμενος για παράδειγμα τους παπαγάλους που λένε μερικές λέξεις. Ωστόσο, οι παπαγάλοι, ακόμα και αν προσπαθούν να επικοινωνήσουν, δεν χρησιμοποιούν γλώσσα με την πλήρη σημασία της έννοιας, επειδή δε ακολουθούν κανόνες ούτε δείχνουν την ευελιξία στη χρήση της γλώσσας που δείχνουν οι άνθρωποι.

Στην καθημερινή μας ζωή οι περισσότεροι από εμάς κάνουμε εκτεταμένη χρήση τεσσάρων βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων. Αυτές είναι οι ακόλουθες: ακούμε την ομιλία, διαβάζουμε, μιλάμε και γράφουμε. Είναι ίσως φυσικό να υποθέσουμε πως οι τέσσερις κεντρικές γλωσσικές δεξιότητες κάθε ανθρώπου μπορούν να είναι συνολικά ισχυρές ή αδύναμες. Αυτό το συμπέρασμα μπορεί συχνά, αλλά όχι πάντα, να είναι σωστό σε σχέση με την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας. Όμως, ακόμη και στη μητρική τους γλώσσα, πολλοί άνθρωποι καλλιεργούν μία μόνο γλωσσική δεξιότητα, επειδή έχει ιδιαίτερη σχέση με τα ενδιαφέροντά τους ή τη σταδιοδρομία τους. Για παράδειγμα, οι συγγραφείς και οι επιμελητές κειμένων πρέπει να έχουν υψηλά αναπτυγμένες δεξιότητες γραφής, οι ηθοποιοί, πολιτικοί και δικηγόροι χρειάζονται αναπτυγμένες δεξιότητες στην ομιλία. Τέλος, οι διαφορές στις τέσσερις βασικές γλωσσικές δεξιότητες είναι συνήθως πιο εμφανείς, όταν εστιάζουμε στην απόκτηση μιας δεύτερης γλώσσας.

M.W. Eysenck. (2010). Βασικές Αρχές Γνωστικής Ψυχολογίας. (Μετάφραση Μ. Κουλεντιανού), 309-310. Αθήνα: Gutenberg (διασκευή).

1 επίτευγμα: επιτυχία, κατόρθωμα

Κείμενο 13

Το Διδασκαλείο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας

Σαράντα χιλιάδες φιλέλληνες έχουν «αποφοιτήσει» συνολικά ως σήμερα από το Διδασκαλείο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας που λειτουργεί στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετακομίζει πλέον από το κτίριο της Φιλοσοφικής σε νέο, υπερσύγχρονο κτίριο μέσα στην Πανεπιστημιούπολη. Οι εκπρόσωποι του Ιδρύματος χαρακτηρίζουν «διαμάντι» το Διδασκαλείο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας που στόχο έχει την εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού. «Μαθητές» του είναι κυρίως μέλη του διπλωματικού σώματος που επιθυμούν να μάθουν ελληνικά, πρόξενοι, Έλληνες του απόδημου Ελληνισμού.

Το Διδασκαλείο είναι ένας σημαντικός θεσμός, με ιστορία περισσότερη από μισό αιώνα, για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Αποτελεί σήμερα το μεγαλύτερο κέντρο διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στον κόσμο. Πολλοί από τους απόφοιτους του είναι σήμερα καθηγητές Νέας Ελληνικής Γλώσσας και

Φιλολογίας Πανεπιστημίων σε όλον τον κόσμο, μέλη του διπλωματικού σώματος της χώρας τους, μέλη της εκκλησιαστικής ιεραρχίας, διαπρεπείς επιστήμονες, διευθυντικά στελέχη, διακεκριμένοι καλλιτέχνες και επιχειρηματίες.

Η διδασκαλία της Νέας Ελληνικής άρχισε τη δεκαετία του '50, παράλληλα με τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών στο πλαίσιο των μαθημάτων και των εκδηλώσεων που πρόσφερε στους φοιτητές το Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών του Πανεπιστημίου Αθηνών και συνεχίζεται χωρίς διακοπή έως σήμερα. Η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για την εκμάθηση της Νέας Ελληνικής οδήγησε στην ίδρυση ανεξάρτητου Διδασκαλείου της Νέας Ελληνικής. Στους σκοπούς του Διδασκαλείου, μεταξύ άλλων, εντάσσεται η πιστοποίηση του επιπέδου γνώσης της Νέας Ελληνικής για τους υποψήφιους φοιτητές των ελληνικών ΑΕΙ.

Στο Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών του Πανεπιστημίου Αθηνών προσφέρονται ασφαλώς δεκάδες ξένες γλώσσες, σε ευέλικτα ωράρια, τα οποία μπορούν να παρακολουθήσουν φοιτητές και επαγγελματίες. Πρώτες στις προτιμήσεις των φοιτητών είναι η ισπανική, η αγγλική, η γερμανική, η ιταλική και η γαλλική γλώσσα. Στο Διδασκαλείο διδάσκονται και άλλες ξένες γλώσσες, 27 συνολικά, μεταξύ των οποίων η αλβανική, η αραβική, η αρμενική, η βουλγαρική, η δανική, η εβραϊκή, η ιαπωνική, η ολλανδική, η νορβηγική, η περσική, αλλά και οι ινδικές, χίντι και σανσκριτικά.

Μ. Παπαματθαίου, από την ιστοσελίδα της εφ. Το Βήμα, 20. 2. 2014 (διασκευή).

Κείμενο

Γλώσσα, στάσεις και συμπεριφορές του εφήβου

Ο έφηβος αισθάνεται αποκλεισμένος, γιατί δεν μπορεί να «μεταφράσει» με λέξεις τα έντονα συναισθήματά του και τις υπερβολικές αλλαγές που αισθάνεται να συμβαίνουν καθημερινά στη ζωή του. Γι' αυτό πολλοί έφηβοι δεν διστάζουν να τροποποιήσουν την ομιλία τους, να βρίσουν και να εκδηλώνουν συμπεριφορές οι οποίες δεν δείχνουν σεβασμό, ενώ οι ίδιοι επιζητούν τον σεβασμό. Η «παραμόρφωση» της γλωσσικής δομής αντανακλά τις δικές τους εσωτερικές αναστατώσεις, αλλά και την «επιθετική» πολλές φορές διάθεσή τους να ανατρέψουν τα δεδομένα και να επιβάλουν τη δική τους προσωπική «κοσμοαντίληψη» και «κοσμοθεωρία».

Οι νεωτερισμοί, οι παραφθορές, οι μετατροπές, οι παραλλαγές, οι προσθαφαιρέσεις λέξεων δεν έχουν να κάνουν με τη γλωσσική πενία ή με την έλλειψη ικανότητας για μάθηση, αλλά κυρίως με τις εφηβικές ανησυχίες, με την ανάγκη των εφήβων για επιβεβαίωση, για διαφοροποίηση από τους άλλους και με την άρνησή τους να δεχτούν κάτι ήδη «μασημένο». Γενικά, η γλώσσα των εφήβων εκφράζει τις αντιφάσεις τους, τα κενά τους, τις αμφιταλαντεύσεις τους, τις αναζητήσεις τους, την ανάγκη αλλαγής και ανανέωσης, την επαναδόμηση του ψυχισμού τους καθώς και της ταυτότητάς τους.

Επίσης, ποικίλες είναι οι στάσεις και οι συμπεριφορές που παρατηρούμε κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Έτσι, ο έφηβος άλλοτε επιθυμεί να μείνει μόνος, κι άλλοτε επιζητά επίμονα τη συντροφιά, άλλοτε αποστρέφεται την εργασία κι άλλοτε ρίχνεται με τα μούτρα σ' αυτή, αισθάνεται αμηχανία για το σώμα του αλλά και προσπαθεί να αναδείξει την ομορφιά του. Ακόμη, σε κάποιες περιπτώσεις εκδηλώνει νευρικότητα και ανησυχία, ενώ σε άλλες κατακλύζεται από ανία και είναι ιδιαίτερα ευσυγκίνητος. Άλλα χαρακτηριστικά της εφηβικής ηλικίας είναι η έλλειψη αυτοπεποίθησης, η ονειροπόληση, το ψέμα, αλλά και η αντιδραστική, μερικές φορές εχθρική στάση, όχι μόνο προς τους ενήλικες, αλλά και προς το άλλο φύλο. Τέλος, η τάση του εφήβου να αμφισβητεί, συχνά με τρόπο άγονο κι επιθετικό, συντελεί στο να θεωρείται από το κοινωνικό περιβάλλον επαναστάτης ή ταραξίας.

Θ. Γιοβαζολιάς κ.α. (2011). Συνεργασία εκπαιδευτικών – οικογένειας, 29-30. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ., Γ. Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης. ΙΔΕΚΕ (διασκευή)

Κείμενο 14

Η γλώσσα μας σήμερα...

Η ελληνική γλώσσα με τον λεξιλογικό πλούτο και με την εκφραστική δύναμή της δημιούργησε αξιόλογα μνημεία λόγου και πολιτισμού. Παράλληλα, πρόσφερε σε όλες τις γλώσσες του κόσμου βασικούς όρους για την

επιστήμη, για την τέχνη και τον φιλοσοφικό στοχασμό. Στην πορεία του χρόνου, βέβαια, και η ελληνική γλώσσα δανείστηκε δημιουργικά λέξεις από άλλες γλώσσες χωρίς να χάσει τη γνησιότητά της.

Οι κοινωνικές συνθήκες και τα μέσα επικοινωνίας είναι, όμως, σήμερα διαφορετικά από άλλοτε. Στην εποχή μας η επαφή μεταξύ των λαών είναι πολύ εύκολη. Η παγκοσμιοποίηση έχει κάνει όλη την υφήλιο μια γειτονιά. Με το διαδίκτυο, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο ενημερωνόμαστε πολύ γρήγορα για ό,τι συμβαίνει σε κάθε σημείο της γης. Παράλληλα, η διαφήμιση, το εμπόριο και ο οικονομικός ανταγωνισμός οδηγούν τους ανθρώπους στο κυνήγι του κέρδους. Αυτή η νέα κατάσταση δεν έχει μόνο θετικά στοιχεία. Για τη γλώσσα ιδίως των μικρών πληθυσμιακά λαών αποτελεί δοκιμασία και μεγάλο κίνδυνο.

Ο κίνδυνος αυτός συνίσταται στο ότι οι συνθήκες της σημερινής ζωής, και ιδιαίτερα το εμπορικό πνεύμα, επηρεάζουν αρνητικά την αφομοιωτική ικανότητα της γλώσσας μας. Η τάση για ευκολία, η κυριαρχία όρων της τεχνολογίας και του διαδικτύου, τα διαφημιστικά κόλπα και η έγχρωμη εικόνα ωθούν τον άνθρωπο στον μιμητισμό, στην αντιγραφή ξένων προτύπων και γλωσσικών στοιχείων.

Το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να αλλοιώνεται το γλωσσικό αίσθημα που διαμόρφωσε ο Νεοέλληνας μιλώντας και ακούοντας τη μητρική του γλώσσα. Δεχτήκαμε, για παράδειγμα, πλήθος λέξεων που συνδέονται με τη χρήση του υπολογιστή, τον οποίο εντάξαμε στο λεξιλόγιό μας ως computer. Επίσης εκατοντάδες λέξεις που συνδέονται με το φαγητό, όπως φαστ φουντ, σπαγγέτι, χάμπουργκερ, τοστ, ή το ντύσιμο, όπως τζιν, μίνι και άλλες, εντάχθηκαν στο λεξιλόγιό μας. Ακόμα, πλήθος πινακίδων ελληνικών καταστημάτων και εμπορικών κέντρων φέρουν ξενόγλωσσες επιγραφές. Το χειρότερο μάλιστα είναι ότι κατασκευάσαμε λέξεις που δείχνουν ότι χάσαμε το γλωσσικό αισθητήριό μας, όπως σουβλακερί, γυράδικο, φαστφουντάδικο κ.ά.

Για ποιους λόγους όμως δανειζόμαστε λέξεις από άλλες γλώσσες; Πολλοί θα απαντήσουν ότι ως λαός έχουμε την ανάγκη να συμβαδίζουμε με την εποχή μας, να μην θεωρηθούμε οπισθοδρομικοί, για αυτό και χρησιμοποιούμε επιδεικτικά το

λεξιλόγιο άλλων γλωσσών. Η τάση μας για μοντερνισμό (να μία ακόμη λέξη ξενικής προέλευσης) και η ξενομανία μας οδηγούν στο να χρησιμοποιούμε ξένες λέξεις και εκφράσεις, ενώ έχουμε τις αντίστοιχες ελληνικές. Πολλοί επαγγελματίες, επίσης, και έμποροι τουριστικών ειδών πιστεύουν ότι το αγοραστικό κοινό, βλέποντας ξενόγλωσσες επιγραφές, εντυπωσιάζεται και προτιμά τα προϊόντα των καταστημάτων τους.

Όλα αυτά σημαίνουν, όπως γίνεται αντιληπτό, ότι υπάρχουν προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουμε. Ωστόσο, δεν είναι ανάγκη να χάσουμε την επικοινωνία μας με τους άλλους λαούς, γιατί η επαφή με άλλους πολιτισμούς είναι ευλογία. Πρέπει κυρίως να αποκτήσουμε πιο στέρεη γλωσσική παιδεία. Να επιδιώκουμε, δηλαδή, να σπουδάζουμε συστηματικά την προφορική και τη γραπτή μητρική μας γλώσσα. Έτσι, θα έχουμε τη δυνατότητα να μην αποδεχόμαστε εύκολα ξένους όρους παραμερίζοντας ελληνικές λέξεις ικανές να αποδώσουν τις σύγχρονες επικοινωνιακές και τεχνολογικές περιστάσεις.

Τελειώνοντας, μπορούμε να επισημάνουμε ότι είναι ανάγκη να εργαστούμε για την ουσιαστικότερη επικοινωνία μεταξύ των λαών και την εκμάθηση ξένων γλωσσών με τρόπο που δεν θα μειώνει τη γλωσσική μας αντίσταση.

Αυτό θα επιτευχθεί, αν όλοι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην παιδεία, όπως είναι για παράδειγμα η οικογένεια, το σχολείο και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σέβονται τη μητρική γλώσσα και παρέχουν στους νέους πρότυπα προφορικού και γραπτού λόγου αντιπροσωπευτικά της αξίας της.

Γ. Σπανός (1993). Η ξενομανία του Νεοέλληνα και η Γλώσσα μας. Στο: Ζωντανές Μνήμες, 75-77. Αθήνα: Γεν. Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (διασκευή).

Κείμενο 15

Ο διάλογος και οι ομαδικές δραστηριότητες στην τάξη

Η τυπική διαδικασία καθημερινής επικοινωνίας εκπαιδευτικού-μαθητή στην τάξη και στο σχολείο δεν αφήνει πολλά περιθώρια στον μαθητή να εμπλακεί σε δραστηριότητες οι οποίες καλλιεργούν σε ικανοποιητικό βαθμό τον διερευνητικό λόγο. Για να ξεπεραστεί αυτή η αδυναμία, ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιες

ομαδικές δραστηριότητες στη σχολική τάξη που θα δώσουν τη δυνατότητα στους μαθητές να ανταλλάξουν απόψεις, καλλιεργώντας έτσι όχι μόνο τον προφορικό λόγο αλλά και την κοινωνική δεξιότητα της συνεργασίας. Καθώς τα παιδιά συνεργάζονται σε μια ομαδική δραστηριότητα, έχουν την ευκαιρία πρώτα από όλα να διατυπώσουν κάποιες προτάσεις και να διερευνήσουν με τα άλλα μέλη της ομάδας αν μπορούν αυτές να τεθούν σε εφαρμογή. Επειδή όμως τα παιδιά συνεργάζονται στο πλαίσιο της ομάδας και δεν ανταγωνίζονται το ένα το άλλο, δεν πιέζονται να διατυπώσουν απόψεις απόλυτα επεξεργασμένες. Έτσι, έχουν την ευκαιρία να καταθέσουν δοκιμαστικά μια ιδέα, που μπορεί τα άλλα παιδιά να τη συζητήσουν, να την υιοθετήσουν ή να την τροποποιήσουν. Με αυτόν τον τρόπο δεν καλλιεργούν μόνο τον λόγο αλλά αναπτύσσουν παράλληλα την κοινωνική δεξιότητα της συνεργασίας. Όπως είναι γνωστό, στο σχολείο οι μαθητές αποκτούν κυρίως την εμπειρία του ανταγωνισμού παρά της συνεργασίας, γι' αυτό πολλές φορές δυσκολεύονται να συνεργαστούν. Ωστόσο, μια σύγχρονη κοινωνία χρειάζεται πολίτες που μπορούν να λειτουργήσουν ως μέλη μιας ομάδας και η ομαδική εργασία αποτελεί το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Η συμμετοχή του παιδιού σε μια τέτοια δραστηριότητα, που το υποχρεώνει να υποστηρίξει τις απόψεις του μπροστά σε άλλους, το κάνει να αποκτήσει βαθμιαία εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στις ιδέες του. Αλλά και η συνεργασία ενός παιδιού με συμμαθητές του, που βλέπουν τα πράγματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες και έχουν πολλές διαφορετικές εμπειρίες και πολιτιστικό υπόβαθρο, το εξαναγκάζει να λάβει υπόψη του την ώρα που μιλάει και τις ανάγκες των ακροατών του. Έτσι, είναι επόμενο να μειωθεί ο εγωκεντρισμός του, αφού είναι υποχρεωμένο να συνυπολογίσει τις ιδέες των συνεργατών του.

Τέλος, η συμμετοχή σε συζήτηση καλλιεργεί όχι μόνο την ομιλία αλλά και την ακρόαση, αφού το παιδί, για να εκπληρώσει τον ρόλο του, θα πρέπει να ακούει προσεκτικά τις απόψεις των μελών της παρέας, για να μπορέσει να αντιδράσει κατάλληλα. Κι αυτό αποτελεί σημαντικό στοιχείο για μια επιτυχημένη συνεργασία.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι, συμμετέχοντας οι μαθητές σε ομάδες, όπου συζητείται ένα θέμα, αυξάνουν όχι μόνο τις ευκαιρίες να μιλούν, αλλά και τις δυνατότητες να επεξεργάζονται ποικίλα θέματα.

Γ. Μπασλής. (2006). Εισαγωγή στη διδασκαλία της γλώσσας. Μια σύγχρονη ολιστική και επικοινωνιακή προσέγγιση, 128-129. Αθήνα: Νεφέλη (διασκευή).

Κείμενο 16

Επιπτώσεις αναλφαβητισμού

Τα αναλφάβητα άτομα αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες τόσο σε καθημερινές δραστηριότητες (κατανόηση εγγράφων, λογαριασμών, πινακίδων κ.ά.) και στην επαγγελματική τους ζωή, όσο και στις σχέσεις τους με το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Αρχικά, το άτομο απομακρύνεται από τους γύρω του και αποξενώνεται, καθώς νιώθει μειονεκτικά. Στη συνέχεια, νιώθει αδύναμο όσον αφορά στην ενημέρωσή του, αλλά και εξαρτημένο από τους γύρω του, αφού χρειάζεται μονίμως τη βοήθειά τους και συχνά γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης. Επιπλέον, το άτομο έχει σαφώς λιγότερες επαγγελματικές ευκαιρίες από κάποιον μορφωμένο και έτσι αυτομάτως εντάσσεται σε μια «κατώτερη» κοινωνική ομάδα.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά στον πνευματικό τομέα, σίγουρα το αναλφάβητο άτομο γνωρίζει λιγότερα, άρα σκέφτεται διαφορετικά και έχει περιορισμένη αντίληψη του κόσμου. Η κοινωνία για τον αναλφάβητο παύει να είναι δημοκρατική, αφού ο ίδιος δεν μπορεί να ενημερωθεί, να γνωρίσει τα πολιτικά προγράμματα και άρα να επιλέξει ορθά ή να αντιδράσει στην οποιαδήποτε πολιτική απόφαση. Τέλος, δεν έχει σαφή αντίληψη των ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, ενώ δυσχεραίνεται και η ομαλή ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο.

Εξάλλου, το πρόβλημα της σχολικής διαρροής και κατά συνέπεια του αναλφαβητισμού αποκτά ιδιαίτερη σημασία, επειδή επηρεάζει αρνητικά περισσότερο τους φτωχούς μαθητές που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και τους εμποδίζει να εξελιχθούν κοινωνικά. Όμως, η μη ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης δυσχεραίνει ακόμη και την ενσωμάτωση των ατόμων στην αγορά εργασίας. Αποτέλεσμα είναι η ελλιπής αξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου, γεγονός που συσχετίζεται με την οικονομική δυσπραγία των

κοινωνιών. Επιπλέον, ο αναλφαβητισμός οδηγεί στην περιθωριοποίηση και κατά συνέπεια στον κοινωνικό αποκλεισμό και είναι μια ένδειξη καταπάτησης των βασικών δικαιωμάτων του ατόμου, ενώ συνάμα θέτει σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι το πρόβλημα του αναλφαβητισμού είναι μεγάλο, τόσο σε έκταση όσο και σε βάθος, επειδή αποτελεί τροχοπέδη² στην πρόοδο ενός λαού σε οικογενειακό, επαγγελματικό, οικονομικό και κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο. Επιβραδύνει την τεχνολογική χειραφέτηση¹ και αναστέλλει την οικονομική ανάπτυξη, διευρύνοντας το χάσμα μεταξύ των αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών. Καλλιεργεί τον κοινωνικό αποκλεισμό, προάγει την εργασιακή εκμετάλλευση, ενώ δρα θετικά στην αναζωπύρωση του ρατσισμού. Τέλος, δεν ευνοεί σε καμία περίπτωση την πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Σ. Ρούσσος κ.α.(χ.χ). Έρευνα Παν. Πελοποννήσου. Πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις της σχολικής διαρροής σε τοπικό επίπεδο. Ζητήματα συμμετοχής σε πολιτικούς θεσμούς και ένταξης στην αγορά εργασίας, 20-21. Από το διαδίκτυο. (διασκευή).

1 δυσπραγία: στενότητα, δυσκολία.

2 τροχοπέδη: φρένο, εμπόδιο.

Κείμενο 17

Το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας

Το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας στοχεύει στο να ελέγξει τον βαθμό, στον οποίο οι υποψήφιοι, Έλληνες χρήστες της ξένης γλώσσας, είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει και τις επικοινωνιακές ικανότητες που διαθέτουν ως χρήστες δύο γλωσσών (της ελληνικής και της ξένης). Για να το επιτύχει στηρίζεται σε ένα σύστημα εξετάσεων που αποσκοπεί στην πιστοποίηση διαφορετικών επιπέδων γνώσης μιας γλώσσας. Έτσι, ελέγχεται ο βαθμός ικανότητας που έχει αναπτύξει κάποιος να κατανοεί και να παράγει προφορικό και γραπτό λόγο της γλώσσας αυτής.

Επίσης, ο θεσμός αυτός αντιμετωπίζει ισότιμα τις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες και συμβάλλει στην ενίσχυση της εκμάθησης ξένων γλωσσών, η γνώση των οποίων θεωρείται σημαντικό μορφωτικό και επαγγελματικό προσόν εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τον τρόπο αυτόν προωθείται τόσο η κοινωνική όσο και η ατομική πολυγλωσσία στην Ελλάδα. Επιπλέον, με τον θεσμό αυτόν προάγεται το ευρωπαϊκό ιδεώδες της πολυγλωσσίας.

Επιπρόσθετα, το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας συνδέεται με το σχολείο και στοχεύει στη σύνδεσή του και με τις άλλες βαθμίδες και τύπους εκπαίδευσης. Με το σχολείο συνδέεται έμμεσα και άμεσα. Έμμεσα, εφόσον επιδρά στις πρακτικές διδασκαλίας και εκμάθησης της γλώσσας, διαμορφώνει στάσεις και αναπτύσσει στρατηγικές μάθησης και παραγωγής λόγου. Άμεσα, επειδή λαμβάνονται υπόψη τα σχολικά προγράμματα σπουδών για τον σχεδιασμό των εξετάσεων, ενώ ξεκινά και η προσπάθεια για να παραχθούν προγράμματα και υλικά για υποστηρικτική διδασκαλία. Ακόμη, προβλέπεται να συνδεθεί και με άλλους εκπαιδευτικούς φορείς. Τέλος, το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές συνθήκες της χρήσης της ξένης γλώσσας και επιχειρεί να καλύψει τις επικοινωνιακές, κοινωνικές, εργασιακές και εκπαιδευτικές ανάγκες των σύγχρονων πολιτών.

Από την ιστοσελίδα του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας. 24.04.2014 (διασκευή).

Κείμενο 18

Το λεξιλόγιο της νεοελληνικής και ο ευρωπαϊκός γλωσσικός πλουραλισμός¹

Οι γλώσσες δεν έχουν σταθερό και αμιγές λεξιλόγιο. Πιο συγκεκριμένα, το λεξιλόγιο, σαν την κινούμενη άμμο, υπόκειται σε έντονη γλωσσική μεταβολή, η οποία σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στον δανεισμό, δηλαδή σε επίδραση λεξιλογίου άλλης γλώσσας. Ακόμη, το λεξιλόγιο δεν είναι αμιγές, είναι πολυσυλλεκτικό, δηλαδή τα στοιχεία του προέρχονται από πολλές πηγές, π.χ. κληρονομιά από προηγούμενες φάσεις της ιστορίας της γλώσσας ή δανεισμό από άλλες γλώσσες.

Μπορούμε να κάνουμε χωρίς τον δανεισμό; Οπωσδήποτε όχι. Είναι ουτοπία να πιστεύουμε το αντίθετο. Ο δανεισμός, κατά τη μεταφορά του Κλωντ Αζέζ, είναι η απαραίτητη ποσότητα οξυγόνου για την επιβίωση μιας γλώσσας, είναι μια φυσική διαδικασία που χαρακτηρίζει κάθε φυσική ανθρώπινη γλώσσα. Κατά συνέπεια, η αντίδραση που εκδηλώνεται εναντίον των δανείων είναι αδικαιολόγητη, γιατί αυτά είναι αποτέλεσμα πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων ανάμεσα στους ομιλητές γλωσσών που έρχονται σε επαφή. Γι' αυτόν τον λόγο ο δανεισμός δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως τυχαία οξεία ασθένεια που πρέπει να σπεύσουμε να τη θεραπεύσουμε.

Άλλωστε δεν υπάρχει γλώσσα που να μην επηρεάστηκε από άλλες. Από τον κανόνα δεν ξεφεύγουν ακόμη και οι γλώσσες μεγάλων πολιτισμών. Επίσης, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν υπάρχει «επίθεση» από την πλευρά της δανείστριας γλώσσας, παρά ανάγκη από την πλευρά της δανειολήπτριας γλώσσας. Ανάγκη λόγω της υστέρησης όχι στο γλωσσικό επίπεδο, αλλά σε άλλα επίπεδα π.χ. στο τεχνολογικό (κομπιούτερ, ασανσέρ κ.ά.). Βέβαια ο γλωσσικός δανεισμός διαφέρει σημαντικά από τον οικονομικό δανεισμό, αφού ο δανειολήπτης δεν χρωστά τίποτε!

Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, από την ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, 29. 4. 2014 (διασκευή).

1 πλουραλισμός: πολυφωνία, ποικιλία

Κείμενο 19

Η επίδραση της τεχνολογίας στη γλωσσική ποικιλότητα

Ένας χώρος με ιδιαίτερη επίδραση στο θέμα της γλωσσικής διαφοροποίησης και της διερεύνησης της γλωσσικής ποικιλότητας είναι ο χώρος της τεχνολογίας. Σε όλη τη διάρκεια της γλωσσικής ιστορίας, η παραγωγή ενός τεχνολογικού προϊόντος ασκούσε μικρή ή μεγάλη επίδραση, ανάλογα με τη σπουδαιότητα που αυτό είχε, στη γλωσσική διαφοροποίηση. Όμως, η μεγάλη επανάσταση στη γλώσσα πραγματοποιήθηκε με την εφεύρεση της τυπογραφίας, η οποία έδωσε νέες διαστάσεις και δυνατότητες στη γλώσσα, στη γραπτή της κυρίως μορφή. Επίσης, διεύρυνε τη γλωσσική ποικιλία με τα ποικίλα «εργαλεία» του γραπτού λόγου, επειδή με την τυπογραφία δόθηκε η δυνατότητα να παραχθούν βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά και διαφορετικοί τύποι κειμένων, όπως αφίσες, διαφημίσεις, επιγραφές. Με τον ίδιο τρόπο η εφεύρεση του τηλεφώνου επηρέασε κυρίως τον προφορικό λόγο, ενώ στη συνέχεια και ο τηλεγράφος πρόσθεσε καινούριους τρόπους έκφρασης στον γραπτό λόγο.

Η επίδραση της τυπογραφίας στη γραπτή γλώσσα υπήρξε κάτι ανάλογο με την επίδραση που άσκησε το ραδιόφωνο στον προφορικό λόγο. Στο θέμα της γλωσσικής ποικιλομορφίας το ραδιόφωνο έδωσε τη δυνατότητα να ακουστεί η «άλλη φωνή», η γλωσσική μορφή που διαφοροποιείται από την επίσημη γλώσσα. Ακόμη, δημιούργησε και πολλές νέες κειμενικές ποικιλίες, όπως το δελτίο ειδήσεων, η ζωντανή ραδιοφωνική μετάδοση γεγονότων, ο σχολιασμός αθλητικών ή πολιτικών γεγονότων κ.λπ. Την κατάσταση αυτή εμπλούτισε ο κινηματογράφος και ακόμα περισσότερο η τηλεόραση, καθώς δημιουργήθηκαν νέες κινηματογραφικές και τηλεοπτικές κειμενικές ποικιλίες και δόθηκαν δυνατότητες γραπτής έκφρασης με τον γλωσσικό σχολιασμό της εικόνας.

Στη συνέχεια, ο επόμενος μεγάλος σταθμός είναι το κινητό τηλέφωνο, το οποίο συνδυάζει τις γλωσσικές δυνατότητες του κλασικού τηλεφώνου με αυτές της τηλεοπτικής εικόνας. Θέτει, όμως, κάποιους σημαντικούς περιορισμούς λόγω του πολύ μικρού μεγέθους της οθόνης του, όπως το όριο των χαρακτήρων για κάθε μήνυμα. Έτσι δημιουργήθηκαν νέες γλωσσικές συμβάσεις, όπως οι συντομογραφίες και οι νέες λέξεις ή φράσεις που αποτελούνται από συνδυασμό γραμμάτων και αριθμών (π.χ. ππτ = «τίποτα») για την οικονομικότερη και ταχύτερη ανταλλαγή μηνυμάτων και πληροφοριών.

Επιπλέον, το διαδίκτυο, εκμεταλλευόμενο τις τεράστιες τεχνολογικές δυνατότητες αλλά και λειτουργώντας κάτω από τους περιορισμούς, οι οποίοι σχετίζονται με το ηλεκτρονικό υλικό και τις εφαρμογές, έφερε το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, καθώς και τη σύγχρονη και ασύγχρονη διαδικτυακή επικοινωνία.

Επιπρόσθετα έδωσε την ευκαιρία να δημιουργηθούν πολλοί καινούργιοι τύποι διαδικτυακών κειμένων, γεγονός που τροφοδοτεί τη γλώσσα με πρωτόγνωρα δείγματα γλωσσικής ποικιλίας. Και ενώ θα περίμενε κανείς να λειτουργεί το διαδίκτυο ομογενοποιητικά¹ λόγω της παγκόσμιας επικράτησης και της κυριαρχίας της αγγλικής γλώσσας, φαίνεται να συμβαίνει το αντίθετο: διευκολύνει και ενθαρρύνει την ανάδειξη της διαφορετικότητας στη γλωσσική επικοινωνία. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι το διαδίκτυο έχει επηρεάσει και θα επηρεάσει μελλοντικά ακόμη περισσότερο τη γλώσσα ξεπερνώντας οποιαδήποτε άλλη τεχνολογική εφεύρεση του παρελθόντος.

Κ. Ντίνας. (2013). Η Γλωσσική ποικιλότητα στο πλαίσιο της παιδαγωγικής του κριτικού Γραμματισμού. Στο: Τσιτσανούδη Μ. (Επιμ.), Η Νέα Ελληνική Γλώσσα στη σύγχρονη (πρωτο)σχολική εκπαίδευση: Επίκαιρες προκλήσεις και προοπτικές, 280-282. Αθήνα: Gutenberg. (διασκευή).

Κείμενο 20

Οι γλώσσες αλλάζουν

Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη σκέψη, για να διαπιστώσει κανείς ότι οι φυσικές γλώσσες αλλάζουν με το πέρασμα του χρόνου, όπως όλες οι πτυχές του φυσικού κόσμου και της ζωής του ανθρώπου. Ενδεχομένως είναι δύσκολο να παρατηρήσουμε τη γλωσσική αλλαγή σε καθημερινό επίπεδο. Όχι γιατί το φαινόμενο αυτό δεν υφίσταται, αλλά γιατί συμβαίνει αργά και σταδιακά. Οι γλωσσικές αλλαγές γίνονται διαδοχικά. Για παράδειγμα, οι αλλαγές στην προφορά και στα συντακτικά σχήματα αρχίζουν να γίνονται αντιληπτές από τη μια γενιά στην άλλη.

Το ότι όλες οι φυσικές γλώσσες αλλάζουν στο πέρασμα του χρόνου, και μάλιστα με παρόμοιους τρόπους, είναι γεγονός καθολικό. Το ίδιο γενικευμένη όμως είναι και η αντίδραση των φυσικών ομιλητών απέναντι στην αναπόφευκτη αυτή πραγματικότητα. Ας παρακολουθήσουμε τον τρόπο με τον οποίο περιγράφει τις αντιδράσεις αυτές ο Labov: «Όποτε η γλώσσα γίνεται αντικείμενο συζήτησης, συναντούμε μια γενικευμένη αρνητική αντίδραση απέναντι σε οποιαδήποτε αλλαγή έχει γίνει αντιληπτή είτε στο επίπεδο προφοράς, είτε στο επίπεδο της γραμματικής. Οι κοινότητες διαφέρουν μεταξύ τους μόνο σε σχέση με τον βαθμό “στιγματισμού” των νεότερων γλωσσικών τύπων, δεν συνάντησα όμως μέχρι στιγμής κανέναν που να έχει υποδεχτεί τις αλλαγές αυτές με ενθουσιασμό. Ορισμένοι πολίτες μεγαλύτερης ηλικίας καλωσορίζουν τα νέα είδη μουσικής και χορού, τις νέες ηλεκτρονικές συσκευές και τους υπολογιστές. Μα ποτέ κανέναν δεν ακούστηκε να λέει: “Είναι υπέροχος ο τρόπος με τον οποίο οι νέοι μιλούν σήμερα. Είναι πολύ καλύτερα από τον τρόπο που μιλούσαμε εμείς, όταν ήμουν παιδί”».

Φυσικά, θα ήταν λάθος να θεωρηθεί ότι οι γλώσσες αλλάζουν μαζικά ή εξ ολοκλήρου. Εάν συνέβαινε κάτι τέτοιο, τότε η βασική τους αποστολή, η επικοινωνία δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί. Ωστόσο αξίζει να αναρωτηθούμε γιατί η πεποίθηση ότι η γλώσσα από γενιά σε γενιά φθείρεται είναι πολύ πιο διαδεδομένη από την άποψη ότι προοδεύει.

Ε. Καραντζόλα & Α. Φλιάτουρας. (2004). Γλωσσική αλλαγή, 15-20. Αθήνα: Νήσος (διασκευή).

Κείμενο 21

Η γλώσσα των νέων

Οι νέοι έχουν την τάση να διαφοροποιούνται με το ντύσιμο, την αισθητική του σώματος, τη συμπεριφορά και τη γλώσσα. Η λεγόμενη «γλώσσα των νέων» αποτελεί κώδικα εξατομικευτικό της ομάδας ηλικίας, γλωσσική παραλλαγή που διαφοροποιεί τους χρήστες της κατασκευάζοντας συγχρόνως τη συνοχή της ομάδας. Οι αποκλίσεις της γλώσσας των νέων, οι νεολογισμοί και οι γραμματικές παραβιάσεις εκφράζουν τις αλλαγές στα πρότυπα συμπεριφοράς, τις ιδέες, τις αξίες και τους κανόνες της κοινωνίας. Με τους νεολογισμούς, τις ιδιωματικές εκφράσεις και λέξεις, οι νέοι μεταδίδουν μηνύματα διάκρισης από τις παλιότερες γενιές, εκφράζουν αμφισβήτηση αρχών και αξιών.

Η χρήση της γλώσσας από τους νέους ενοχλεί, επειδή ακριβώς μεταδίδει έμμεσα αλλά ισχυρά τέτοια νοήματα αμφισβήτησης. Και είναι συνηθισμένη παρανόηση να κρίνεται σαν «λαθεμένη», «φτωχή» ή «κακής ποιότητας». Την άρνηση των αξιών, την παραβίαση των απαγορεύσεων, την επιθετικότητα, και την καταστροφή της «καθώς

πρέπει» ομιλίας συχνά οι τυχαίοι ακροατές, κι όχι συνήθως οι συνομιλητές δέκτες, την ακούνε σαν γλωσσική καταστροφή, ενώ είναι γλωσσική δημιουργικότητα.

A. Φραγκουδάκη. (1987). Γλώσσα και ιδεολογία, 72-73. Αθήνα: Οδυσσεάς (διασκευή).

Κείμενο

Γλώσσα και ηλικιωμένοι

Οι νέοι άνθρωποι νιώθουν ότι οι ηλικιωμένοι δεν καταφέρνουν να προσαρμόσουν την ομιλία τους στα σύγχρονα δεδομένα. Επίσης, οι νέοι πιστεύουν πως ο λόγος των ηλικιωμένων είναι παλιομοδίτικος και ξεπερασμένος.

Επομένως, οι γλωσσικές «συναντήσεις» νέων και ηλικιωμένων αλλά και γενικότερα η επικοινωνία μεταξύ τους είναι πιθανό πολλές φορές να μην επιτυγχάνεται, ενισχύοντας έτσι υφιστάμενα στερεότυπα.

Είναι γνωστές οι προσδοκίες που κυριαρχούν για τη συμπεριφορά των ανθρώπων και τον τρόπο διαχείρισης του λόγου τους, όταν φτάσουν σε μια συγκεκριμένη ηλικία. Οι αντιλήψεις αυτές υποχρεώνουν πολλές φορές τους ηλικιωμένους ανθρώπους να συμπεριφέρονται γλωσσικά, όχι όπως επιθυμούν, αλλά

«σύμφωνα με την ηλικία τους». Επομένως, το κοινωνικό κόστος στις περιπτώσεις που δεν «εκφράζεται» κάποιος σύμφωνα με την ηλικία του μπορεί να είναι μεγάλο. Ίσως, γι' αυτόν τον λόγο οι ηλικιωμένοι άνθρωποι να χρησιμοποιούν «τη γλώσσα των ηλικιωμένων», όχι τόσο εξαιτίας της ηλικίας τους όσο, επειδή αναγκάζονται να συμμορφωθούν στις κοινωνικές προσδοκίες. Με αυτόν τον τρόπο, όμως, η επικοινωνία μεταξύ γενεών μπορεί να γίνει προβληματική και να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ψυχολογική και σωματική υγεία των ανθρώπων.

M.A. Hogg - Gr. M. Vaughan. (2010). Κοινωνική Ψυχολογία, 717-718. (μετ. Ερ. Βασιλικός, Αλ. Αρβανίτης). Αθήνα: Gutenberg (διασκευή).

Κείμενο 22

Η γλωσσική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης όλες σχεδόν οι διεθνείς συνδιασκέψεις που είχαν ως θέμα τη συνεργασία των ευρωπαϊκών λαών και τη σχέση της με τις γλώσσες καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα.

Από αυτά διαπιστώνεται πως η γλωσσική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι σαφής: καλλιέργεια όλων των ευρωπαϊκών γλωσσών και ανάπτυξη των δυνατοτήτων και των ευκαιριών για την εκμάθηση από τους ευρωπαίους πολίτες δύο και περισσότερων ξένων γλωσσών.

Η διακηρυγμένη λοιπόν πολιτική είναι σαφής: η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική. Παρά την έναρξη της υλοποίησης πολλών αποφάσεων της προηγούμενης δεκαετίας σχετικά με τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών, υπάρχει στην Ευρώπη φοβία των περισσότερων λαών για συρρίκνωση ή «αλλοίωση» των γλωσσών τους από την επικυριαρχία της αγγλοαμερικανικής, φοβία η οποία δημιουργεί κάποια επιθετικότητα απέναντι στις άλλες γλώσσες.

Ποια είναι λοιπόν σήμερα η κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με το θέμα της γλωσσικής πολιτικής; Σήμερα υπάρχει μια πολιτική από μέρους όλων των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων για διατήρηση, καλλιέργεια και προστασία των εθνικών τους γλωσσών. Ωστόσο, από μέρους των ισχυρών οικονομικά και γλωσσικά χωρών υπάρχει μια τάση για επιβολή των γλωσσών τους ως γλωσσών κοινής επικοινωνίας μέσα στην Ευρώπη. Και τέλος, υπάρχει μια πολιτική, η οποία εκφράζεται θεωρητικά και πρακτικά από τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προαγωγή και την καλλιέργεια των άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης παίζουν τον ρόλο τους, άλλοτε συνειδητά και άλλοτε όχι.

Από την κατάσταση που παρουσιάζουν τα ευρωπαϊκά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δεν φαίνεται να αντιπροσωπεύονται ισότιμα οι γλώσσες. Υποβαθμίζεται μάλιστα υπερβολικά η επίσημα διακηρυγμένη γλωσσική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης φαίνεται να ακολουθούν τη φυσική πάλη των γλωσσών, από την οποία νικήτρια αποδεικνύεται η γλώσσα του ισχυρότερου οικονομικά και πολιτιστικά έθνους. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στα Μέσα της έντυπης δημοσιογραφίας, αυτά εμμένουν στη χρήση της εθνικής γλώσσας της χώρας στην οποία εκδίδονται, αφού κατά κύριο λόγο απευθύνονται σε κοινό της χώρας τους. Κάποια έντυπα που απευθύνονται σε κοινό έξω από τα σύνορα της χώρας τους και η

θεματολογία τους είναι διεθνούς ενδιαφέροντος χρησιμοποιούν κυρίως την αγγλική και δευτερευόντως τη γαλλική γλώσσα ή και τη γερμανική. Οι σελίδες οι αφιερωμένες στην εκμάθηση και καλλιέργεια άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σχεδόν ανύπαρκτες.

Σ. Χατζησαββίδης (1999). Ελληνική γλώσσα και δημοσιογραφικός λόγος. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις, 85-94. Αθήνα: Gutenberg (διασκευή).

Κείμενο 23

Ευρωπαϊκή Ένωση και Νεοελληνική γλώσσα

Η Νεοελληνική γλώσσα, όπως έχει διαμορφωθεί στις μέρες μας, αποτελεί τον ζωντανό φορέα του ελληνικού πολιτισμού και απηχεί όλα τα στάδια και τις φάσεις μιας ιστορικής-πολιτιστικής διαδικασίας που συνεχίζεται αδιάκοπα εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια.

Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις αυτές, η Ελληνική γλώσσα, παρότι δεν ανήκει στην ομάδα των «περισσότερο ομιλούμενων γλωσσών» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέτει ωστόσο μια ιδιαίτερη φυσιογνωμία και μια μοναδική ιστορική και πολιτισμική διάσταση που την καθιστούν άξια μεγάλης προσοχής. Είναι ο μόνος ζωντανός ευρωπαϊκός κώδικας που εκφράζει με πληρότητα και αποδίδει άμεσα τη λεγόμενη «ελληνική αντίληψη», δηλαδή την ιδιαίτερη στάση του πνεύματος απέναντι στα όντα, όπως αυτή διαμορφώθηκε στον ελληνικό χώρο. Κι ακόμα, η Νεοελληνική γλώσσα αποπνέει αυτό το ιδιαίτερο ύφος και ήθος ζωής, αυτή την «ανθρωποκεντρική διάθεση» που έχει τις πηγές της τόσο στην κλασική αρχαιότητα, όσο και στις μετέπειτα σημαντικές ιστορικές περιόδους του Ελληνισμού.

Εάν αποτελεί επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αναζητήσει, μέσα από την ποικιλία και τη διαφορετικότητα, ορισμένες «σταθερές» οι οποίες θα αποτελέσουν τους συνδετικούς ιστούς και θα συμβάλουν στη δημιουργία ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας, αυτές δεν μπορεί να είναι παρά οι κλασικές αξίες της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας πάνω στις οποίες θεμελιώθηκε ο σύγχρονος ευρωπαϊκός πολιτισμός.

Υπό το πρίσμα αυτό, η Νεοελληνική γλώσσα που συνδέεται άμεσα με την αρχαία Ελληνική, αποτελεί τη σύγχρονη εκδοχή αυτού του κλασικού ιδεώδους και, επομένως, η άμεση διείσδυση, μέσω της γλώσσας του, στον νεοελληνικό πολιτισμό, θα σήμαινε για τους Ευρωπαίους «αναβίωση» των αξιών που έθρεψαν την Ευρώπη και αποτέλεσαν τις βάσεις του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Άρα, η Νεοελληνική γλώσσα, ως φορέας των θεμελιωδών ευρωπαϊκών αξιών, αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση και, εάν τύχει της ανάλογης προσοχής, είναι δυνατόν να συμβάλει αποφασιστικά στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνείδησης και συνεπώς στη δημιουργία ενιαίας και ισχυρής ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Είναι ανάγκη, λοιπόν, να γίνει κατανοητό ότι αυτός ο πλούτος, αυτή η ανεξάντλητη παρακαταθήκη¹ που διαθέτει η ελληνική γλώσσα, καθώς επίσης η ζωντάνια και η δύναμη προσαρμογής της μπορούν να δώσουν «λύση» σε πολλά προβλήματα του σύγχρονου Ευρωπαίου και να ανοίξουν διάπλατα τους ορίζοντές του για ένα καλύτερο μέλλον.

Ν. Μήτσης. (1998). Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας, σελ. 331-333. Αθήνα: Gutenberg. (διασκευή).

Κείμενο 24

Μετασχηματίζοντας δημιουργικά την αμφισβήτηση...

Μέσα στην τάξη ο εκπαιδευτικός με τους μαθητές αλληλεπιδρούν και αλληλοεπηρεάζονται από τις μεταξύ τους στάσεις και συμπεριφορές. Κάποιες φορές, ο λόγος του ενός συγκρούεται με τον λόγο του άλλου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίκρουση του λόγου του εκπαιδευτικού από τους μαθητές. Άλλωστε, ένας έφηβος δεν είναι μόνο ορθολογιστής ούτε μόνο φαντάζεται και να ονειροπολεί. Μπορεί παράλληλα να μονολογεί, να συζητά, να αμφισβητεί, να θυμώνει, να αντιδρά.

Για την εκδήλωση αυτής της αμφισβήτησης προϋποτίθεται η ύπαρξη ενός «συνεργατικού περιβάλλοντος» στο οποίο ο εκπαιδευτικός δεν είναι «γλωσσικός ηγεμόνας» των μαθητών, κάθε φορά που εκείνοι εκδηλώνουν μία διαφορετική άποψη για όσα συμβαίνουν στην τάξη ή έξω από αυτή. Η ελεύθερη έκφραση των μαθητών σε

συνθήκες συνεργασίας, διαλόγου και ανάπτυξης κριτικού πνεύματος συνδέεται με τη δημιουργική εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της γλώσσας. Με τη βοήθεια της γλώσσας οι μαθητές ενθαρρύνονται στην ανάληψη πρωτοβουλιών και δημιουργούνται κατάλληλες συνθήκες για την εξέλιξή τους σε επικοινωνιακά εύστοχους χρήστες της γλώσσας.

Η αξιοποίηση των ποικίλων διαλόγων που ξετυλίγονται στο σχολείο προσφέρει εξαιρετικές και πολυάριθμες ευκαιρίες στον εκπαιδευτικό για διεύρυνση του λεξιλογίου του μαθητών. Με διάθεση για δημιουργική εκμετάλλευση και φαντασία ο εκπαιδευτικός καλείται να αξιοποιεί τις φράσεις αμφισβήτησης των μαθητών του, στο πλαίσιο ενός επικοινωνιακού παιχνιδιού. Έτσι, η τάξη οδηγείται στη διερεύνηση καινούριων λέξεων και εκφραστικών σχημάτων, τα οποία λειτουργούν ως όχημα έκφρασης των συναισθημάτων και των θέσεων των μελών της μαθητικής κοινότητας.

Για παράδειγμα, από τις φράσεις των μαθητών του ο εκπαιδευτικός μπορεί να προκαλέσει μία αναζήτηση της φύσης και των χαρακτηριστικών των λέξεων που αυτοί χρησιμοποίησαν. Μπορεί ακόμη να σχηματίσει μία καλή εικόνα του μεγέθους του ατομικού λεξιλογίου του κάθε μαθητή, αλλά και των δυνατοτήτων του να διακρίνει την ομωνυμία, την πολυσημία και τη μετωνυμία των λέξεων ως παραλλαγές και όψεις της σημασίας τους. Είναι δυνατόν, επίσης, να ασχοληθεί με τη διαδικασία των ορισμών και των λεπτών υφολογικών διακρίσεων, με την ανάδειξη των σχέσεων και των διαφορών μεταξύ γεωγραφικών και κοινωνικών ποικιλιών της γλώσσας, μυώντας τους μαθητές στις σημασιολογικές σχέσεις των λέξεων. Επιπλέον, αξιοποιώντας τις διαλεκτικές προφορές και τις ποικιλίες στον λόγο των μαθητών στην τάξη, μπορεί να παρουσιάζει τη διάκριση του λαϊκού από το λόγιο στοιχείο και να τους βοηθά να καταλάβουν τη χρήση αυτών των στοιχείων στις διάφορες «επικοινωνιακές περιστάσεις».

Καταληκτικά, θα πρότεινε κανείς τη δημιουργική εκμετάλλευση και την αξιοποίηση των ποικίλων χαρακτηριστικών του λόγου των μαθητών, πιστεύοντας ότι η στιγμή του αυθορμητισμού και της μη προσχεδιασμένης γλωσσικής έκφρασης παρέχει μοναδικές αφορμές για εμπλουτισμό και εμβάθυνση του γλωσσικού μαθήματος. Πρόκειται για προκλήσεις στις οποίες ο εκπαιδευτικός οφείλει να ανταποκριθεί.

Ν. Τσιτσανούδη – Μαλλίδη. (2013). Γλώσσα και σύγχρονη (πρωτο)σχολική εκπαίδευση: Επίκαιρες προκλήσεις και προοπτικές, 120-168. Αθήνα: Gutenberg (διασκευή).

Κείμενο 25

Η σημασία της Παγκόσμιας Ημέρα Μητρικής Γλώσσας

Ο εορτασμός της Ημέρας μητρικής γλώσσας έχει διττό¹ νόημα. Από τη μια, υπογραμμίζει τον σεβασμό που οφείλουμε στη μητρική μας γλώσσα και προβάλλει τις θυσίες και τους αγώνες που έχουν γίνει σε πολλά μέρη του κόσμου για να διαφυλάξουν οι άνθρωποι το δικαίωμά τους να μαθαίνουν, να μιλούν, να μελετούν και να διδάσκουν τη μητρική τους γλώσσα. Από την άλλη, μας υπενθυμίζει ότι το δικαίωμα να μιλά, να προωθεί και να προστατεύει κανείς τη μητρική του γλώσσα είναι δοσμένο όμοια σε εμάς και στους άλλους.

Η προάσπιση² της μητρικής μας γλώσσας είναι, λοιπόν, αδιαχώριστη από τον σεβασμό των μητρικών γλωσσών των συνανθρώπων μας. Η ανάπτυξη της πολύγλωσσης εκπαίδευσης και της πολύγλωσσης ικανότητας είναι τα όπλα που σήμερα διαθέτουμε για να αγωνιστούμε ενάντια στη γλωσσική συρρίκνωση³ που είχε ως αποτέλεσμα να χαθούν εκατοντάδες γλώσσες τα τελευταία 500 χρόνια και που, ακόμη, ενδέχεται να οδηγήσει σε θάνατο τις μισές από τις περίπου 7000 ανθρώπινες γλώσσες που έχουν απομείνει. Ιδιαίτερα σε ορισμένες περιοχές του πλανήτη μας, π.χ. τη Μελανησία, την Πολυνησία, τη Λατινική Αμερική, όπου μεγάλος αριθμός γλωσσών συνωστίζονται σε περιορισμένο γεωγραφικό χώρο και ανταγωνίζονται μεταξύ τους, ο κίνδυνος που διατρέχουν αρκετές από αυτές να χαθούν, αυξάνει κατακόρυφα. Υπολογίζεται ότι το 96% των ανθρώπινων γλωσσών μιλούνται από μόλις 3% του συνολικού πληθυσμού της γης.

Σύμφωνα με τη Διάσκεψη της UNESCO⁴ του 2003 για τις απειλούμενες γλώσσες, η μετάδοση μιας γλώσσας ως μητρικής από τους γονείς στα παιδιά είναι εξαιρετικά σημαντική για την επιβίωσή της, επειδή δημιουργεί νέους ομιλητές συμβάλλοντας, έτσι, ουσιαστικά στη διατήρηση και τη διαιώνισή της.

Ιδιαίτερα σήμερα που ορισμένες γλώσσες επιβάλλονται ευρέως λόγω της παγκοσμιοποίησης και της διεύρυνσης των οδών επικοινωνίας, όπως η αγγλική και σε λιγότερο βαθμό η ισπανική, η γαλλική κ.ά., είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσει κανείς ότι η διατήρηση των μικρότερων μητρικών γλωσσών και του δικαιώματος του καθενός και της καθεμιάς να μορφώνεται, να εκφράζεται ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς και να δημιουργεί στη μητρική του γλώσσα, είναι δήλωση παρουσίας.

Η έμφαση, συνεπώς, που έχει δοθεί τα τελευταία χρόνια στη διατήρηση της γλωσσικής ποικιλότητας είναι αποτέλεσμα της αλλαγής στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την πολυγλωσσία και τον σημαντικό ρόλο των γλωσσών στην ανάπτυξη των ανθρώπινων κοινωνιών. Γιατί ο σεβασμός της γλωσσικής ποικιλότητας όχι μόνο ευνοεί τη διατήρηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και την ανάπτυξη ενός υγιούς διαλόγου και συνεργασίας ανάμεσα στις κοινωνίες, αφού η γλώσσα είναι ο κύριος φορέας των πολιτιστικών αξιών μιας κοινωνίας, αλλά ακόμη συμβάλλει θετικά στην οικονομική, τεχνολογική και επιστημονική ανάπτυξη του καθενός, αφού η δυνατότητα να εκφράζεται στη μητρική του γλώσσα τού επιτρέπει να αναπτύξει περίπλοκη σκέψη και νοήματα.

Ο εορτασμός της μητρικής γλώσσας προβάλλει, λοιπόν, στη διττή αυτή νοηματοδότηση –διατήρηση και σεβασμός– ως μια ευκαιρία να θυμηθούμε, να μιλήσουμε και να ονειρευτούμε, ή αλλιώς να μιλήσουμε για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον των μητρικών γλωσσών.

Γλωσσολογική Εταιρεία Κύπρου. Παγκόσμια ημέρα μητρικής γλώσσας. Στρογγυλή Τράπεζα με θέμα «Ελληνική, γλώσσα του παρελθόντος, γλώσσα του μέλλοντος», 21 Φεβρουαρίου 2014. Από το διαδίκτυο (διασκευή).

1 διττό: διπλό, αυτό που έχει δύο μέρη

2 προάσπιση: υπεράσπιση

3 συρρικνώνω:μικραίνω, περιορίζω

4UNESCO: Εκπαιδευτικός Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

Κείμενο 26

Η ελληνική γλώσσα στην κοινωνία της παγκοσμιοποίησης.

Ο ρόλος του σχολείου

Τι πρέπει να γίνει σήμερα σε ό,τι αφορά στο γλωσσικό μάθημα; Εδώ και χρόνια, αναφερόμαστε στην κριτική σκέψη και τονίζουμε μόνο στα λόγια τη σημασία της για την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών και των πολιτών γενικά. Ανακοινώνονται κατά διαστήματα εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, χρησιμοποιούνται εντυπωσιακοί νεολογισμοί, για να δηλωθεί το νέο πνεύμα διδασκαλίας. Στην πραγματικότητα όμως δεν έχει γίνει αντιληπτό από την εκπαιδευτική κοινότητα ότι ο θάνατος των γλωσσών συνεπάγεται θάνατο του πολιτισμού, γιατί γλώσσα και πολιτισμός είναι αλληλένδετες έννοιες. Η γλώσσα είναι φορέας πολιτισμού και αυτό σημαίνει ότι γλωσσική επίγνωση δεν μπορεί να επιτευχθεί στα όρια της παραδοσιακής διδασκαλίας, η οποία έδινε έμφαση στη μορφή. Αυτό που απαιτείται, επομένως, για την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης είναι η αποτελεσματική διδασκαλία και η επαρκής μάθηση της γλώσσας.

Από την άλλη μεριά, θεωρούμε σήμερα ότι η κριτική σκέψη δεν μπορεί να αναπτυχθεί αποκλειστικά μέσω της πολυδιαφημιζόμενης Τεχνολογίας της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Η διαπίστωση είναι ότι στην εποχή μας κατακλυζόμαστε από τόσες πληροφορίες, ώστε να νιώθουμε ότι πνιγόμαστε μέσα στον ωκεανό της υπερπληροφόρησης. Σε σχέση με το παρελθόν, έχουμε φτάσει στο άλλο άκρο. Εκεί που δεν είχαμε πρόσβαση στη γνώση και στην πληροφόρηση, έχουμε τώρα έναν καταγισμό πληροφοριών και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο χρειαζόμαστε περισσότερο από κάθε άλλη φορά ένα υψηλό επίπεδο γλωσσομάθειας, ώστε να διευκολύνεται η κριτική σκέψη. Πρέπει δηλαδή να δώσουμε στον μαθητή τα μέσα και τους τρόπους που θα τον οδηγήσουν να σκέπτεται σωστά. Υπό τις συνθήκες αυτές, η διδασκαλία της γλώσσας γίνεται υπόθεση των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων και όχι μόνο των φιλολόγων.

Μιλώντας ειδικότερα για την ελληνική γλώσσα θα λέγαμε ότι είναι πραγματικός ωκεανός. Έχουμε σκεφτεί ποτέ πόσες λέξεις διαθέτει; Τα γνωστά επίτομα λεξικά στην καλύτερη περίπτωση περιέχουν λιγότερες από εβδομήντα χιλιάδες λέξεις, δηλαδή το ένα δέκατο περίπου, από όσες υπάρχουν στα ελληνικά και, επομένως, δεν αποτυπώνουν παρά ένα μικρό μέρος του συνόλου της γλώσσας μας.

Είναι βέβαια γνωστό ότι ο καθένας από μας γνωρίζει, έτσι και αλλιώς, ένα μέρος της ελληνικής, μικρότερο ή μεγαλύτερο, και γι' αυτό πρέπει να είμαστε προσεκτικοί, όταν επικρίνουμε τους μαθητές μας ότι έχουν φτωχό λεξιλόγιο. Από την άποψη αυτή θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι πάσχουμε όλοι από «λεξιπενία» και, το σημαντικότερο, από «σημασιολογική ένδεια¹», γιατί αγνοούμε σε κάποιο βαθμό την πολυσημία των λέξεων, δηλαδή τις διάφορες σημασίες τους. Ωστόσο, δεν συμερίζομαι τη γλωσσική κινδυνολογία. αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι πρέπει να είμαστε ικανοποιημένοι με την ποιότητα του λόγου των μαθητών μας. Υπάρχουν ακόμη πολλά περιθώρια βελτίωσης και είναι ευθύνη όλων μας να προσφέρουμε στους νέους καλύτερη γλωσσική παιδεία.

Χρ. Χαραλαμπίδης. (2013). Απόσπασμα από Εισήγηση: «Η ελληνική γλώσσα στην κοινωνία της παγκοσμιοποίησης και της τεχνοκρατίας. Ο ρόλος του σχολείου» (διασκευή).

Κείμενο 27

Το πιστοποιητικό ελληνομάθειας

Στην Ελλάδα παρατηρείται σημαντική αύξηση του αριθμού των ατόμων που διδάσκονται την ελληνική ως ξένη/δεύτερη γλώσσα. Γι' αυτό σήμερα προσφέρονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας σχεδόν από όλα τα πανεπιστήμια της χώρας, από ιδιωτικούς φορείς σε διάφορα μέρη της Ελλάδας καθώς και στα κέντρα υποδοχής των ομογενών. Επιπλέον, η ελληνική διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα και σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στα οποία φοιτούν παιδιά ομογενών και αλλοδαπών.

Επίσης, και στο εξωτερικό οργανώνονται προγράμματα νέας ελληνικής γλώσσας από φορείς, όπως πανεπιστήμια, ελληνικές κοινότητες, κέντρα γλωσσών και λαϊκά πανεπιστήμια με ικανοποιητικό αριθμό μαθητών. Όσον αφορά αυτούς που μαθαίνουν ελληνικά πολλοί είναι ομογενείς που προσπαθούν παράλληλα με την πολιτιστική κληρονομιά να διατηρήσουν και την ελληνική γλώσσα. Επομένως, πάγιο αίτημά τους για πολλά χρόνια ήταν η πιστοποίηση της ελληνομάθειάς τους με τη χορήγηση ενός κρατικού τίτλου πιστοποίησης ελληνομάθειας.

Σε τι, όμως, χρησιμεύει το πιστοποιητικό επάρκειας ελληνομάθειας; Είναι απαραίτητο για πολλούς λόγους. Πρώτα πρώτα αξιολογεί αντικειμενικά τις γνώσεις στην ελληνική γλώσσα ως ξένη και παρέχει τη δυνατότητα στον χρήστη της ελληνικής να έχει τη γνώμη ενός πιο ειδικού και αντικειμενικού κριτή για το επίπεδο των γνώσεών του. Υπάρχουν όμως και άλλοι λόγοι, όπως επαγγελματικοί σκοποί, καθώς το άτομο μπορεί να αποδείξει στην αγορά εργασίας το επίπεδο της επάρκειάς του στη γνώση της ελληνικής. Για παράδειγμα, σε πολλές περιπτώσεις η γνώση της ελληνικής γλώσσας είναι απαραίτητη, για να αποκτήσει κάποιος άδεια άσκησης επαγγέλματος, αφού αναγνωρίσει τα επαγγελματικά του προσόντα.

Εκτός, όμως, από τους παραπάνω λόγους, το πιστοποιητικό ελληνομάθειας είναι αναγκαίο και για τις σπουδές, επειδή δίνει τη δυνατότητα σε αλλογενείς/αλλοδαπούς να εγγραφούν και να φοιτήσουν σε ελληνικό ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Επίσης, χρησιμοποιείται για τον διορισμό στο δημόσιο, επειδή ένας Ευρωπαίος πολίτης κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να αποδείξει την πολύ καλή γνώση και την άνετη χρήση της ελληνικής γλώσσας σε περίπτωση που επιθυμεί να διεκδικήσει θέση στο ελληνικό δημόσιο. Επιπλέον, την ελληνομάθειά τους για διορισμό στο δημόσιο χρειάζεται να πιστοποιήσουν οι αλλοδαποί πολίτες των κρατών, που δεν είναι

μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσοι επιθυμούν να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια καθώς και ομογενείς, οι οποίοι είναι υπήκοοι άλλων κρατών.

Πιστοποίηση της Ελληνομάθειας, από την ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, 9.4.2014 (διασκευή).

Κείμενο 28

Αλλαγές στον γραπτό κόσμο

Μεγάλη συζήτηση έχει πραγματοποιηθεί στον χώρο της διδασκαλίας των γλωσσών ως προς τις θετικές συνέπειες που έχει η χρήση των υπολογιστών στην παραγωγή γραπτού λόγου. Ακόμη, ιδιαίτερη βαρύτητα έχει δοθεί στην ανάλυση νέων μορφών γραπτού λόγου, οι οποίες έχουν σχέση με το γράψιμο στα περιβάλλοντα της σύγχρονης¹ αλλά και της ασύγχρονης² επικοινωνίας. Όμως, πολύ μικρότερη βαρύτητα έχει δοθεί στις επιπτώσεις που προκύπτουν από την ευρεία υιοθέτηση των υπολογιστών ως μέσων παραγωγής γραπτού λόγου στις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες.

Επίσης, είναι γνωστές οι συζητήσεις που διεξάγονται τόσο σε επιστημονικούς κύκλους όσο και στον Τύπο και αφορούν την ανάδυση και τη χρήση του λατινοελληνικού αλφαβήτου (Greeklish). Τα περισσότερα δεδομένα που διαθέτουμε για το θέμα αυτό προέρχονται από παλιές, σχετικά, έρευνες. Σε πρόσφατη, όμως, έρευνα διαπιστώθηκε πως ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών χρησιμοποιεί τα Greeklish. Η διαπίστωση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αν λάβουμε υπόψη ότι τα παιδιά αυτά εξοικειώθηκαν με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών μετά από το 2000.

Ωστόσο, παρόμοια φαινόμενα έχουν επισημανθεί και σε άλλες γλώσσες και χώρες. Αν δούμε το ζήτημα κάπως ευρύτερα, θα διαπιστώσουμε ότι ανάλογες συζητήσεις διεξάγονται και για την αγγλική γλώσσα, οι οποίες μάλιστα είναι το ίδιο έντονες, όπως οι ελληνικές. Μεγάλο μέρος του Τύπου και των μέσων ενημέρωσης γενικότερα επισημαίνει με έντονη ανησυχία ότι η γραπτή αγγλική γλώσσα μεταβάλλεται, ενώ δεν λείπουν και δημοσιεύματα που επισημαίνουν ότι «η Τεχνολογικά Διαμεσολαβημένη Επικοινωνία σηματοδοτεί τον σταδιακό θάνατο της αγγλικής γλώσσας». Επομένως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι αλλαγές που έχουμε δεν αφορούν μόνο κάποιες γλώσσες.

Έρευνες δείχνουν ότι παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στη γραπτή γλώσσα, εξαιτίας ευρύτερων αλλαγών (οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών), οι οποίες, όμως, δεν σχετίζονται αποκλειστικά με τα νέα μέσα επικοινωνίας. Επιπλέον, εκδηλώνεται μια τάση για προφορικότητα στον γραπτό λόγο, κυρίως τον δημοσιογραφικό. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι αυτές οι παγκόσμιες τάσεις για αλλαγές στον γραπτό λόγο έχουν τις τοπικές τους εκδοχές και οι νέες τεχνολογίες παίζουν σίγουρα κάποιο ρόλο στο είδος και στο εύρος των αλλαγών αυτών, αλλά δεν είναι οι αποκλειστικά υπεύθυνες.

Δ. Κουτσογιάννης κ.ά. (2011). Μελέτη για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: γενικό πλαίσιο και ιδιαιτερότητες, 21-25. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ) (διασκευή).

1Η σύγχρονη επικοινωνία πραγματοποιείται όταν τα άτομα επικοινωνούν ή συνεργάζονται μέσω διαδικτύου σε «πραγματικό χρόνο», δηλ. την ίδια χρονική στιγμή.

2Η ασύγχρονη επικοινωνία πραγματοποιείται σε οποιοδήποτε χρόνο. Παραδείγματα τέτοιας επικοινωνίας είναι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα μηνύματα κ.α.

Κείμενο 29

Γλώσσα και λογοτεχνική δημιουργία

Στην ιστορία της λογοτεχνικής δημιουργίας έχει αποδειχτεί ότι κάθε έργο που εμφανίζεται ανθεκτικό στο πέρασμα του χρόνου οφείλει τη δυνατότητά του αυτή στη μυστηριώδη ακτινοβολία που εκπέμπει και στα ενδιαφέροντα μηνύματα που περικλείει. Ένα τέτοιο έργο αποτελεί σε κάθε εποχή μια πρόκληση για μελέτη και ανίχνευση¹ των σημασιών και των νοημάτων που κρύβονται πίσω από τη γλωσσική του δόμηση.

Τα λεγόμενα «κλασικά έργα» έχουν ως αφετηρία τους κάποιο συγκεκριμένο και περιορισμένο τοπικά και χρονικά γεγονός. Ωστόσο, κατορθώνουν να το καταστήσουν παγκόσμιο σύμβολο και πανανθρώπινη υπόθεση.

Έτσι ξεπερνούν τους φραγμούς του χώρου και του χρόνου στο πλαίσιο των οποίων δημιουργήθηκαν και μορφοποιήθηκαν. Με λίγα λόγια, αξιόλογοι λογοτέχνες είναι εκείνοι που διαθέτουν την ικανότητα να

στηρίζονται σε ένα απλό γεγονός, σε μια καθημερινή ιστορία, αλλά να την προβάλλουν με ιδιαίτερο τρόπο και να της δίνουν μια τέτοια διάσταση που να συγκινεί τους ανθρώπους όλων των τόπων και όλων των εποχών. Το ερώτημα που τίθεται στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι το εξής: «Με ποιον τρόπο χρησιμοποιεί ο λογοτέχνης τη γλώσσα, ώστε να επιτυγχάνει ένα τόσο μαγευτικό αποτέλεσμα; Με ποιες τεχνικές ή με ποια μέσα μας συνεπαίρνει, μας μεταφέρει στον δικό του κόσμο, μας συγκινεί και μας κάνει να συμπάσχουμε με τους ήρωές του;»

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι ότι η ικανότητα του συγγραφέα, πέρα από άλλες επιμέρους τεχνικές στις οποίες καταφεύγει, προκύπτει και από τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί τη γλώσσα, πράγμα που του επιτρέπει να δημιουργεί αυτό που αποκαλούμε «προσωπικό ύφος». Στη χορεία² λοιπόν των μεγάλων λογοτεχνών εντάσσονται εκείνοι που διαθέτουν προσωπικό ύφος, το οποίο δεν μπορεί να οριστεί παρά ως προσωπική και ιδιαίτερη σχέση με τη γλώσσα, ως μια «γλωσσική χημεία», με την οποία ο δημιουργός εκφράζει την εποχή του και τις αξίες της μέσα από τη δική του ατομικότητα.

1 ανίχνευση: διερεύνηση, αναζήτηση.

2 χορεία: σύνολο προσώπων που ξεχωρίζουν για μια θετική ιδιότητά τους.

N. Μήτσης. (1998). Η γλώσσα του διηγηματογράφου Γ. Βαλταδώρου -Επισημάνσεις και διαπιστώσεις. Πρακτικά Πολιτιστικής Διημερίδας. Καρδίτσα: Δήμος Καρδίτσας. (διασκευή).

Κείμενο 30

Οι κούφιες λέξεις

Ο άνθρωπος από παμπάλαιους χρόνους έχει επινοήσει τις «λέξεις» και την πλοκή τους, ως αληθινές απεικονίσεις ή ως συμβολικές παραστάσεις πραγμάτων και γεγονότων, για να συνεννοείται με τους ομοίους του. Να εκφράζει τις σκέψεις και τα αισθήματα, τις επιδιώξεις, τις διαθέσεις και τις επιθυμίες του, και να επικοινωνεί μαζί τους. Οι λέξεις όμως έγιναν όχι μόνο για να αποκαλύπτουν, αλλά και για να κρύβουν από τον άλλο τα ψυχικά μας βιώματα, όταν από ντροπή, συμφέρον ή δόλο θέλουμε να τα αποσιωπήσουμε ή να τα παραμορφώσουμε.

Εκεί κυρίως όπου οι λέξεις πρόκειται να εκφράσουν αφηρημένες έννοιες, η πλάνη (όχι σπάνια και η απάτη) είναι αρκετά συνηθισμένη. Τόσο περισσότερο μάλιστα, όσο τα λεκτικά σύμβολα που μεταχειριζόμαστε έχουν κατά κάποιον τρόπο εγκατασταθεί μόνιμα στη γλώσσα μας και κανείς δεν μπαίνει στον κόπο να εξετάσει την προέλευση, την κατασκευή και τη χρήση τους. Τότε καταλαβαίνουμε «περίπου» τι εννοούν, τα δεχόμαστε όμως και τα επαναλαμβάνουμε με την πεποίθηση ότι και αυτός που μας ακούει καταλαβαίνει «αρκετά» το νόημά τους.

Τα παραδείγματα αφθονούν και καθένας μπορεί να προσφέρει τα δικά του. Τι σημαίνουν, για παράδειγμα, φραστικά σύμβολα σαν αυτά εδώ: «η ουσία της ιδέας», «ο πνευματικός κόσμος», «εσωτερικές και εξωτερικές ιδιότητες», και τα παρόμοια; Πολλά απ' αυτά, θα παρατηρήσει κανείς, είναι εκφράσεις μεταφορικές και πρέπει να συμπεράνει το νόημά τους από τα συμφραζόμενα. Ασφαλώς. Αλλά είτε μεταφορικά, είτε κυριολεκτικά τις εννοήσουμε, πάλι η σημασία τους βρίσκεται ανάμεσα στο «περίπου» και στο «αρκετά», με αποτέλεσμα ο ακροατής να μένει μετέωρος, και ο ευκολόπιστος να γοητεύεται από τη ρητορική τους αξία, ενώ ο απαιτητικός άδικα ψάχνει να βρει το νόημά τους και μένει αμετάπειστος.

Ας ονομάσουμε «κούφιες» τις λέξεις-έννοιες που είτε από τη φύση τους είτε από τη βιασύνη μας έχουν θολό και ακαθόριστο το νοηματικό τους περιεχόμενο. Όταν φεύγουμε από τα συγκεκριμένα πράγματα και προχωρούμε προς αφηρημένα σχήματα, η γλώσσα μας γεμίζει απ' αυτές, χωρίς όμως να δυσχεραίνεται πολύ στην πρακτική καθημερινότητά της η ζωή μας. Εκείνη που υποφέρει είναι η θεωρητική μας σκέψη.

Πώς θα απαλλαγούμε από το βαρύ και άχρηστο, κάποτε και επικίνδυνο, φορτίο των κούφινων λέξεων; Τη λύση του προβλήματος θα αναζητήσουμε στην ανάταξη της Παιδείας μας, στον αναπροσανατολισμό της από τις αφαιρέσεις προς τα συγκεκριμένα,

από τις εικασίες προς τα πράγματα. Και τούτο πρέπει να γίνει σε δύο χρόνους. Πρώτα να μάθουμε να αφαιρούμε το μεταφορικό ντύσιμο από τις εκφράσεις μας ή να συνειδητοποιούμε ότι αυτό που λέμε δεν είναι η πραγματική, αλλά η συμβολική ιδιότητα του αντικειμένου.

Το δεύτερο που πρέπει να διδαχτούμε, πάλι από νωρίς, είναι για κάθε λέξη που μεταχειριζόμαστε να εξετάζουμε εάν αντιστοιχεί σ' αυτό που επιθυμούμε να πούμε. Είναι ανάγκη επιτέλους να μάθουμε ότι εκείνο που λέμε πρέπει πρώτα εμείς να το καταλαβαίνουμε και ύστερα οι άλλοι. Και το καταλαβαίνουμε τότε μόνο, όταν εκφράζει πραγματικά, κυριολεκτικά αυτό που επιθυμούμε να πούμε, για να μας νιώσει και ο άλλος. Αν τύχει να δούμε τον άλλο αμήχανο, με μάτι θολό, απόδειξη ότι δεν «εννοεί», να εγκαταλείψουμε αμέσως τα σύννεφα – τις παραβολές, τις υπερβολές, τα υπονοούμενα – και να μιλούμε με σαφήνεια και ακρίβεια.

Ε.Π. Παπανούτσος. (2002). Οι κούφιας λέξεις. Στο: Κ. Τσιρόπουλος (επιμ.). Τα δοκίμια των Ελλήνων, 164-169.

Αθήνα: Μέγας Αστρολάβος-Ευθύνη (διασκευή)

Κείμενο 31

Δε θέλω τίποτε άλλο παρά να μιλήσω απλά

Για κοιτάξτε πόσο θαυμάσιο πράγμα είναι να λογαριάζει κανείς πως, από την εποχή που μίλησε ο Όμηρος ως σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδούμε με την ίδια γλώσσα. Κι αυτό δε σταμάτησε ποτέ, είτε σκεφτούμε την Κλυταιμνήστρα που μιλάει στον Αγαμέμνονα, είτε την Καινή Διαθήκη, είτε τους ύμνους του Ρωμανού και τον Διγενή Ακρίτα, είτε το Κρητικό Θέατρο και τον Ερωτόκριτο, είτε το δημοτικό τραγούδι. Και όλοι αυτοί, οι μεγάλοι και οι μικροί, που σκέφτηκαν, μίλησαν, μέτρησαν ελληνικά, δεν πρέπει να νομίζετε πως είναι σαν ένας δρόμος, μια σειρά ιστορική, που χάνεται στη νύχτα των περασμένων και βρίσκεται έξω από σας. Πρέπει να σκεφτείτε πως όλα αυτά βρίσκονται μέσα σας, βρίσκονται μέσα σας όλα μαζί, πως είναι το μεδούλι των κοκάλων σας, και πως θα τα βρείτε, αν σκάψετε αρκετά βαθιά τον εαυτό σας. Αλλά για να κάνετε αυτήν τη δουλειά, για να επιδοθείτε σ' αυτή την εσωτερική προσήλωση¹, θα σας βοηθήσουν οι άνθρωποι του καιρού σας, που με τον καλύτερο τρόπο μπόρεσαν να εκφραστούν στην ελληνική γλώσσα. Πιστεύω πως η σύγχρονή μας λογοτεχνία είναι απαραίτητη για να καταλάβουμε, όχι μόνο την αρχαία λογοτεχνία, αλλά και όλη την ελληνική παράδοση.

Γ. Σεφέρης. (1973). Σημειώσεις για μια ομιλία σε παιδιά, Κατάθεση '73. Αθήνα: Μπουκουμάνης (διασκευή).

Κείμενο

Ο Σιμόεις με τις ασημένιες δίνες

Τις προάλλες στο Παρίσι μελετούσα κάπως βιαστικά ένα κείμενο του Ευριπίδη, στο οποίο έψαχνα κάποια στοιχεία σχετικά με τη χρήση μιας λέξης πολιτικού χαρακτήρα. Ξαφνικά τράβηξαν την προσοχή μου οι εξής λέξεις: «Ο Σιμόεις με τους ασημένιους του στροβίλους». Η έκφραση δεν ήταν ασυνήθιστη, ούτε ιδιαίτερα αξιοσημείωτη. Ο Όμηρος και ο Ησίοδος έχουν χρησιμοποιήσει για άλλα ποτάμια ένα επίθετο που σημαίνει «στην ασημένια δίνη». Η λέξη ακουγόταν σαν λυρικό τραγούδι, είδα ξαφνικά εκεί μπροστά μου αστραφτερές τις δίνες του νερού. Το ποτάμι κυλούσε ακτινοβολώντας κι εγώ ένιωσα τη δροσιά του: έβλεπα τις αντανάκλασες του, τη γενναιοδωρία του καθαρού και γοργού νερού. Και για μια στιγμή σταμάτησα την ανάγνωση, γεμάτη θαυμασμό.

Αν προσθέσουμε σ' αυτά την απόλαυση της γλώσσας, το ότι με άγγιξε η λαμπρή φρεσκάδα του νερού και με έκανε να ονειρευτώ τον Όμηρο κι ύστερα τον Ευριπίδη, η ευχαρίστησή μου χρωματίστηκε με τη σκέψη ότι τη μοιραζόμουν με αυτούς τους ανθρώπους του μακρινού παρελθόντος που είχαν τόσο διαφορετικά συναισθήματα: σαν ένα κόσμημα ανέπαφο στο βάθος ενός αρχαίου τάφου το θαύμα του νερού έγινε πιο συγκινητικό, έχοντας διασχίσει τους αιώνες. Είχε εξαγνιστεί, είχε ακινητοποιηθεί για πάντα σαν ένας θησαυρός αγκυροβολημένος στην ίδια του τη ζωή.

Τέλος, στο βάθος αυτής της φευγαλέας ευχαρίστησης υπήρχε, πιστεύω, η έκπληξη που επαναλαμβάνεται μπροστά στην επινοητικότητα και τη γήτευση της γλώσσας: η ιδέα ότι τα πάντα περνούν και πάνε κι ότι αγωνιζόμαστε, πολεμάμε, καταστρέφουμε, αλλά επίσης ότι οι άνθρωποι έχουν εφεύρει τη γλώσσα - αυτό το

μοναδικό μέσο, το οποίο τους επιτρέπει να διαδώσουν θησαυρούς πολύ πιο πραγματικούς από την πραγματικότητα. Η γλώσσα καταργεί τους φραγμούς του χώρου και του χρόνου και αρπάζει τα παροδικά αντικείμενα, τα αφαιρεί από το περιβάλλον τους ή από το όνειρο και τα φέρνει στο σπίτι μου, στο Παρίσι, έναν Αύγουστο, όπου ο Σιμόεις εισβάλλει με τις ασημένιες δίνες του.

Jacqueline de Romilly. (2013). Τι Πιστεύω, 100-103 (μετάφραση Σώτη Τριανταφύλλου). Αθήνα: Πατάκης (διασκευή).

1 προσήλωση: αφοσίωση, συγκέντρωση

Κείμενο 32

Ο Σιμόεις με τις ασημένιες δίνες

Τις προάλλες στο Παρίσι μελετούσα κάπως βιαστικά ένα κείμενο του Ευριπίδη, στο οποίο έψαχνα κάποια στοιχεία σχετικά με τη χρήση μιας λέξης πολιτικού χαρακτήρα. Ξαφνικά τράβηξαν την προσοχή μου οι εξής λέξεις: «Ο Σιμόεις με τους ασημένιους του στροβίλους». Η έκφραση δεν ήταν ασυνήθιστη, ούτε ιδιαίτερα αξιοσημείωτη. Ο Όμηρος και ο Ησίοδος έχουν χρησιμοποιήσει για άλλα ποτάμια ένα επίθετο που σημαίνει «στην ασημένια δίνη». Η λέξη ακουγόταν σαν λυρικό τραγούδι, είδα ξαφνικά εκεί μπροστά μου αστραφτερές τις δίνες του νερού. Το ποτάμι κυλούσε ακτινοβολώντας κι εγώ ένιωσα τη δροσιά του: έβλεπα τις αντανάκλασες του, τη γενναιοδωρία του καθαρού και γοργού νερού. Και για μια στιγμή σταμάτησα την ανάγνωση, γεμάτη θαυμασμό.

Αν προσθέσουμε σ' αυτά την απόλαυση της γλώσσας, το ότι με άγγιξε η λαμπρή φρεσκάδα του νερού και με έκανε να ονειρευτώ τον Όμηρο κι ύστερα τον Ευριπίδη, η ευχαρίστησή μου χρωματίστηκε με τη σκέψη ότι τη μοιραζόμουν με αυτούς τους ανθρώπους του μακρινού παρελθόντος που είχαν τόσο διαφορετικά συναισθήματα: σαν ένα κόσμημα ανέπαφο στο βάθος ενός αρχαίου τάφου το θαύμα του νερού έγινε πιο συγκινητικό, έχοντας διασχίσει τους αιώνες. Είχε εξαγνιστεί, είχε ακινητοποιηθεί για πάντα σαν ένας θησαυρός αγκυροβολημένος στην ίδια του τη ζωή.

Τέλος, στο βάθος αυτής της φευγαλέας ευχαρίστησης υπήρχε, πιστεύω, η έκπληξη που επαναλαμβάνεται μπροστά στην επινοητικότητα και τη γήτευση¹ της γλώσσας: η ιδέα ότι τα πάντα περνούν και πάνε κι ότι αγωνιζόμαστε, πολεμάμε, καταστρέφουμε, αλλά επίσης ότι οι άνθρωποι έχουν εφεύρει τη γλώσσα - αυτό το μοναδικό μέσο, το οποίο τους επιτρέπει να διαδώσουν θησαυρούς πολύ πιο πραγματικούς από την πραγματικότητα. Η γλώσσα καταργεί τους φραγμούς του χώρου και του χρόνου και αρπάζει τα παροδικά αντικείμενα, τα αφαιρεί από το περιβάλλον τους ή από το όνειρο και τα φέρνει στο σπίτι μου, στο Παρίσι, έναν Αύγουστο, όπου ο Σιμόεις εισβάλλει με τις ασημένιες δίνες του.

Jacqueline de Romilly. (2013). Τι Πιστεύω, 100-103 (μετάφραση Σώτη Τριανταφύλλου). Αθήνα: Πατάκης (διασκευή).

1 γήτευση: γοητεία

ΕΦΗΒΕΙΑ - ΦΙΛΙΑ

Κείμενο 33

Εφηβεία: Συμβουλές για... γονείς σε απόγνωση

Έχετε περάσει την αγωνία των πρώτων ημερών της ζωής του παιδιού σας. Έχετε (ξε)περάσει εκείνες τις νύχτες που έπρεπε να σηκώνεστε στις 3 τα ξημερώματα για θηλασμό, ακόμη και το σοκ του πρώτου αποχωρισμού σας με το παιδί, την πρώτη ημέρα του σχολείου του. Κι όμως, εκεί γύρω στα 12 -ή και νωρίτερα- ένα νέο άγχος μπαίνει στο οικογενειακό τραπέζι.

Στο άκουσμα και μόνο της λέξης «εφηβεία» πολλοί γονείς τρομοκρατούνται. Καβγάδες, κλάματα, οι πρώτοι έρωτες. Οι γονείς συνήθως παρακολουθούν εμβρόντητοι τις αναπόφευκτες αλλαγές που επιφέρει στα παιδιά τους η εφηβεία.

Η μεταβατική περίοδος μεταξύ παιδικής ηλικίας και ενηλικίωσης περιλαμβάνει προφανώς διαδικασίες ωρίμανσης, σωματικής, ηθικής και διανοητικής, του παιδιού. Στην οικογένεια σημαίνει συναγερμός. Πώς πρέπει να διαχειριστούν οι γονείς αυτή την τόσο «εύθραυστη» μεταβατική φάση της ζωής των παιδιών τους; Πώς επιλύονται οι καβγάδες; Υπενθυμίζουμε στους γονείς πως χρειάζεται υπομονή.

«Η εφηβεία είναι μια περίοδος μεγάλων ψυχολογικών και σωματικών αλλαγών που δεν περνά απαρατήρητη από κανέναν», μας λένε οι ψυχολόγοι. Πόσο μάλλον από τα ίδια τα παιδιά: «Ο έφηβος προσπαθεί να κατανοήσει τις αλλαγές που βιώνει και να βρει την καινούργια του ταυτότητα. Μια τέτοια διαδικασία δημιουργεί αναπόφευκτες εντάσεις και πιθανές συγκρούσεις με το περιβάλλον, ανασφάλεια, αλλά και συγχρόνως έξαψη και διάθεση για πειραματισμούς», επισημαίνουν.

Οι σωματικές αλλαγές θα έρθουν, είτε το θέλετε είτε όχι. Η ψυχολογική διαχείριση και ωρίμανση, όμως, σχετίζονται άμεσα με το είδος των σχέσεων που θα διαμορφωθούν ενδοοικογενειακά. «Ενώ οι αλλαγές συμβαίνουν για όλους τους εφήβους, ο τρόπος που θα τις βιώσει και θα τις διαχειριστεί κάθε έφηβος εξαρτάται από το οικογενειακό περιβάλλον, την ποιότητα σχέσης με τους γονείς και την ψυχοσύνθεση του», τονίζουν ψυχοθεραπευτές και ψυχολόγοι.

Ποια είναι, επομένως, τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας; Όπως μας λένε οι ειδικοί, «πρόκειται για μια ηλικία που χαρακτηρίζεται από εξιδανίκευση και έντονα συναισθήματα και δημιουργεί στους περισσότερους εφήβους την ανάγκη να ξεχωρίσουν, να αμφισβητήσουν και να απορρίψουν τον κατεστημένο κόσμο των ενηλίκων». Και πρώτα-πρώτα τη γονική εξουσία – εδώ ίσως είναι ένα καλό σημείο να εντοπίσουμε τον «μίτο» των εντάσεων.

Σύμφωνα με τους ειδικούς, «ένα διαφορετικό πρόσωπο της εφηβείας μπορεί να είναι η τάση για απομόνωση, οι απαισιόδοξες σκέψεις, η έντονη αντιδραστικότητα μέχρι και η παραβατική συμπεριφορά. Επίσης, καθώς η εφηβεία θεωρείται μια περίοδος υψηλού κινδύνου για την εμφάνιση ψυχικών διαταραχών, οι γονείς και το περιβάλλον του έφηβου πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη σημασία σε ανησυχητικές συμπεριφορές. Πίσω από κάθε αρνητική και δύσκολη συμπεριφορά, κρύβεται πάντα ένα μήνυμα και ένα θέμα που προσπαθεί να εκφραστεί και να επιλυθεί».

Γ. Κόκουβας, από το διαδίκτυο, Εφηβεία: Συμβουλές για... γονείς σε απόγνωση. 6.11.2012 (διασκευή).

Κείμενο 34

Η συμπεριφορά των γονιών και η επίπτωσή της στους εφήβους

Η διαδικασία του αποχωρισμού και της εξατομίκευσης με στόχο τη διαμόρφωση μιας προσωπικής ταυτότητας, αφορά όλα τα μέλη της οικογένειας και προϋποθέτει μια αμοιβαία κίνηση με την οποία ο έφηβος απομακρύνεται από τους γονείς του και αυτοί από τον έφηβο.

Σ' αυτή την πορεία, οι γονείς βρίσκονται αντιμέτωποι με την εφηβική φαντασία που βρίσκεται στο απόγειό¹ της, τη στιγμή κατά την οποία οι ίδιοι είναι συμβιβασμένοι με την πραγματικότητα της ζωής. Βρίσκονται αντιμέτωποι με την ανάδυση της σωματικής ρώμης² των εφήβων, ενώ οι ίδιοι βιώνουν το τέλος της ακμής της. Επιχειρούν να κατανοήσουν τα οράματα των εφήβων για το μέλλον, ενώ οι ίδιοι έχουν κυρίως παρελθόν και το μέλλον τους μοιάζει με «άδεια φωλιά». Καλούνται να διαχειριστούν την απώλεια του «προστατευτικού» και «παντοδυναμικού» τους ρόλου με τον οποίο εξιδανικευτικά τους έβλεπαν ως τότε τα παιδιά τους, ενώ τώρα αυτός ο ρόλος όχι μόνο είναι περιττός, αλλά και εμποδιστικός. Και, τέλος, σε όλα αυτά προστίθεται πολύ συχνά και ο θάνατος των δικών τους γονιών.

Είναι απόλυτα φυσικό, συνεπώς, αυτές οι αλλαγές να τους δημιουργούν αρνητικά συναισθήματα, όπως ζήλεια, ανησυχία, έχθρα, θλίψη, που πολύ συχνά τους οδηγούν να αντιμετωπίζουν την εφηβική ηλικία με αρνητικές φαντασιώσεις, οι οποίες ξεπηδούν είτε από τις αναμνήσεις της δικής τους εφηβείας, είτε από ιστορίες τρόμου και φρίκης για καταχρήσεις από τους εφήβους. Παρόμοιες συμπεριφορές είναι συχνά τόσο δραματικές, ώστε δημιουργούν λανθασμένες εντυπώσεις για την πραγματικότητα.

Αν, λοιπόν, οι γονείς κυριεύονται από τέτοιους φόβους για τον αποχωρισμό των παιδιών και δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν ώριμα, δηλαδή με κατανόηση και ενσυναίσθηση, αυτή την εξελικτική πορεία της οικογένειας, είναι πολύ πιθανό οι έφηβοι να υιοθετήσουν ακραία πρότυπα συμπεριφοράς.

Ας πάρουμε ως παράδειγμα τον γονιό που ως έφηβος είχε αναγκαστεί να καταπνίξει όλες του τις επιθυμίες και την ανάγκη του για ανεξαρτησία, φαινόμενο αρκετά συχνό στις προηγούμενες γενεές. Αντιμετωπίζοντας την εφηβεία των δικών του παιδιών, αναπολεί αυτή την «τόσο ωραία εποχή» (τι καλά που ήταν τότε» λέει και ξαναλέει), μεταβάλλει την τότε παθητική του στάση σε ενεργητική και τα βάζει με το παιδί του που προσπαθεί τώρα με τη σειρά του να ανεξαρτητοποιηθεί. Υιοθετώντας, όμως, αυταρχική συμπεριφορά, πυροδοτεί έναν φαύλο κύκλο συγκρούσεων με απρόβλεπτες συνέπειες.

Γ. Φράντζιος, από το διαδικτυο, Ομιλία στον Δήμο Υμηττού, 26.4.1991(διασκευή).

1 απόγειο: (μτφ) αποκορύφωμα

2 ρώμη: σωματική δύναμη

Κείμενο 35

Σχέσεις γονέων-εφήβων

Μελετώντας κανείς τις σχέσεις των εφήβων και των γονέων μέσα από το πρίσμα της επικράτησης ενός γενικότερου πνεύματος ελευθερίας αντιλαμβάνεται ότι ο διάλογος αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ομαλής λειτουργίας της οικογένειας. Όταν οι γονείς συζητούν με τους εφήβους για όλα σχεδόν τα θέματα που τους απασχολούν και όταν οι τυχόν διαφοροποιήσεις ή και εντάσεις στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας επιλύονται με τον εποικοδομητικό διάλογο, τότε οι έφηβοι δομούν με μεγαλύτερη ευκολία και με αυτοπεποίθηση την ταυτότητά τους.

Κατ' αρχάς, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση του ρόλου της μητέρας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Η μητέρα αποτελεί για το παιδί, ιδίως στην εφηβική του ηλικία, το κύριο πρόσωπο αναφοράς, τη δεσπόζουσα μορφή με την οποία ο έφηβος αναπτύσσει έντονη αμφίδρομη σχέση, σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλοσυμπλήρωσης. Η σχέση του παιδιού με τη μητέρα είναι περισσότερο συνδεδεμένη με τη φυσική και ψυχική υγεία του παιδιού για λόγους μερικώς βιολογικούς, αλλά κυρίως κοινωνικούς, καθώς η μητέρα είναι βασικός φορέας κοινωνικοποίησης.

Αντίθετα, ο ρόλος του πατέρα είναι κοινωνικά περιορισμένος. Ασφαλώς, η διαφορετική, και συνήθως μικρότερη χρονικά, εμπλοκή του πατέρα με το παιδί δεν σημαίνει ότι ο ρόλος του είναι λιγότερο σημαντικός. Ο πατέρας κατέχει σημαντική θέση στην εξελικτική πορεία του παιδιού. Η συνεισφορά του είναι πολύτιμη για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της κοινωνικοποίησης του παιδιού. Επιπλέον, ο ρόλος του πατέρα αναδεικνύεται ιδιαίτερα καθοριστικός κατά την περίοδο της εφηβείας, τόσο για την έφηβη κόρη, στο υποσυνείδητο της οποίας καταγράφεται ως πρότυπο που θα καθορίσει τις μελλοντικές επιλογές ως προς τον σύντροφό της, όσο και για τον γιο, ως ανδρικό πρότυπο προς μίμηση.

Φυσικά, όταν και οι δυο γονείς είναι παρόντες, διαθέτουν σχεδόν ίσο χρόνο να συζητήσουν, να ελέγξουν και να εκθέσουν τις απόψεις τους σε θέματα κυρίως επαγγελματικού προσανατολισμού. Ωστόσο, οι μητέρες είναι πιο πρόθυμες να επεκταθούν και να συζητήσουν με τους εφήβους και πιο προσωπικά τους θέματα, όπως η επιλογή φίλων ή η διασκέδασή τους. Οι έφηβοι, όμως, φαίνεται να δηλώνουν πως η άποψη του πατέρα είναι πιο καθοριστική σε άλλους τομείς, όπως οι θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις. Οι περισσότερες διαφοροποιήσεις αφορούν στην παρατήρηση μιας αυξημένης αυστηρότητας κυρίως του πατέρα προς τις κόρες στον τομέα της διασκέδασης και της επιλογής φίλων.

Βέβαια στις μέρες μας, ο θεσμός της οικογένειας με τη μορφή που τον γνωρίζαμε στο παρελθόν έχει διαφοροποιηθεί. Δυστυχώς, ο χρόνος ενασχόλησης των γονέων με τους εφήβους είναι σαφέστατα μειωμένος σε σχέση με το παρελθόν και συνεχίζει να μειώνεται διαρκώς, λόγω του φόρτου εργασίας των γονέων και του πλήθους των λοιπών ενασχολήσεων. Αλλά και οι ίδιοι οι έφηβοι με τη σειρά τους, εκτός από το εξαντλητικό

σχολικό ωράριο, είναι υποχρεωμένοι να ανταποκριθούν και σε ένα πλήθος ρόλων και ασχολιών, γεγονός που ελαττώνει τον ελεύθερο χρόνο για ενδοοικογενειακές διαπροσωπικές σχέσεις.

Ασφαλώς το επίπεδο και η ποιότητα της επικοινωνίας μεταξύ των γονέων επηρεάζουν άμεσα τη συναισθηματική και κοινωνική έκφραση των εφήβων. Η εκτίμηση και ο σεβασμός μεταξύ των γονέων έχουν σημαντικό αντίκτυπο και στον τρόπο έκφρασης της εκτίμησης και του σεβασμού των εφήβων, τόσο προς τους γονείς τους, όσο και προς τους άλλους συγγενείς και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ειδικότερα, έχει παρατηρηθεί ότι η θετική συμπεριφορά του πατέρα προς τη μητέρα προσφέρει ιδιαίτερη ικανοποίηση στους εφήβους. Επομένως, αναδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος των γονέων στη δόμηση μιας υγιούς και δημιουργικής σχέσης με τον επαναστατημένο και σαστισμένο έφηβο των ημερών μας.

Ε. Μακρή-Μπότσαρη. (2008). Σύγχρονα προβλήματα εφήβων. Αθήνα: ΕΚΠΑ-ΑΣΠΑΙΤΕ, από το διαδίκτυο (διασκευή).

1 δεσπόζουσα: κυρίαρχη

2 αμφίδρομη: αμφίπλευρη, από δύο πλευρές

Κείμενο 36

Η φιλία

Τα παιδιά ωφελούνται πολύ από στενές φιλικές σχέσεις στις οποίες υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη. Οι φίλιες τα βοηθούν να συνειδητοποιήσουν κοινωνικές έννοιες, να συνυπάρχουν αρμονικά με άλλους και να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους. Επίσης, οι φίλιες ενισχύουν και σταθεροποιούν τους κανόνες, τις στάσεις και τις αξίες κάθε ομάδας συνομηλίκων, ενώ λειτουργούν και ως υπόβαθρο για τον ατομικό και τον ομαδικό συναγωνισμό.

Επιπρόσθετα, ένας στενός φίλος μπορεί να βοηθήσει το παιδί να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες της αντιπάθειας και της απομόνωσης από τους συνομηλίκους. Τέλος, τα παιδιά με σταθερές και «ικανοποιητικές» φίλιες έχουν καλύτερη στάση απέναντι στο σχολείο και επιτυγχάνουν περισσότερα.

Τα παιδιά μπορούν με τον φίλο τους να μοιραστούν τα συναισθήματά τους, τους φόβους και κάθε λεπτομέρεια της ζωής τους. Το να έχουν τουλάχιστον έναν καλό φίλο, τον οποίο εμπιστεύονται, τους μαθαίνει με ποιον τρόπο να σχετίζονται με άλλους χωρίς να νιώθουν αμήχανα. Ακόμη, τα καθιστά ικανά να κατανοούν τις σκέψεις, τις προσδοκίες τα συναισθήματα και τις προθέσεις των άλλων. Επιπλέον, η ύπαρξη φίλων επιτρέπει το μοίρασμα μυστικών, αν και τα είδη των μυστικών που μπορούν να κατανοήσουν και να μοιραστούν τα παιδιά, διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία τους.

Ασφαλώς, και η φιλία διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία. Ειδικά στην εφηβική ηλικία οι ομαδικές φίλιες είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Οι ομάδες συνομηλίκων είναι γενικά μεγάλες, με αρκετά αγόρια ή κορίτσια τα οποία συμμετέχουν τακτικά μαζί σε διάφορες δραστηριότητες.

Ορισμένες παιδικές φίλιες διαρκούν μια ολόκληρη ζωή. Σε τέτοιες μακροχρόνιες φίλιες η σχέση συμβαίνει να είναι ισότιμη και κανένας φίλος να μην αναλαμβάνει έναν πιο σαφή ή σταθερό ρόλο. Συνήθως, οι νέοι που συντηρούν τις φιλικές τους σχέσεις για πολύ χρόνο έχουν κοινές αξίες, στάσεις και προσδοκίες. Η «κοινότητα» αυτή των «πιστεύω» και των «οραμάτων» αποτελεί τον συνεκτικό ιστό της φιλίας τους. Επομένως, οι άνθρωποι που διατηρούν μακροχρόνια φίλια σπάνια έχουν εντελώς αντίθετους χαρακτήρες.

G.J. Craig, D. Baucum. (2007). Η ανάπτυξη του ανθρώπου. (Επιμέλεια μετάφρασης Α. Ιωαννίδου), τ. Α', 656-657. Αθήνα: Παπαζήση (διασκευή).

Κείμενο

Σχέσεις των εφήβων με τους συνομηλίκους

Κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας συντελούνται αλλαγές και στις φιλικές σχέσεις των νέων. Σε γενικές γραμμές, ο χρόνος που περνούν οι έφηβοι με τους φίλους τους αυξάνεται σημαντικά, ενώ μειώνεται ο χρόνος που περνούν με την οικογένειά τους ή μόνοι τους. Πολλοί παράγοντες συντελούν σε αυτό. Αρχικά, το ότι τα παιδιά στα πρώτα χρόνια της εφηβείας αγωνίζονται να διαμορφώσουν προσωπικότητα ανεξάρτητη από εκείνη των γονιών τους. Έτσι, στρέφονται όλο και περισσότερο προς τους συνομηλίκους τους για ασφάλεια και κοινωνική στήριξη.

Ενώ τα παιδιά του δημοτικού αναμένουν από τους γονείς τους αυτήν τη στήριξη, στην ηλικία του γυμνασίου αντιλαμβάνονται πως οι φίλοι τους μπορούν να τους υποστηρίξουν εξίσου με τους γονείς τους. Κατά τη φοίτησή τους στο λύκειο, οι έφηβοι θεωρούν τους φίλους τους ως πρωταρχική πηγή στήριξης.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της εφηβείας τα παιδιά αποκτούν πολλές κοινωνικές δεξιότητες. Μπορούν να κατανοήσουν τους άλλους και να καταλάβουν ότι οι άλλοι είναι μοναδικά άτομα με δικά τους συναισθήματα. Μ' αυτόν τον τρόπο αυξάνεται σημαντικά η οικειότητα και η αφοσίωση μεταξύ φίλων.

Οι περισσότεροι έφηβοι δίνουν μεγάλη αξία όχι μόνο στους στενούς τους φίλους, αλλά και στην ευρύτερη ομάδα των συνομηλίκων, με τους οποίους μοιράζονται κοινές ιδέες, αξίες, συντροφικότητα και διασκέδαση. Αυτό κάθε άλλο παρά ανησυχητικό είναι, γιατί οι έφηβοι που έχουν ικανοποιητικές και αρμονικές φιλικές σχέσεις είναι λιγότερο εσωστρεφείς και αποδίδουν καλύτερα στο σχολείο.

R.E. Slavin. (2007). Εκπαιδευτική Ψυχολογία. Θεωρία και Πράξη. (Επιστ. επιμέλεια Κ. Κόκκινος), 132-133. Αθήνα: Μεταίχμιο (διασκευή).

Κείμενο 37

Κοινωνικά Πρότυπα

Ποια πρότυπα επικρατούν σήμερα και ποιο ιδεώδες τα διαμορφώνει; Κατ' αρχάς είναι αμφίβολο αν υπάρχουν σήμερα κοινωνικά πρότυπα. Αν δεχτούμε ότι υπάρχουν, αυτά σίγουρα προέρχονται από τον χώρο του θεάματος. Τα πρότυπα αυτά τα διαμορφώνουν και τα προβάλλουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ποδοσφαιριστές, τραγουδιστές, τηλεπαρουσιαστές, άτομα που σταδιοδρομούν στο πάλκο και στην πασαρέλα αποκτούν πολύ γρήγορα δόξα και χρήμα και γίνονται είδωλα, αντικείμενα θαυμασμού και λατρείας. Αντίθετα, τα άτομα άλλων κοινωνικών ομάδων, που αποτελούν τα θεμέλια και τους πυλώνες¹ της κοινωνίας, παραμένουν στην αφάνεια και την ανωνυμία.

Σήμερα πρότυπα αποτελούν όσοι ασχολούνται με το θέαμα και την ψυχαγωγία. Με τα ισχύοντα αξιολογικά κριτήρια δεν φαίνεται καθόλου παράξενο που τα «τσαλίμια» των ποδοσφαιριστών, οι λαρυγγισμοί των τραγουδιστών, η φλυαρία των τηλεπαρουσιαστών και οι εμφανίσεις των κοριτσιών της πασαρέλας θεωρούνται προσόντα σπουδαιότερα από την επιστημοσύνη των γιατρών, την αξιόσύνη των εκπαιδευτικών και όλων εκείνων που μοχθούν καθημερινά στους χώρους της παραγωγής και της επιστήμης για να μην στερηθεί η κοινωνία από τα αναγκαία υλικά και πνευματικά αγαθά της. Οι άνθρωποι «του θεάματος και της ψυχαγωγίας» συνδυάζουν μεγάλη δημοτικότητα και υψηλές αμοιβές, ασύγκριτα υψηλότερες από τις αμοιβές άλλων κοινωνικών ομάδων που υπηρετούν σημαντικότερους τομείς της κοινωνικής ζωής, όπως είναι λόγου χάριν οι τομείς της υγείας και της παιδείας. Έτσι, η δεξιοτεχνία ενός γιατρού θεωρείται μικρότερης αξίας από τη δεξιοτεχνία ενός ποδοσφαιριστή, παρότι το χέρι του πρώτου σώζει ανθρώπινες ζωές, ενώ το πόδι του δεύτερου απλώς προσφέρει θέαμα και ψυχαγωγία.

Τα παράδοξα αυτά κοινωνικά φαινόμενα είναι χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εποχής μας. Στην εποχή μας το μόνο που σκέπτεται ο σύγχρονος άνθρωπος είναι πώς θα «πιάσει την καλή» και μάλιστα όσο γίνεται γρηγορότερα και με λιγότερο κόπο. Ιδέες, αξίες και αρχές θυσιάζονται όλες στο βωμό του χρήματος, της ματαιοδοξίας και της εξουσίας. Όσοι εξακολουθούν, λοιπόν, ακόμα να πιστεύουν σε πρότυπα αρετής και ήθους χαρακτηρίζονται ρομαντικοί και αφελείς.

Μπορεί όμως μια κοινωνία να πάει μπροστά με τέτοια κοινωνικά πρότυπα; Μπορεί να στηρίζει την πρόοδο και την ευημερία των πολιτών της σε τέτοιες κοινωνικές αξίες και ηθικές αρχές; Η απάντηση, βέβαια, είναι όχι. Πάντως, αν και όταν αποφασίσει να κάνει ένα καινούργιο ελπιδοφόρο ξεκίνημα, έναν όρο πρέπει οπωσδήποτε να τηρήσει. Το ξεκίνημα αυτό να έχει ως βάση και αφετηρία την παιδεία.

Από την ιστοσελίδα της εφ. Ελευθερία (Λάρισας), 30. 12. 2010 (διασκευή).

1 πυλώννας: (μτφ) στήριγμα, απαραίτητο στοιχείο.

Κείμενο 38

Εφηβεία

Οι έφηβοι βρίσκονται αντιμέτωποι με την πραγματικότητα του επόμενου βήματος, που οδηγεί στην ενηλικίωση, ενώ η κοινωνία απαιτεί απ' αυτούς να αρχίσουν να προετοιμάζονται για τους νέους ρόλους τους. Παύουν πια να είναι παιδιά εξαρτημένα, που ζουν σ' έναν κόσμο φτιαγμένο από τους γονείς τους. Ταυτόχρονα, αρχίζουν να προσεγγίζουν την ανεξαρτησία, συνήθως με την καθοδήγηση των γονιών τους. Προσπαθούν να ενσωματώσουν τους εαυτούς τους και τα οράματά τους στην κοινωνία, να βρουν κάποιον χώρο πολιτισμικά και κοινωνικά αποδεκτό.

Γενικά, η εφηβεία θεωρείται περίοδος κρίσης. Υπάρχουν ενήλικες που πιστεύουν πως οι νέοι είναι ιδεαλιστές, απογοητευμένοι από την κοινωνική πραγματικότητα και ότι δεν έχουν καλές σχέσεις με την παλαιότερη γενιά, από την οποία προσπαθούν να αποδεσμευτούν. Η αντίθετη θεώρηση της εφηβείας θέλει τους νέους να έχουν ενσωματώσει τις πεποιθήσεις και τα ιδανικά των γονιών τους και να λειτουργούν με βάση αυτά σε ένα περιβάλλον, στο οποίο η γονική εξουσία και καθοδήγηση συνεχώς μειώνεται, καθώς οι γονείς βλέπουν τα παιδιά τους να αναλαμβάνουν ολοένα και περισσότερο τους ρόλους των ενηλίκων. Τότε οι περισσότεροι γονείς αρχίζουν να λειτουργούν ως καθοδηγητές και σύμβουλοι, ενώ οι σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και στους νέους χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο σεβασμό και φροντίδα.

A. C. Diver. (1990). Εφηβεία. Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό, τ.4ος, 2185-2190. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (διασκευή).

Κείμενο

Συγκρουσιακές σχέσεις γονέων και εφήβων: Μύθος ή πραγματικότητα;

Η σχέση γονέων-εφήβων έχει μελετηθεί διεξοδικά από ειδικούς. Ωστόσο, παρατηρείται μεγάλη διαφορά τόσο στα δεδομένα των ερευνών, όσο και στις θεωρητικές προσεγγίσεις. Παρά τις διαφορές, οι περισσότερες κλασικές ψυχολογικές θεωρήσεις της προσωπικότητας έχουν ορισμένες ομοιότητες όσον αφορά στην εφηβεία.

Όλοι, λόγου χάριν, συμφωνούν πως η εφηβεία είναι μια μεταβατική περίοδος αλλαγών, που δημιουργεί άγχος και πίεση στους εφήβους.

Παραδοσιακά οι εκδηλώσεις του άγχους και της πίεσης οδηγούσαν στη γενίκευση για τη συγκρουσιακή φύση των σχέσεων γονέων-εφήβων. Η άποψη που επικρατούσε για πολλές δεκαετίες είναι ότι οι γονικές-εφηβικές σχέσεις είναι κυρίως συγκρουσιακές. Μάλιστα ως πρόσφατα αποτελούσε κοινή παραδοχή ότι κατά την περίοδο της εφηβείας αναπτύσσονται συγκρούσεις ανάμεσα στους γονείς και στους εφήβους. Όμως, τα πορίσματα νεότερων μελετών οδηγούν στο συμπέρασμα ότι για τη μεγάλη πλειονότητα η περίοδος της εφηβείας βιώνεται από τους νέους και τις οικογένειές τους χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Ακόμη κι όταν υπάρχουν διαφωνίες των εφήβων με τους γονείς και είναι ιδιαίτερα έντονες, οι νέοι πιστεύουν πως δεν έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις σχέσεις τους με τους γονείς.

Στις περιπτώσεις βέβαια εκείνες στις οποίες οι οικογενειακές σχέσεις είναι συγκρουσιακές, αποδεικνύεται ότι πράγματι δημιουργούνται ουσιαστικά προβλήματα που επηρεάζουν τη λειτουργία της οικογένειας και την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του εφήβου καθώς και τη συμπεριφορά του. Στις περισσότερες όμως περιπτώσεις διαπιστώνεται ότι οι σχέσεις γονέων-εφήβων δεν έγιναν συγκρουσιακές με την αρχή της εφηβείας, αλλά προϋπήχαν.

Χρ. Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη. (2002). Συγκρουσιακές σχέσεις γονέων και εφήβων: Μύθος ή πραγματικότητα; Εκπαιδευτική, Οικογενειακή και Πολιτική Ψυχοπαθολογία, τ. Β', 208-242. Αθήνα: Ατραπός (διασκευή).

Κείμενο 39

Νέοι και πρότυπα ψυχαγωγίας

Ως ψυχαγωγία θεωρείται κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα που επιτρέπει στους ανθρώπους να αξιοποιούν δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο τους. Η δραστηριότητα μπορεί να είναι παθητική, για παράδειγμα η παρακολούθηση ταινίας, ή ενεργητική, λόγου χάριν αθλητισμός, παιχνίδι, δραστηριότητες, όπως η ανάγνωση βιβλίων ή η εκμάθηση μουσικών οργάνων.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τις επιλογές μας στην ψυχαγωγία είναι πολλοί: ο τόπος διαβίωσης ενός ανθρώπου και επομένως οι προσφερόμενες ευκαιρίες, η οικονομική ευχέρεια, ο ελεύθερος χρόνος, η παιδεία κάθε ατόμου, η πρόσβαση στην τεχνολογία, η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας καθενός, οι προσωπικές τάσεις και αναζητήσεις.

Επίσης, οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια και οι γονείς επηρεάζουν τον τρόπο ψυχαγωγίας των παιδιών. Ο διάλογος, η ισότητα, ο σεβασμός και η αγάπη μέσα στην οικογένεια είναι παράγοντες που βοηθούν τα παιδιά να διαμορφώσουν ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Έτσι, τα παιδιά κάνουν ορθές επιλογές και στρέφονται στη σωστή ψυχαγωγία, που έχει σκοπό όχι μόνο την εκτόνωση, αλλά κυρίως την αναψυχή, τη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων, τις καινούριες εμπειρίες, τα ερεθίσματα για δημιουργία, τη χαρά, την έκφραση αισθημάτων. Φυσικά, επειδή οι γονείς αποτελούν πρότυπα μίμησης για τα παιδιά τους, ο τρόπος ψυχαγωγίας των γονέων συχνά επηρεάζει τις επιλογές των παιδιών και πολλές φορές υιοθετείται από τα παιδιά.

Πολύ σημαντικός είναι και ο ρόλος του σχολείου. Αν το σχολείο, όμως, αρκείται στη μετάδοση γνώσεων και δεν προσανατολίζει τους νέους σε άλλες δραστηριότητες όπως μουσικές, θεατρικές, τότε δεν προσελκύει το ενδιαφέρον τους, γίνεται κουραστικό και ανιαρό για αυτούς και δεν επηρεάζει σημαντικά τη στάση ζωής τους. Επομένως, δεν μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο και σε θέματα που αφορούν στην ψυχαγωγία τους.

Τέλος, καθοριστική επίδραση στον τρόπο ψυχαγωγίας των νέων ασκούν οι παρέες τους, αλλά και τα κοινωνικά πρότυπα. Για να μην απομακρυνθούν από τους συνομήλικους τους, συχνά οι νέοι αναγκάζονται να αποδεχτούν τα πρότυπα της παρέας για να μοιάσουν με τους άλλους. Λείπει ο αυθορμητισμός, ο αυτοσχεδιασμός, η γνησιότητα. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, εξάλλου, επηρεάζουν σημαντικά τα κοινωνικά πρότυπα γενικότερα, αλλά και των νέων ειδικότερα. Στην καταναλωτική κοινωνία που ζούμε, ακόμα και η διασκέδαση έγινε καταναλωτικό προϊόν. Η κατευθυνόμενη διασκέδαση, όμως, που, αποσκοπώντας αποκλειστικά και μόνο στην εξασφάλιση του κέρδους, ικανοποιεί μόνον την ανάγκη για κατανάλωση, αντιμετωπίζει τους νέους ως οικονομικά μεγέθη και όχι ως αυτόνομες προσωπικότητες με βούληση και ευαισθησία. Έτσι, η ψυχαγωγία, από αγωγή της ψυχής γίνεται «αγωγή προς κατανάλωση».

Σ. Κ. «Εντευκτήριο». Ιστολόγιο μαθητών Α΄ τάξης του 8ου Λυκείου Βόλου. Ερευνητική εργασία «Ψυχαγωγία: πολυτέλεια ή ανάγκη». 13.1.2012 (διασκευή).

Κείμενο 40

Ο έφηβος σε σχέση με τους γονείς του

Στην εφηβεία ο νέος αποχωρίζεται ουσιαστικά τους γονείς και εγκαταλείπει σταδιακά την παντοδυναμία του παιδιού. Ενώ ήταν πάντα στο επίκεντρο της προσοχής των γονιών, τώρα θα πρέπει να αναλάβει ο ίδιος ευθύνες. Η προσκόλληση στην οικογένεια («Θα τα καταφέρω μόνος μου;», «Θα είναι η οικογένειά μου καλά;»...) μαρτυρά τη δυσκολία αποχωρισμού και αυτό έχει επιπτώσεις στις κοινωνικές συναναστροφές του νέου. Στο άλλο άκρο βρίσκεται η ψευδωριμότητα, δηλαδή η αίσθηση ότι ο έφηβος είναι πολύ ώριμος και μπορεί να τα αντιμετωπίσει όλα μόνος του.

Επίσης, η απομάκρυνση των νέων κατά την περίοδο της εφηβείας προκαλεί «κρίση» στους γονείς οι οποίοι δεν ξέρουν πώς να τη διαχειριστούν. Ο έφηβος δοκιμάζει συμπεριφορές διαφορετικές από των γονιών του για να εδραιώσει έτσι τη δική του ταυτότητα. Έρχεται σε σύγκρουση μαζί τους, όταν αυτοί θέλουν να τον συμβουλέψουν. Ακόμη, έχει την τάση να απομυθοποιεί τους γονείς του. Αρνείται τη γνώση των γονιών του, που τη βρίσκει παλιά και όχι αυθεντική. Θέλει να δημιουργήσει ο ίδιος τη γνώση. Δεν αποδέχεται συμβουλές, ιδίως όταν αυτές υπονοούν «εσύ δεν ξέρεις». Σε περίπτωση που οι γονείς είναι υπερπροστατευτικοί (ελέγχουν υπερβολικά τη ζωή των παιδιών τους) και συνάμα δεν έχουν προσωπική ζωή, αλλά η ζωή τους εξαρτάται από τη ζωή των παιδιών, είναι πολύ πιθανό να προκληθούν συγκρούσεις στην οικογένεια.

Οι γονείς των οποίων τα παιδιά βρίσκονται στην εφηβεία θα πρέπει να είναι σταθεροί, αλλά ταυτόχρονα και ευέλικτοι. Όπως αλλάζει το παιδί, έτσι θα πρέπει και η στάση του γονιού να διαφοροποιείται σιγά-σιγά, προσφέροντας όμως πάντα σταθερότητα. Για παράδειγμα, οι υπαναχωρήσεις της μητέρας ή του πατέρα από το καθήκον τους να βοηθήσουν το παιδί τους να «απογαλακτισθεί» μπορεί να παγιώσουν τον έφηβο και να μην τον αφήσουν να προχωρήσει προς την αυτονομία, γιατί θα νιώθει ενοχές επειδή τους «εγκαταλείπει».

Θ. Γιοβαζολιάς κ.α. (2011). Συνεργασία εκπαιδευτικών – οικογένειας, 30-31. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ., Γ. Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης. ΙΔΕΚΕ (διασκευή)

Κείμενο 41

Το χάσμα των γενεών

Ένα από τα προβλήματα που απειλεί τον πολιτισμό μας είναι η διαφαινόμενη έχθρα μεταξύ των γενεών. Η στάση σημαντικού μέρους των νέων απέναντι στους βιολογικούς τους φορείς είναι στάση, όχι απλώς κριτική, αλλά υπεροψίας και απόρριψης. Θυμίζει την εχθρική αντίδραση, που έχει, αδικαιολόγητα μερικές φορές, μια πολιτισμική εθνότητα εναντίον μιας άλλης, ξένης εθνότητας. Ιδιαίτερα η νεολαία που επαναστατεί επιδιώκει να

κρατηθεί, όσο μπορεί, πιο μακριά από τη γενιά των γονιών της. Όχι απλώς αγνοώντας την παραδοσιακή συμπεριφορά της, αλλά παρατηρώντας προσεκτικά όλες τις λεπτομέρειές της και κάνοντας ακριβώς το αντίθετο. Ασφαλώς, η νεολαία έχει λόγους να πολεμά τις διάφορες παθογένειες της κοινωνίας, γιατί πράγματι αυτές υπάρχουν. Μάλιστα, όσο διάστημα αυτός ο «πόλεμος» θα διενεργείται πολιτικά, σε σημείο που να μη χάνεται η ικανότητα του διαλόγου, η νεολαία θα συμβάλλει στην αναγέννηση της κοινωνίας. Είναι ανάγκη, όμως, να διδαχτεί στο σχολείο και στη ζωή ότι είναι εξαιρετικά επικίνδυνο να καταργήσουμε με τρόπο αυθαίρετο στοιχεία του πολιτισμού μας, χωρίς να γνωρίζουμε τις επιπτώσεις τους στην πορεία της κοινωνίας μας. Άλλωστε, η επιλογή των διατηρητέων γνώσεων και στάσεων είναι αποτέλεσμα πολύχρονης δοκιμασίας.

Από την άλλη πλευρά, οι μεγαλύτεροι πρέπει να προβληματιστούν και να πείσουν! Ποιον; Τη νεολαία. Μια νεολαία που τα μέλη της δεν ενθουσιάζονται πάντα από το σχολείο, που ανάγουν μερικές φορές την παρέα σε κέντρο της ζωής τους και που κάποτε φυλακίζονται σε ευτελείς φοβίες και κοινοτοπίες. Είναι, αλήθεια, δύσκολο εμείς οι μεγαλύτεροι να πείσουμε τους νέους ότι η ανάπτυξη του πολιτισμού μας δημιούργησε αξίες αναντικατάστατες και αξιολόγησης. Πρέπει, όμως, να πείσουμε τους νέους ότι μόνο, όταν σέβεται την ιστορική διαδρομή της κοινωνίας σου, τους θεσμούς, τις αρχές της δημοκρατίας, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις σου και, ότι μόνο όταν υπεύθυνα και γόνιμα αμφισβητείς, μπορείς να ελπίζεις και να αισιοδοξείς. Πρέπει, λοιπόν, εμείς οι μεγαλύτεροι να δώσουμε το παράδειγμα, γιατί το μήνυμα για το μέλλον το μεταφέρει η νεολαία. Χρ. Μασσαλάς, από την ιστοσελίδα της εφ. Μακεδονία, 3. 10. 2009 (διασκευή)

Κείμενο 42

Νεανική ηλικία

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της εφηβείας είναι η απομόνωση των μεγαλύτερων παιδιών και η προετοιμασία τους για τον ρόλο του ενήλικου έξω από την οικογένεια. Επειδή είναι απαραίτητο να συνεχιστεί η κοινωνικοποίηση, πέρα από αυτήν που μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα στην οικογένεια, παρουσιάζεται μια όλο και πιο εμφανής κοινωνική μεταβατική περίοδος, στη διάρκεια της οποίας εκδηλώνεται μια τάση συνεχούς διαφοροποίησης και αυτονόμησης. Αυτή η μεταβατική περίοδος αποτελεί μια περίοδο της ζωής που δεν μπορεί να συμπεριληφθεί στην παιδική ηλικία. Ωστόσο, δεν παρουσιάζει και τα χαρακτηριστικά του ενήλικου.

Η περίοδος της νεότητας διαρκεί περισσότερο στη σύγχρονη εποχή, επειδή επιταχύνονται οι κοινωνικές αλλαγές και επεκτείνεται η διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Η κοινωνία ενδιαφέρεται να υπάρχει συνέχεια στην εξέλιξή της, γιατί αυτή αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωσή της. Αυτό σημαίνει ότι ενδιαφέρεται για την κοινωνικοποίηση των νέων και ότι πρέπει να φροντίσει να την οργανώσει με τον καλύτερο τρόπο. Έτσι, η νεανική ηλικία αποτελεί, κατά κάποιον τρόπο, μια αποστολή για την κοινωνία. Δημιουργούνται ομάδες συνομηλίκων, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στις τάξεις του σχολείου, ή ενθαρρύνεται με άλλους τρόπους η δημιουργία ομάδων, διαμέσου, λόγου χάριν, των ομίλων νέων.

Παρόλο το ενδιαφέρον της κοινωνίας για την κοινωνικοποίηση των εφήβων, η εναρμόνιση των νέων με τους ενήλικους γίνεται δύσκολη. Αυτό συμβαίνει, κυρίως επειδή οι αξίες και οι απόψεις των τελευταίων συμβαδίζουν λιγότερο με τη σημερινή εποχή και περισσότερο με την εποχή κατά την οποία εκείνοι ανατράφηκαν και στην οποία διαμορφώθηκε ο χαρακτήρας τους. Σε αντίθεση με τους περισσότερους ενήλικες, οι νέοι προσανατολίζονται στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και αναπτύσσουν μια ομοιογενή για την ηλικιακή τους ομάδα συνείδηση. Σε πολλές περιπτώσεις, οι απόψεις των νέων παίρνουν τη μορφή της διαμαρτυρίας προς τον κόσμο των ενηλίκων και τα διάφορα κινήματα των νέων αποτελούν εκφράσεις αυτής της διαμαρτυρίας. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, προκειμένου να διατυπωθούν επιστημονικές και χρήσιμες απόψεις σχετικά με τους νέους, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη κοινωνικοί, πολιτιστικοί, οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξή τους.

A. Degenhardt - H. Muller. (1993). Νεανική ηλικία. Στο: Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό, τ. 6ος, 3259-3261. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (διασκευή).

Κείμενο 43

Μια νέα σχέση με τους συνομηλίκους

Καθώς τα παιδιά μπαίνουν στην εφηβεία, οι σχέσεις με τους συνομηλίκους τους μεταβάλλονται. Στις σύγχρονες κοινωνίες τέσσερις είναι οι βασικές αλλαγές που πραγματοποιούνται στην κοινωνική ζωή των εφήβων. Πρώτα απ' όλα, η συναναστροφή με τους συνομηλίκους καταλαμβάνει περισσότερο χρόνο από όσο στην παιδική ηλικία. Οι μαθητές του Λυκείου αφιερώνουν διπλάσιο χρόνο στις παρέες με συνομηλίκους τους σε σχέση με τον χρόνο που αφιερώνουν στους γονείς τους ή σε άλλους ενήλικους. Ακόμη, οι εφηβικές ομάδες δεν δέχονται εύκολα

καθοδήγηση και έλεγχο από τους ενήλικους. Επίσης, αντί να περιορίζονται στη γειτονιά τους, οι έφηβοι, αποκτούν παρέες από άλλες περιοχές προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι οι γονείς τους δεν ελέγχουν τις πράξεις τους. Καθώς απομακρύνονται όλο και περισσότερο από τους ενήλικους, αναζητούν άτομα του άλλου φύλου. Τέλος, στη διάρκεια της εφηβείας τα μέλη των ομάδων συνομηλίκων πληθαίνουν, την ίδια εποχή που οι φιλίες και οι άλλες στενές σχέσεις των εφήβων αποκτούν μεγαλύτερη ένταση.

Εκτός σχολείου οι έφηβοι περνούν πολλές ώρες την εβδομάδα με τους συνομηλίκους τους. Όπως αναφέρεται από τους ίδιους τους εφήβους, περνούν περισσότερη ώρα με τους φίλους τους παρά με την οικογένειά τους ή μόνοι τους και αυτό συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της εφηβείας. Νιώθουν ότι οι φίλοι τους καταλαβαίνουν και τους κάνουν να αισθάνονται ότι μπορούν να είναι ο εαυτός τους. Εξάλλου, οι έφηβοι διαλέγουν φίλους με τους οποίους έχουν κοινά ενδιαφέροντα, κοινές αξίες, πεποιθήσεις και συμπεριφορές, γιατί θεωρούν ότι τέτοιου είδους φίλοι είναι πιο πιθανό να τους στηρίξουν και να τους κατανοήσουν. Δεν είναι δύσκολο, λοιπόν, να καταλάβουμε γιατί στην εφηβεία η αφοσίωση και η οικειότητα γίνονται τα κύρια κριτήρια της επιλογής των στενών φίλων.

Στο πλαίσιο των προσωπικών, αποκαλυπτικών συζητήσεων με στενούς φίλους, οι έφηβοι αυτοπροσδιορίζονται, προσπαθώντας να ανακαλύψουν στοιχεία της προσωπικότητάς τους. Ωστόσο, υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις αποκαλύψεις που γίνονται στους φίλους της παιδικής ηλικίας και στις αποκαλύψεις κατά την εφηβεία. Ενώ στις μικρότερες ηλικίες οι προσωπικές αποκαλύψεις προκαλούν δηλώσεις αλληλεγγύης, στην εφηβεία προκαλούν μακροσκελείς συζητήσεις για τα προβλήματά τους και τις πιθανές λύσεις τους.

Υπάρχει η άποψη ότι οι φιλίες μεταξύ αγοριών στην εφηβική ηλικία πιθανώς να είναι λιγότερο στενές από εκείνες μεταξύ κοριτσιών. Τα αγόρια τα απασχολεί να αποκτήσουν και να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους από τους γονείς και τους άλλους ενήλικους. Γι' αυτό τα αγόρια χρειάζονται τη συμμαχία μιας ομάδας. Ωστόσο, αυτές οι διαφορές ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια όσον αφορά στις φιλίες είναι θέμα περισσότερο ύφους παρά ουσίας. Τα αγόρια δημιουργούν φιλίες στις οποίες η ευαισθησία απέναντι στις ανάγκες του άλλου και η αλληλουποστήριξη επιτυγχάνονται με πράξεις και όχι με αμοιβαίες εκμυστηρεύσεις προσωπικών σκέψεων και συναισθημάτων.

M. Cole - S. R. Cole. (2002). Η ανάπτυξη των παιδιών. Εφηβεία. (Μεταφρ. Μ. Σόλμαν), τ. Γ', 56-60. Αθήνα: Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός (διασκευή).

Κείμενο 44

Οι σχέσεις του εφήβου με την ομάδα συνομηλίκων

Οι έφηβοι δημιουργούν μια δική τους «μικρή κοινωνία», η οποία διατηρεί πολλές σχέσεις με τον κόσμο των ενηλίκων, αλλά ασφαλώς έχει και τα δικά της ξεχωριστά χαρακτηριστικά. Πρόκειται για έναν τελείως δικό τους «κύκλο». Η θέση του εφήβου σ' αυτόν, και οι προσωπικές σχέσεις που αναπτύσσει με τους συνομηλίκους του, έχουν, όπως είναι γνωστό, μεγάλη σημασία για την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Από πολλούς συγγραφείς διατυπώνεται η άποψη πως οι έφηβοι εκδηλώνουν την τάση να σχηματίζουν «κλειστές εφηβικές ομάδες». Βέβαια, δημιουργούνται πολλές τέτοιες μικρο-ομάδες. Όμως, η πλειονότητα των εφήβων προτιμά να είναι ανοργάνωτη, να μην ανήκει δηλαδή σε κάποια ομάδα, που αναγνωρίζει έναν αρχηγό, και να μην υπακούει σε αυστηρούς κανόνες. Ο συνηθισμένος τύπος εφήβου προτιμά να είναι ανεξάρτητος. Δρα ομαδικά, όποτε παρουσιαστεί ανάγκη, και ασκεί επίδραση στους συνομηλίκους του, στους γονείς του ή σε οποιονδήποτε μεγαλύτερο, με «μεσολαβητή» πάντοτε την εφηβική ομάδα.

Ακόμη, ο έφηβος μαθαίνει στους άλλους, αλλά διδάσκεται και ο ίδιος πολλά πράγματα μέσα στην ομάδα των συνομηλίκων του. Εκθέτει τις ιδέες που πιστεύει και ακούει -συνήθως- την ανελέητη κριτική των άλλων εφήβων. Οι γνώμες που αναφέρει είναι απρόσωπες. Στην πραγματικότητα όμως μιλά πάντοτε για τον εαυτό του, για τα προσωπικά του προβλήματα, για τους γονείς του, τους καθηγητές του. Επίσης, ενδιαφέρεται να παρουσιάσει νέες ιδέες και να διατυπώνει απόψεις που θα μπορούσαν ενδεχομένως να συμβάλουν στην αλλαγή των «πραγμάτων». Γι' αυτό και η εκπαίδευση «όπως αυτή θα έπρεπε να ήταν» είναι ένα από τα προσφιλή του θέματα. Τέλος, στο επίκεντρο των συζητήσεων βρίσκεται συχνά και το αντίθετο φύλο. Ενώ στην παιδική ηλικία υπάρχει κάποια απόσταση ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια, στην εφηβεία εμφανίζεται ένα αμοιβαίο ενδιαφέρον που οδηγεί στη στενότερη γνωριμία των δύο φύλων.

Φυσικά, η εφηβική ηλικία δεν είναι μονάχα μια περίοδος με έντονη κοινωνική ζωή. Αρκετοί έφηβοι αντιμετωπίζουν οξύτατο το πρόβλημα της μοναξιάς. Αυτό συμβαίνει περισσότερο στα κορίτσια παρά στα αγόρια. Παρ' όλα αυτά, κάθε έφηβος προσπαθεί συνειδητά να κατανικήσει τη μοναξιά που τον κυριεύει. Αυτός είναι ένας

από τους λόγους για τους οποίους συμμετέχει σε διάφορες εφηβικές ομάδες. Ωστόσο, η εξωτερική αυτή «ομαδική ζωή» δεν ικανοποιεί πάντοτε αληθινά τη βαθύτερή του ψυχική ανάγκη για κατανόηση. Έτσι, εξηγείται η έντονη τάση για φιλία που νιώθει ο έφηβος, καθώς η φιλία συχνά τον βοηθά να αντιμετωπίσει τις σύντομες αλλά οδυνηρές κρίσεις της εφηβικής μοναξιάς.

Το φαινόμενο της φιλίας στην εφηβική ηλικία έχει μελετηθεί αρκετά. Ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν πως οι φίλοι έχουν συνήθως πολλά κοινά χαρακτηριστικά, ανήκουν στην ίδια κοινωνική τάξη, στο ίδιο οικονομικό επίπεδο και έχουν περίπου την ίδια αντίληψη ή ευφυΐα. Κάποιοι άλλοι, όμως, ερευνητές έχουν διατυπώσει την αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή το αίσθημα φιλίας πηγάζει από την ανάγκη να βρει κανείς στην προσωπικότητα του άλλου στοιχεία που λείπουν από τη δική του. Η επιλογή ενός φίλου γίνεται, όπως υποστηρίζουν, για να συμπληρωθούν οι ελλείψεις που παρουσιάζει η προσωπικότητά μας. Επομένως, αναζητά κανείς την ομοιότητα, όταν επιλέγει με κοινωνικά κριτήρια. Όταν, όμως, επιλέγει με προσωπικά κριτήρια, επιζητεί τη διαφορά.

A. Μιχαηλίδης - Νουάρως. (1976). Έφηβοι και Παιδεία, 99-102. Θεσσαλονίκη: University Studio Press (διασκευή)

ΤΟ ΓΕΛΙΟ

Κείμενο 45

Το κωμικό και η σημασία του γέλιου

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχουν γίνει πολλές προσπάθειες από αξιόλογους φιλόσοφους, όπως ο Νίτσε ή ο Κάντ, να οριστεί το κωμικό, η κωμωδία και η διαφορά της από την τραγωδία και το γέλιο. Οι ορισμοί αυτοί, παρόλο που διαφέρουν μεταξύ τους, παρουσιάζουν πολλά κοινά σημεία.

Η κωμωδία είναι μία μίμηση των πιο συνηθισμένων ανθρώπων, όχι όμως σε όλα τους τα ελαττώματα, αλλά σε ένα, στο κωμικό. Το κωμικό δηλαδή, είναι ένα λάθος και μια ασχήμια, ανώδυνη και αβλαβής. Προκαλείται όταν διαψεύδεται ξαφνικά μια έντονη προσδοκία μας. Η διάψευση αφορά ένα αντικείμενο που δεν μας ενδιαφέρει σοβαρά, γιατί διαφορετικά προκαλείται θλίψη και όχι ευθυμία. Όμως, στοιχείο κωμικό μπορεί να αποτελέσει και κάτι μικρό και ασήμαντο, όταν του προβάλλουμε την αξίωση ότι είναι κάτι μεγάλο και γεμάτο σημασία. Ξαφνικά και απρόοπτα αποκαλύπτεται αυτό που πραγματικά είναι. Η διάψευση αυτή προκαλεί το γέλιο. Το κωμικό δεν έχει μόνο ως αντικείμενο τη σάτιρα και τα αστεία θέματα, αλλά και πένθιμα, ώστε να αφαιρεθεί κάπως το βάρος της θλίψης από ένα θλιβερό γεγονός και να δειχθεί μια καλοκάγαθη διάθεση παρήγορης συμπόνιας στους θλιμμένους και στους πονεμένους.

Για να καταλάβουμε το γέλιο, θα πρέπει να το τοποθετήσουμε στο φυσικό του περιβάλλον που είναι η κοινωνία. Πρέπει προπάντων να καθορίσουμε τη χρήσιμη λειτουργία του, που είναι μία κοινωνική λειτουργία.

Σύμφωνα με τον Νίτσε, γέλιο σημαίνει να είσαι χαιρέκακος, αλλά με καλή έννοια. Το γέλιο και το κωμικό μπορεί να οριστεί και ως «γκροτέσκο», δηλαδή χονδροειδές (γελοίο). Το γέλιο που προκαλείται από το γκροτέσκο κωμικό συγγενεύει με την αθώα ζωή και την απόλυτη χαρά.

Ένας άλλος τρόπος για να προκαλέσει κανείς το γέλιο είναι η σάτιρα. Η σάτιρα από τη μια μεριά ξεσκεπάζει την ανοησία και από την άλλη καυτηριάζει το κακό. Χαρακτηριστικό είδος σάτιρας αποτελεί ο Καραγκιόζης. Ο Καραγκιόζης είναι ο πρωταγωνιστής του ελληνικού θεάτρου σκιών. Το θέαμα αυτό έχει ρίζες στην εποχή της τουρκοκρατίας. Ο Καραγκιόζης αναπαριστά τον Έλληνα εκείνης της εποχής. Αρχικά αποτέλεσε περιθωριακό θέαμα, στα τέλη όμως του 19ου αιώνα απέκτησε νέα μορφή και περιεχόμενο. Αγαπήθηκε πολύ από τους Έλληνες γιατί μαζί με τους «συμπρωταγωνιστές» του, και κυρίως τον Χατζιαβάτη, σατίρισε έναν τρόπο ζωής με αναφορές σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.

N.Δ., από την ιστοσελίδα της εφ. Το πρώτο βήμα. 1ο Πειραματικό Γενικό Λύκειο Αθηνών – Γεννάδειο, 2001-2002 (διασκευή)

Κείμενο 46

Γέλιο και ευφυΐα

Οι περισσότεροι άνθρωποι σπάνια (χαμο)γελούν. Αυτό συμβαίνει γιατί επικρατεί η εντύπωση ότι αυτός που (χαμο)γελάει πολύ είναι λιγότερο έξυπνος, σε σχέση με κάποιον άλλον, που είναι συνεχώς σοβαρός. Για κάποιον λόγο, έχουμε συνδέσει τη σοβαρότητα με την ευφυΐα και θεωρούμε ότι όσο πιο σοβαροφανώς μιλάμε ή ενεργούμε, τόσο περισσότερο ευφυείς είμαστε. Έτσι, όποιος (χαμο)γελάει συχνά, κινδυνεύει να θεωρηθεί αφελής. Σκεφτείτε πόσο δύσκολο είναι να κάνετε κάποιον να γελάσει. Δεν είναι τυχαίο που η κωμωδία θεωρείται το δυσκολότερο είδος για τους ηθοποιούς και τους συγγραφείς. Όταν μας συμβαίνει κάτι δυσάρεστο, θεωρείται

λογικό και αυτονόητο να στεναχωριόμαστε. Πόση ευφυΐα χρειάζεται για να πράξει κάποιος το αυτονόητο; Αντίθετα, χρειάζεται ευστροφία για να απεγκλωβιστούμε² από την ιδιωτική μας λογική και να δούμε την εύθυμη όψη μιας κατάστασης.

Θεωρητικά, οι περισσότεροι από εμάς γνωρίζουμε ότι η ανησυχία για ένα πρόβλημα δεν θα μας δώσει τη λύση. Ωστόσο, το πιθανότερο είναι να μας φέρει σε χειρότερη θέση, γιατί διπλασιάζει το φορτίο στις πλάτες μας. Εξαιτίας της ανησυχίας, μπαίνουμε σε κατάσταση άγχους και αισθανόμαστε περισσότερο πιεσμένοι. Επιπλέον, έτσι όπως είμαστε πιεσμένοι, γινόμαστε ενεργειακά πιο φτωχοί. Δεν φτάνει που έχουμε το πρόβλημα, έχουμε και άγχος από πάνω! Το βρίσκετε σοφό αυτό;

(Χαμο)γελώντας, δεν μειώνουμε το πρόβλημα, αλλά διαλύουμε την ανησυχία και το πρόσθετο άγχος. Όταν (χαμο)γελάμε, δεν σημαίνει ότι δεν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματά μας. Ουσιαστικά, η ευφυΐα μας κινητοποιείται, ώστε να γίνει μία διαφορετική διαχείριση δυνατοτήτων. Απεγκλωβιζόμαστε από την αυτοπαγίδευσή μας στο ναρκοπέδιο της σοβαροφανούς ιδιωτικής μας λογικής. Ως γνωστόν, τα προβλήματα πάνε μαζί με τις λύσεις τους. Από όσο περισσότερες πλευρές δούμε κάτι, τόσες περισσότερες πιθανότητες έχουμε να βρούμε τη λύση. Το γέλιο φωτίζει κάποιες ξεχασμένες πλευρές των προβλημάτων μας, χώρια που μας χαλαρώνει κιόλας! Μας δείχνει τον δρόμο, μας ανάβει το φως και μας ξεκουράζει κι από πάνω!

Αλ. Λουπασάκης. (2002). Γέλιο - Η καλύτερη θεραπεία, 123-124. Αθήνα: Κέδρος (διασκευή).

1 σοβαροφανής: αυτός που θέλει να φαίνεται σοβαρός

2 απεγκλωβίζομαι: απελευθερώνομαι

Κείμενο 47

Προσπάθειες ορισμού του χιούμορ

Το χιούμορ υπήρξε αντικείμενο μελέτης ήδη από την εποχή της αρχαιότητας και μάλιστα από πολλές και διαφορετικές απόψεις. Είναι θέμα που δεν απασχολεί μόνο τους κωμικούς, οι οποίοι λόγω επαγγέλματος οφείλουν να γνωρίζουν τι προκαλεί γέλιο για να το εκμεταλλευτούν στην επιπόηση νέων αστείων και κωμικών καταστάσεων. Φιλόσοφοι, γλωσσολόγοι, ανθρωπολόγοι και ψυχολόγοι θεωρούσαν ανέκαθεν το κωμικό ως σημαντικό αντικείμενο έρευνας.

Όσοι κατά καιρούς επιχειρήσαν να ορίσουν το χιούμορ το προσδιορίζουν ως «πνευματώδη αστεϊσμό», «εύθυμη διάθεση που εκδηλώνεται με άκακη ειρωνεία και προκαλεί στους άλλους διασκέδαση ή ευχάριστη διάθεση» ή «οτιδήποτε αστείο και ό,τι προκαλεί γέλιο». Το χιούμορ, σύμφωνα με ερευνητές, αποτελεί «ζωτικό στοιχείο της ανθρώπινης υπόστασης» και είναι ένα «ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ανθρωπότητας».

Οι ψυχολόγοι της εξέλιξης πιστεύουν ότι προτού φθάσουμε στο γέλιο ξεκινήσαμε από το χαμόγελο, μια μυϊκή έκφραση του προσώπου που αρχικά ήταν μια πολύ βασική μορφή επικοινωνίας, με την οποία τα άτομα έδειχναν την πρόθεσή τους να συνεργαστούν με κάποιον άλλον. Φυσικά αυτό παραμένει και σήμερα, με το χαμόγελο να σημαίνει ενθάρρυνση του άλλου, να δίνει το πράσινο φως στην επικοινωνία. Γελώντας μαζί με κάποιον άλλον, οι πρόγονοί μας έδειχναν τις ειλικρινείς προθέσεις τους, έκαναν συμμαχίες και οριοθετούσαν τη μορφή της σχέσης τους. Το γέλιο είναι μια αρχέγονη κραυγή, που εκφράζει συναίσθημα και μεταβιβάζει στους άλλους την πληροφορία της ευχάριστης συναισθηματικής κατάστασης αυτού που γελάει. Πρόκειται, λοιπόν, για μια ηθελημένη μορφή επικοινωνίας σε μη λεκτικό επίπεδο.

Σύμφωνα με ειδικούς η αίσθηση του χιούμορ δεν είναι παρά μια μορφή δημιουργικής ανακάλυψης, το αναπάντεχο πέρασμα σε μια εντελώς διαφορετική οπτική γωνία. Κάθε φορά που κάνουμε κάποια διανοητική ανακάλυψη, όπως όταν λύνουμε ένα γρίφο, όταν αναγνωρίζουμε έναν φίλο που συναντάμε τυχαία, ή συνειδητοποιούμε ότι έχουμε στην τσέπη μας τον πρώτο αριθμό του λαχείου, έχουμε πάντα το ίδιο συναίσθημα: μια ευχάριστη διέγερση που μοιάζει τόσο πολύ με το γαργαλητό, ώστε μερικές φορές μας κάνει να σπαρταράμε στα γέλια.

Όταν λέμε για κάποιον ότι έχει αίσθηση του χιούμορ, αυτό σημαίνει πως το συγκεκριμένο άτομο έχει την ικανότητα να βιώνει το χιούμορ. Αυτή, σύμφωνα με τους ειδικούς, είναι μια αρετή που τη μοιράζονται όλοι οι άνθρωποι, αν και το πόσο χιουμοριστικό μπορεί να είναι κάτι για τον καθένα προσωπικά εξαρτάται από διάφορους παράγοντες: τη γεωγραφική θέση, τον πολιτισμό, την ωριμότητα, το μορφωτικό επίπεδο, το θέμα και το περιεχόμενο του αστείου συμβάντος.

Έλ. Ξενή. (2008). Το χιούμορ στο γλωσσικό μάθημα. Πρακτικά 10ου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, από το διαδίκτυο (διασκευή).

Κείμενο 48

Η σημασία του γέλιου στη ζωή μας

Το γέλιο είναι δώρο, όπλο και φάρμακο για τον άνθρωπο. Μπορεί να επηρεάσει θετικά την υγεία μέσω της ευχάριστης συναισθηματικής κατάστασης την οποία δημιουργεί. Συγκεκριμένα, το γέλιο προκαλεί μεταβολές σε διάφορα συστήματα του οργανισμού, οι οποίες με τη σειρά τους ωφελούν την υγεία. Για παράδειγμα, έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να μειώσει έως και 20% τη χρήση παυσίπονων, λόγω της διέγερσης που προκαλεί στις φυσικές αντικαταθλιπτικές ουσίες του οργανισμού. Ακόμη, το έντονο γέλιο ενισχύει την άμυνα του οργανισμού. Επίσης, χαλαρώνει, κάνει καλό στην καρδιά και τονώνει την αναπνευστική λειτουργία.

Η παρουσία του γέλιου είναι ευεργετική και αντίθετα η απουσία του γίνεται δυσάρεστα αισθητή σε όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής. Λέγεται ότι η ευαισθησία και ο συναισθηματικός κόσμος των μελών μιας κοινωνίας, η πνευματική τους στάθμη, η αισθητική τους καλλιέργεια, αλλά, ιδίως, η ποιότητα της μεταξύ τους επικοινωνίας μπορούν να προσδιοριστούν με ασφαλή τρόπο από τη συχνότητα του γέλιου και από την ποιότητα των μέσων που το προκαλούν.

Το χιούμορ, επίσης, διευκολύνει την κοινωνική ζωή των ανθρώπων. Αυτό συμβαίνει γιατί, πρώτον, είναι μια εμπειρία που μοιραζόμαστε με άλλους. Δεύτερον, διότι ενισχύει την εσωτερική συνοχή κάθε κοινωνικής ομάδας. Ακόμη, μπορεί να έχει «διπλωματική» χρήση, εφόσον, λόγω της έμφυτης ασάφειάς του, επιτρέπει να κινούμαστε μεταξύ σοβαρού και αστείου χωρίς τον κίνδυνο να παρεξηγηθούμε. Με άλλα λόγια, εκφράσεις και λόγια που διατυπώνονται με χιούμορ μεταφέρουν συναισθήματα και αλήθειες που θα ενοχλούσαν αν διατυπώνονταν με σοβαρό τρόπο. Επιπλέον το χιούμορ είναι ελκυστικό, καθώς εκείνοι που μπορούν να το προκαλούν είναι πιο ικανοί στην επικοινωνία και προκαλούν τη συμπάθεια των άλλων.

Εξάλλου, το γέλιο καταπολεμά το άγχος, ενώ το χιούμορ μπορεί έμμεσα να συμβάλει στην ευεξία¹, περιορίζοντας τις επιπτώσεις του άγχους στον οργανισμό. Η καλή αίσθηση του χιούμορ μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο να αποστασιοποιηθεί² από το πρόβλημα που τυχόν αντιμετωπίζει και να δρομολογήσει ευκολότερα τρόπους επίλυσής του. Ακόμη, με το χιούμορ και το γέλιο ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει αίσθηση κυριαρχίας σε μια δύσκολη περίσταση και να αντιμετωπίσει πιο αποτελεσματικά το στρες. Αυτό επιτυγχάνεται με την αξιοποίηση της ικανότητας του ανθρώπου να διακρίνει το παράλογο σε μια κατάσταση και, αντί να καταβάλλεται από αυτήν, να γελά μαζί της. Έτσι, μπορεί να χαλαρώσει από καταστάσεις έντασης και να απελευθερωθεί από πιέσεις. Ερευνητική Εργασία. Η σημασία του γέλιου στη ζωή μας, σχολ. έτος 2012-13. Από την ιστοσελίδα του 4ου ΓΕΛ Αθηνών (διασκευή).

1 ευεξία: καλή κατάσταση της υγείας

2 αποστασιοποιούμαι: απομακρύνομαι, αποδεσμεύομαι συναισθηματικά

Κείμενο 49

Η σάτιρα και το κωμικοτραγικό

Η σάτιρα, η επιθετική μορφή της κωμωδίας, έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά: τη φαντασία, την ηθική βάση και την επιθετικότητα. Η σάτιρα «επιτίθεται» ιδίως σε πολιτικούς θεσμούς και στους εκπροσώπους τους. Επίσης, τα βέλη της μπορεί να στραφούν σε κοινωνικές ομάδες και στην κοσμοθεωρία τους, ή ακόμα και εναντίον μεμονωμένων ατόμων ή θεωριών. Βασική προϋπόθεση επιτυχίας της σάτιρας είναι να χρησιμοποιεί δεδομένα γνωστά και στους δύο «συμβαλλόμενους», δηλαδή και στον εμπνευστή της και στο κοινό.

Τα μέσα που χρησιμοποιεί η σάτιρα για να «επιτεθεί» είναι η εικόνα, οι συμπεριφορές και ο λόγος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα σατιρικών εικόνων είναι οι γελοιογραφίες, ενώ οι μίμοι, κι όχι μόνο αυτοί, χρησιμοποιούνται για να σατιριστούν συμπεριφορές. Ιδιαίτερα στη μορφή του λόγου (είτε προφορικού είτε γραπτού), η σάτιρα πάντα χρησιμοποιεί την ειρωνεία. Ως γνωστόν, στην ειρωνεία ο λόγος χρησιμοποιείται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε το αποδιδόμενο νόημα να «αντιτίθεται» στο κυριολεκτικό. Έτσι, ο σατιρικός λόγος χρησιμοποιεί τα δυνατά στοιχεία του αντιπάλου, με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρουσιάζονται ως «αδυναμίες».

Στο κωμικοτραγικό στοιχείο οι μικρές φευγαλέες δόσεις τραγικότητας της καθημερινής ζωής γίνονται οι άξονες κίνησης του κωμικού στοιχείου. Το κωμικοτραγικό, μέσω του οποίου η κωμωδία απαλύνει τον πόνο, προκαλεί γέλιο μέσα από το δάκρυ και το δάκρυ μας γλυκαίνει. Σύγχρονο υπόδειγμα κωμικοτραγικού αποτελούν οι ήρωες και οι καταστάσεις στις ταινίες του Τσάρλι Τσάπλιν (Charlie Chaplin). Όσο για την κωμικοτραγική φιγούρα του Δον Κιχώτη, μπορεί να μας παρηγορήσει για τα όνειρά μας, που η καθημερινότητα τα μετατρέπει σε απλές σκιές φαντασίωσης.

Αλ. Λουπασάκης. (2002). Γέλιο - Η καλύτερη θεραπεία, 100-101. Αθήνα: Κέδρος (διασκευή).

ΜΟΔΑ

Κείμενο 50

Η Ψυχολογία του ντυσίματος

Γενικά, από τα αρχαία ακόμη χρόνια, τα ρούχα δεν ικανοποιούσαν μόνο την ανάγκη προστασίας από το κρύο και τη ζέση, αλλά εξυπηρετούσαν εκφραστικούς και κοινωνικούς σκοπούς. Στις μέρες μας ειδικότερα, τα ρούχα δίνουν την πρώτη εντύπωση για ένα άτομο και εκφράζουν στοιχεία της προσωπικότητάς του. Η εξωτερική εμφάνιση ενός ατόμου μας δίνει πληροφορίες για την καταγωγή του, το επάγγελμά του, για την οικονομική του κατάσταση και την κοινωνική του θέση.

Το ντύσιμο θεωρείται ως ένας τρόπος μέσω του οποίου εκφράζουμε τον εαυτό μας. Επιλέγουμε τα ρούχα που φοράμε επειδή μας αρέσει το χρώμα, επειδή ταιριάζουν στο σώμα μας, ή ακόμα επειδή πιστεύουμε ότι ταιριάζουν στο στυλ μας και αναδεικνύουν την προσωπικότητά μας. Επιπλέον, διαλέγουμε τα ρούχα που θα φορέσουμε ανάλογα με την περίσταση. Διαφορετικά θα ντυθεί κάποιος που πηγαίνει σε επαγγελματική συνάντηση και διαφορετικά θα ντυθεί το ίδιο άτομο, όταν πρόκειται να βγει με τους φίλους του ή όταν θα έχει ραντεβού.

Παρατηρήστε τους ανθρώπους στο δρόμο, στις καφετέριες, στα εστιατόρια. Το ντύσιμό τους φανερώνει πολλά για τις σχέσεις τους με τους ανθρώπους που βρίσκονται μαζί. Σε συνδυασμό με τη γλώσσα του σώματος μπορούμε να καταλάβουμε κάθε σχέση που βλέπουμε, χωρίς να ακούσουμε ούτε μια λέξη. Επίσης, τα ρούχα χρησιμοποιούνται με διαφορετικό τρόπο από τα δύο φύλα ως μέσα τόσο ερωτικής επικοινωνίας, όσο και αποστολής μηνύματος ανωτερότητας προς τους ανταγωνιστές του ίδιου φύλου.

Όλοι θα έχουμε καταλάβει ότι κατά τη διάρκεια της ζωής μας οι ενδυματολογικές μας προτιμήσεις αλλάζουν. Μπορεί για ένα διάστημα να φοράμε συχνά ένα ρούχο, έπειτα για ένα διάστημα να αναρωτιόμαστε πώς το φορούσαμε και μετά από λίγο καιρό να το φοράμε ξανά. Το στυλ μας αλλάζει σύμφωνα με τη διάθεσή μας και ακολουθεί τις «φάσεις» που περνάμε στη ζωή μας.

Σημαντική επίδραση στη ψυχολογία μας έχουν τα χρώματα των ρούχων που φοράμε. Το κόκκινο θεωρείται το χρώμα του πάθους, της καρδιάς και της υψηλής αυτοεκτίμησης, το γαλάζιο είναι το χρώμα του πνεύματος και του ουρανού, το κίτρινο της ενέργειας και της δημιουργικότητας, το μαύρο του πένθους και της επισιμότητας, το πράσινο της ελπίδας και της ηρεμίας και το μπλε εμπνέει εμπιστοσύνη. Μπορούμε βέβαια να εκφραστούμε με τα χρώματα, όπως εμείς τα νοιώθουμε. Ωστόσο, προτείνεται να χρησιμοποιούμε χρωματιστά ρούχα, για να αντιμετωπίσουμε αρνητικά συναισθήματα και να μην τους επιτρέψουμε να μας καταβάλουν.

Είναι καλό να δίνουμε σημασία στην εμφάνισή μας, αλλά έως ένα βαθμό. Δεν είναι απαραίτητο να ντυνόμαστε σύμφωνα με την τελευταία λέξη της μόδας ή να γινόμαστε θύματά της. Θα πρέπει να αναπτύξουμε κριτική αντίσταση στα πρότυπα που προβάλλονται για την εικόνα του σώματος και να έχουμε τον έλεγχο στην αντίληψη για την αυτοεικόνα μας. Όταν τα ρούχα φοριούνται επιλεγμένα ορθώς, μπορούν όχι απλώς να καλύψουν ατέλειες, αλλά και να τονίσουν επιτυχώς τα ωραία σημεία του σώματός μας. Αυτομάτως ενισχύουμε την αυτοπεποίθησή και την αυτοεκτίμησή μας αποφεύγοντας τα αρνητικά συναισθήματα για το σώμα μας. Είναι ωφέλιμο να επιζητούμε την ευχαρίστηση και την ικανοποίηση από το ντύσιμό μας, γιατί αυτό βοηθάει την αποδοχή της εικόνας του σώματός μας, συνεπώς και του εαυτού μας. Η θετική προσέγγιση της εικόνας μας, που σχετίζεται με την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση μας, είναι πολύ σημαντική γιατί συντελεί στην εξέλιξή μας σε όλους τους τομείς.

Λ. Ψούνη, από το διαδίκτυο, Ψυχολογία ντυσίματος, 28. 5. 2012 (διασκευή).

Κείμενο 51

Η ενδυμασία και η σημασία της για τον άνθρωπο

Η ενδυμασία αποτελείται από κάθε τι με το οποίο ο άνθρωπος καλύπτει και στολίζει το σώμα του. Περιλαμβάνει δηλαδή τα ρούχα και τα συμπληρώματά τους (αξεσουάρ), όπως είναι τα παπούτσια, οι τσάντες, τα καπέλα, τα γάντια και άλλα. Σ' αυτήν περιλαμβάνονται επίσης τα κοσμήματα, το μακιγιάζ, ακόμα και το χτένισμα.

Η ενδυμασία έχει πολύ μεγάλη σημασία στη ζωή του ανθρώπου. Καταρχάς, είναι απαραίτητη για την υγεία, γιατί προστατεύει το σώμα από τις άσχημες καιρικές συνθήκες. Όμως, συνδέεται και με τον χαρακτήρα του ανθρώπου. Καθένας διαλέγει τον τρόπο με τον οποίο ντύνεται ανάλογα με την προσωπικότητά του. Ακόμη, υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ ενδυμασίας και ανθρώπινης συμπεριφοράς. Γι' αυτό, όταν κάποιος θέλει να κάνει μια σημαντική αλλαγή στη ζωή του, φροντίζει να αλλάξει το ντύσιμό του προς το καλύτερο. Εκφράζει μ' αυτόν τον τρόπο τη διάθεσή του για αλλαγή και βελτίωση του εαυτού του. Εξάλλου, όταν κάποιος είναι ωραία ντυμένος, νιώθει μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, γεγονός που αντανακλάται στη συμπεριφορά του. Τέλος, τα χρώματα που διαλέγει ο άνθρωπος για το ντύσιμό του όχι μόνο αποκαλύπτουν την προσωπικότητά του, αλλά επιδρούν και στη διάθεσή του.

Η ενδυμασία μπορεί να δηλώνει την κοινωνική τάξη ενός ανθρώπου και τον ρόλο του μέσα σ' αυτήν (π.χ. οι ειδικές βασιλικές ενδυμασίες), κάτι που συνέβαινε ιδιαίτερα στο παρελθόν. Επιπλέον, φανερώνει το φύλο του ανθρώπου. Για παράδειγμα, στον δυτικό πολιτισμό το φόρεμα αποτελούσε το χαρακτηριστικό γυναικείο ρούχο και τα παντελόνια το αντίστοιχο αντρικό. Η ενδυμασία μπορεί, επίσης, να δείχνει την ηλικία, όπως συνέβαινε με τα κοντά παντελόνια που παλαιότερα τα φορούσαν μόνο τα μικρά αγόρια. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα ρούχα, ιδίως οι στολές, φανερώνουν το επάγγελμα ενός ατόμου. Άλλες φορές, η ενδυμασία δηλώνει την εθνικότητα (π.χ. οι χαρακτηριστικές εθνικές ενδυμασίες), τη θρησκεία (π.χ. το μαντήλι που καλύπτει συχνά το πρόσωπο των μουσουλμάνων γυναικών) ή την ιδεολογία του ανθρώπου (π.χ. το ντύσιμο των χίπις).

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ενδυμασίας αποτελεί η μόδα. Μόδα είναι οι αλλαγές στον τρόπο ντυσίματος που χαρακτηρίζουν μια χρονική περίοδο. Οι αλλαγές της μόδας εξαρτώνται από τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, από τις αισθητικές αντιλήψεις κάθε περιόδου, καθώς και από την εξέλιξη της τεχνολογίας. Σήμερα η μόδα καθορίζεται κυρίως από τις επιχειρήσεις που ασχολούνται με την ενδυμασία.

Σε γενικές γραμμές, η ενδυμασία αποτελεί ένα είδος κώδικα επικοινωνίας. Είναι μια σιωπηλή γλώσσα που φανερώνει πολλά, όχι μόνο για τα άτομα, αλλά και για το κοινωνικό σύνολο και το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο αυτά ζουν.

Οικιακή Οικονομία (2012). Η ενδυμασία και η σημασία της για τον άνθρωπο, 90-91. Υπ.ΠΔΒΜΘ. "Διόφαντος" ΙΤΥ και Εκδ. (διασκευή).

Κείμενο 52

Η μόδα ως κοινωνική αντίληψη

Η μόδα πολλές φορές, κατά το παρελθόν, έχει προκαλέσει κοινωνική αναστάτωση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η πρώτη επίδειξη «μπικίνι» το 1946 που έγινε στο Παρίσι από Γάλλο σχεδιαστή. Ο κόσμος της μόδας έμεινε άφωνος μπροστά στην προκλητική αποκαλυπτικότητα που πρόσφερε στο γυναικείο σώμα αυτό το νέο ελαχιστοποιημένο διπλό κάλυμμα. Οι παγκόσμιες αντιδράσεις, που ακολούθησαν, φανερώνουν τη γενική κατάπληξη που προκάλεσε η νέα μόδα. Ένας αμερικανός δημοσιογράφος το περιέγραψε ως «ύφασμα που τα φανερώνει όλα...». Στο Χόλιγουντ, καθώς και στις παραλίες της Ισπανίας, Πορτογαλίας και Ιταλίας απαγορευόταν παντελώς η εμφάνιση λουομένων γυναικών με μπικίνι, ενώ στη Βραζιλία οι αντίπαλοι ενώθηκαν εναντίον του σε πολυθόρυβο «σωματείο». Παρά τις αντιδράσεις στις αρχές της δεκαετίας του '60 το μπικίνι κατακτά θριαμβευτικά τη νεολαία στις παραλίες όλου του κόσμου και σήμερα, 60 χρόνια μετά την πρώτη εμφάνισή του, από «σκάνδαλο» έγινε απλώς ένα κλασικό αντικείμενο μόδας.

Τα χρόνια της δεκαετίας του '60 ήταν χρόνια γενικού κλονισμού αρχών και θεσμών. Ενώ το μπικίνι φοριέται ελεύθερα, πλέον, στις παραλίες, το «μίνι» κλόνισε με την εμφάνισή του βαθιά τα θεμέλια της «συντηρητικής κοινωνίας». Η επαναστατική αυτή μόδα, που κατέκτησε τον γυναικείο κόσμο από το 1965, προκαλώντας έκπληξη στην μεταπολεμική κοινωνία, είναι προσωπική επιτυχία γνωστής Αγγλίδας σχεδιάστριας μόδας. Το μίνι θεωρήθηκε, μεταξύ άλλων, σύμβολο έκφρασης της φιλελεύθερης και διαφοροποιημένης σκέψης. Εξελίχθηκε σε σύμβολο χειραφέτησης των νέων γυναικών από τις παραδοσιακές αντιλήψεις περασμένων γενεών για θέματα

που σχετίζονταν με τη σεμνότητα. Η μόδα έγινε κοινωνικό θέμα και θεωρήθηκε από πολλούς ως το δεύτερο μεγάλο βήμα για την κατάκτηση της «ελευθερίας» των γυναικών.

Το μίνι μαζί με το γυναικείο «κουστούμι», που έδωσε στις γυναίκες ισότιμη με τους άνδρες ελευθερία κινήσεων, συνόδευαν από την πρώτη στιγμή τη «χειραφέτηση» του γυναικείου φύλου. Αυτά τα ρούχα φορέθηκαν από νεαρά κορίτσια, από κυρίες της αριστοκρατίας, από γυναίκες της πολιτικής σκηνής και από απλές νοικοκυρές. Φορέθηκαν στην αγορά, στο θέατρο και στο γραφείο και φοριούνται ακόμη και σήμερα σε κάθε εποχή του έτους και με κάθε ευκαιρία.

Την ίδια εποχή, το «μπλου τζιν» έγινε ενδυμασία της καθημερινότητας. Το φόρεσαν χωρίς διακρίσεις πολίτες επώνυμοι και ανώνυμοι, νέοι και νέες, άνδρες και γυναίκες, εκφράζοντας την επιθυμία τους για μια ασυμβίβαστη ζωή μακριά από τις περίπλοκες ενδυματολογικές προδιαγραφές της προηγούμενης γενιάς.

Δ. Μπενέκος. (2007). Η Βίωση της Μετανάστευσης στη Γερμανία. Κείμενα και Άνθρωποι, 51-54. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός (διασκευή)

ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

Κείμενο 53

Τρίτη ηλικία

Η «τρίτη ηλικία» ή τα γηρατειά είναι μια συνεχιζόμενη και εξελισσόμενη διαδικασία, που αρχίζει σε διαφορετική στιγμή και εξελίσσεται με διαφορετικό ρυθμό. Ακόμη, συνοδεύεται από διαφορετικές για τον κάθε άνθρωπο βιολογικές, ψυχολογικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Εύλογα, λοιπόν, ο ορισμός της τρίτης ηλικίας είναι πολυσύνθετος και κάθε επιστήμη προσεγγίζει την ηλικία αυτή από τη δική της σκοπιά.

Σύμφωνα με τη βιολογία, γηρατειά είναι το βιολογικό φαινόμενο κατά το οποίο οι ζωντανοί οργανισμοί παρουσιάζουν προοδευτική κάμψη των φυσιολογικών λειτουργιών τους. Έτσι, μειώνεται βαθμιαία η δύναμη στα ηλικιωμένα άτομα. Παράλληλα, αρχίζουν να εμφανίζονται χρόνιες ασθένειες. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η μείωση της δραστηριότητας του ατόμου, η ελάττωση του αποθέματος ενέργειάς του και μια ποικιλία άλλων εξωτερικών (φυσιογνωμικών και αισθητικών) αλλαγών.

Η ψυχολογία από την πλευρά της υπογραμμίζει κυρίως τις μεταβολές του κεντρικού νευρικού συστήματος, που έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση της ικανότητας της αντίληψης. Επίσης, ενδιαφέρεται για την άμβλυνση των αισθήσεων, καθώς και την ελάττωση της ικανότητας για τη σωστή χρήση πληροφοριών.

Η κοινωνιολογία, και ιδιαίτερα η κοινωνική ψυχολογία, ενδιαφέρεται για τις αλλαγές που υφίσταται η κοινωνική ομάδα των ηλικιωμένων στις σχέσεις της με τις άλλες κοινωνικές ομάδες. Ειδικότερα, παρατηρεί ότι αλλάζει ο ρόλος των ηλικιωμένων μέσα στην οικογένεια και η σχέση τους με τον χώρο της εργασίας τους, εφόσον μετά τη συνταξιοδότηση απομακρύνονται από αυτόν και συχνά ζουν στο περιθώριο. Ακόμη, μελετά το πώς μεταβάλλεται η συμπεριφορά της κοινωνίας απέναντι στους ηλικιωμένους και αυτών απέναντι στην κοινωνία, γεγονός που οφείλεται κυρίως στον περιορισμό των δραστηριοτήτων τους.

Τέλος, οι οικονομικές επιστήμες προσεγγίζουν την τρίτη ηλικία από οικονομική άποψη. Μελετούν, δηλαδή, πόσα άτομα είναι οικονομικά ενεργά, πόσα συνταξιοδοτούνται, πόσα είναι άπορα και πόσα έχουν πρόσθετες οικονομικές ανάγκες λόγω προβλημάτων υγείας και στέγης.

Από όλες αυτές τις προσεγγίσεις στην τρίτη ηλικία γίνεται σαφές πως είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να ορίσει κανείς αυτήν την ομάδα. Για λόγους καθαρά πρακτικούς έχει οριστεί το 60ο ή το 65ο έτος της ηλικίας των ανθρώπων ως ενδεικτικό της έναρξης της γεροντικής ηλικίας, γιατί στις περισσότερες χώρες το άτομο συνταξιοδοτείται, όταν φθάσει σ' αυτή την ηλικία. Ωστόσο, πολλοί επιστήμονες κάνουν τον διαχωρισμό μεταξύ «τρίτης» και «τέταρτης ηλικίας» και χρησιμοποιούν ως κριτήριο διάκρισης των δύο αυτών ηλικιακών ομάδων τη δυνατότητα του ατόμου για αυτοεξυπηρέτηση.

Μ. Μαλικιώση – Λοϊζου. (2000). «Τρίτη ηλικία». Στο: Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό, τ. 8ος, 4838. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (διασκευή)

Κείμενο 54

Η μανία για αιώνια νεότητα

Οι άνθρωποι στις μέρες μας ζουν περισσότερο από ποτέ και οι γυναίκες στατιστικά ζουν περισσότερο από τους άνδρες. Τη δεκαετία του '90 ήταν της μόδας οι νεοφιλόσοφοι να προβληματίζονται με την προοπτική της «γκρίζας αυγής», όπως οι ίδιοι ονόμασαν αυτήν τη νέα πολιτισμική περίοδο, κατά την οποία η μακροζωία θα άλλαζε τον

ρυθμό του πολιτισμού. Στο μόνο που έπεσαν έξω ήταν η χρονική παράμετρος: ενώ την περίμεναν να ανατείλει αργότερα στον 21ο αιώνα, ο ήλιος αυτής της αυγής ανέτειλε πολύ νωρίτερα. Σάρωσε, λοιπόν, υπολογισμούς, παραδόσεις, όρια και ταμεία συντάξεων. Αν δεν το έχετε καταλάβει, βρισκόμαστε στην καρδιά μιας εποχής, στην οποία οι άνθρωποι αρνούνται να γεράσουν!

Έτσι, η επιστήμη κατάφερε τελικά να δημιουργήσει περίπου το πλάσμα που κατέστρεψε τον Δόκτορα Φρανκενστάιν: ένα αγέραστο, πεισματάρικο, δυνατό ον που επιθυμεί να αναιρέσει τα όρια της φύσης. Χάρη στην εξελιγμένη τεχνολογία, αντίθετα από την περίπτωση του δημιουργήματος του Φρανκενστάιν, το ον αυτό, όσο γερνάει, γίνεται και καλύτερο ή έτσι τουλάχιστον μας λένε οι ειδικοί της διαφήμισης και της μακροζωίας που προωθούν τη γοητευτική, αλλά ψεύτικη, υπόσχεση: «θα ζήσεις για πάντα»!

Από στιγμές ξεχασμένες στις κοιλάδες του χρόνου, πολύ προτού υπάρξει γραφή, αυτή ήταν η πρώτη, μοναδική και επίμονη επιθυμία των θνητών: να ζήσουν για πάντα. Οι προϊστορικοί θνητοί εφηύραν τους αθάνατους θεούς, ενώ η ψευδαίσθηση της αθανασίας συνεπήρε κατά καιρούς τα μυαλά σημαντικών ανδρών και γυναικών, από τους Ρωμαίους αυτοκράτορες μέχρι τις πρωταγωνίστριες του Χόλιγουντ. Τι σημαίνει αυτό; Ότι όλα είναι θέμα φαντασίας. Η σύγχρονη βιομηχανία της ομορφιάς εκμεταλλεύεται τη διαχρονική επιθυμία για αθάνατη νεότητα και τη φαντασία: Θέλεις να ζήσεις για πάντα, λοιπόν; Μπορείς!

Επομένως, αν είσαι κάτω από 70 ετών και επιθυμείς αυτό το «για πάντα», πάνω απ' όλα χρειάζεσαι χρήμα. Αν το έχεις, αγόρασε ένα αεροπορικό εισιτήριο για την Αμερική και κλείσε δωμάτιο στη μεγαλύτερη, σύμφωνα με το περιοδικό Time, κλινική «διαχείρισης ηλικίας» στον κόσμο. Εκεί, αφού πρώτα σε εξετάσουν, θα φρεσκάρουν τον οργανισμό σου. Τα υπόλοιπα είναι θέμα αισθητικής!

Μ. Σκαφίδας, από τον ηλεκτρονικό περιοδικό τύπο (διασκευή)

Κείμενο 55

Οι νέοι δίπλα στην τρίτη ηλικία

Το 1990 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ανακήρυξε την 1η Οκτωβρίου ως την Παγκόσμια Ημέρα των Ηλικιωμένων και ένα χρόνο αργότερα όρισε πέντε βασικές αρχές για τους ηλικιωμένους, οι οποίες στοχεύουν στο να διασφαλίσουν ότι θα δοθεί προτεραιότητα στην τρίτη ηλικία από όλες τις κυβερνήσεις του κόσμου. Αυτές οι αρχές είναι η ανεξαρτησία, η συμμετοχή των ηλικιωμένων στα κοινά, η δυνατότητα εκπλήρωσης των προσωπικών στόχων, η φροντίδα και η αξιοπρέπεια. Ο πολιτισμός μιας κοινωνίας κρίνεται μεταξύ άλλων από τη στάση της απέναντι στην τρίτη ηλικία. Παρότι η οικογένεια αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς στην Ελλάδα, οι αριθμοί από έρευνες παρουσιάζουν μια ιδιαίτερα θλιβερή εικόνα: ένας στους τρεις ηλικιωμένους, δηλαδή 1.000.000 συνάνθρωποί μας, υποφέρουν από μοναξιά.

Εμείς, και κυρίως οι νέοι, έχουμε βαθιά υποχρέωση να αντιμετωπίσουμε με σεβασμό και πραγματική βούληση τα προβλήματα των συνανθρώπων μας της τρίτης ηλικίας και να τους βοηθήσουμε στη διασφάλιση μιας αξιοπρεπούς καθημερινότητας.

Οφείλουμε λοιπόν να τους προσφέρουμε την ανεξαρτησία, την αυτοεκτίμηση και τις δυνατότητες για αξιοπρεπή διαβίωση και συμμετοχή στην κοινωνία, παρέχοντας υψηλές υπηρεσίες υγείας και φροντίδας. Οφείλουμε να είμαστε στο πλευρό τους, για όσα μας έχουν προσφέρει απλόχερα, γιατί έχουν συμβάλει σημαντικά στο να διαμορφώσουμε τους χαρακτήρες μας και να γίνουμε χρήσιμοι άνθρωποι στην κοινωνία. Έτσι, όχι μόνο θα νοσηματοδοτηθεί η διακήρυξη του ΟΗΕ, αλλά και θα έχουμε κάνει το προσωπικό μας καθήκον απέναντι στην τρίτη ηλικία.

Α. Σιώκας - Γ. Κρικρής, από την ηλ. εφ. Μοσχάτο Ταύρος.gr, 29.4.2014 (διασκευή).

Κείμενο

Η κοινωνικοποίηση της τρίτης ηλικίας

Ας πάρουμε την περίπτωση των ανθρώπων της τρίτης ηλικίας. Οι περισσότεροι άνθρωποι σε αυτήν την ηλικία ίσως έχουν για πρώτη φορά στη ζωή τους αρκετό ελεύθερο χρόνο, για να τον χρησιμοποιήσουν, όπως επιθυμούν. Θα μπορούσαν, όμως, όλοι να περάσουν ευχάριστα τον χρόνο τους σε μια πλατεία; Σίγουρα κάποιοι και κάποιες το κάνουν. Μάλλον όσοι και όσες έχουν ήδη ένα κύκλο γνωστών βρίσκονται μεταξύ τους στις πλατείες. Κάποιος παππούς όμως ή κάποια γιαγιά που δεν έχει έναν τέτοιο κύκλο, πόσο εύκολο είναι να κοινωνικοποιηθεί σε μια πλατεία, να γνωρίσει άλλους ανθρώπους και να αναπτύξει σχέσεις φιλίας;

Η Πολιτεία θα μπορούσε να συμβάλει ώστε να ξεπεραστεί η αμηχανία από έναν παππού ή μια γιαγιά που δεν έχει πολλούς γνωστούς ή φίλους στη γειτονιά του, να έχει ένα λόγο να πάει στην κοντινή πλατεία του σπιτιού του και έτσι να κοινωνικοποιηθεί. Όπως οι Λέσχες Φιλίας των Δήμων προσφέρουν παραπάνω από έναν καφέ ή τάβλι, λόγω

των προγραμμάτων (γυμναστικής, αυτοάμυνας, διατροφολογίας, ομάδες συζητήσεων, εποχιακές εκδηλώσεις κ.ά), που καθημερινά παρακολουθούν όσοι ηλικιωμένοι είναι μέλη, έτσι και οι πλατείες θα μπορούσαν να μετατραπούν κατά καιρούς σε υπαίθριες λέσχες φιλίας, προσφέροντας στους κατοίκους κάτι παραπάνω από μια βόλτα. Παρόλο που όλα τα παραπάνω προφανώς δεν μπορούν να αντιστρέψουν εντελώς τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία τους ηλικιωμένους, τους οποίους στην ουσία οδηγεί σε κοινωνικό αποκλεισμό, ωστόσο, θα μπορούσαν να συντελέσουν στη βελτίωση της θέσης τους στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις. Αφιερώνοντας κάποιες μέρες του χρόνου τις πλατείες μας στους ηλικιωμένους εφιστούμε την προσοχή και στους νεότερους πως η πόλη δεν ανήκει μόνο στα νιάτα, αλλά οφείλουμε να την κάνουμε φιλόξενη και για την τρίτη ηλικία.

Έ. Κοσκώση, από την ηλεκτρονική εφημερίδα Oikopress, 23. 1. 2013 (διασκευή).

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Κείμενο 56

Ο ελεύθερος χρόνος στην εποχή μας

Αν κοιτάξουμε προς το παρελθόν, δε θα βρούμε καμιά άλλη γενιά, η οποία να διέθετε τόσο πολύ χρόνο, να κατείχε τόσα υλικά μέσα και να είχε τόση μόρφωση όσο η σημερινή. Έχουμε ήδη εγκαταλείψει τη λεγόμενη κοινωνία της εργασίας, στην οποία ζούσαμε για να δουλεύουμε, και βιώνουμε μια πολυσύνθετη κοινωνική πραγματικότητα, στην οποία δουλεύουμε για να ζούμε. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνουμε και διευθετούμε τον ελεύθερο χρόνο στην εποχή μας αποκτά πρωταρχική σημασία και εμφανίζεται εξίσου σημαντικός με τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται και κατανέμεται ο χρόνος εργασίας στον επαγγελματικό τομέα. Η ραγδαία αύξηση του ελεύθερου χρόνου σε σχέση με το παρελθόν θέτει το πρόβλημα της κατάλληλης διαχείρισής του.

Το πρόβλημα της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου σήμερα δεν αφορά μόνο στους ενήλικους, αλλά και στους έφηβους. Η νέα γενιά, συχνά, διακατέχεται από αισθήματα απομόνωσης και ανίας και γενικότερα από αρνητικά συναισθήματα, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις μετατρέπονται σε επιθετικότητα, χρήση βίας ή αδιαφορία. Οι μαθητές, ήδη από την παιδική ηλικία, περνούν πολλές ώρες της ημέρας μπροστά σε μια οθόνη και βιώνουν μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης τη ζωή από «δεύτερο χέρι», ενώ ταυτόχρονα μέσα από τον καταναλωτικό της διαφήμισης οδηγούνται στην εμπορευματοποίηση του ελεύθερου χρόνου και σταδιακά εθίζονται στην επιδίωξη της ευτυχίας, κυρίως μέσα από την κατανάλωση υλικών αγαθών. Οι σύγχρονες αναπτυγμένες κοινωνίες φαίνεται να οδηγούν τα παιδιά της «ευημερίας» σε ένα μέλλον με πολύ ελεύθερο χρόνο, λιγότερο χρόνο εργασίας και ακόμη λιγότερη διάθεση κοινωνικής προσφοράς και συλλογικής δράσης.

Όμως, οι στάσεις και οι συμπεριφορές που αναπτύσσονται σε σχέση με τον ελεύθερο χρόνο κατά τη διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας είναι καθοριστικής σημασίας, δεδομένου ότι παγιώνονται¹ και αναπαράγονται σε όλη την υπόλοιπη ζωή του ανθρώπου. Από κοινωνιολογικές έρευνες προκύπτει ότι το 90% των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου διαμορφώνεται και σταθεροποιείται μέχρι την ηλικία των 19 χρόνων.

Φυσικά, το προσωπικό στυλ ελεύθερου χρόνου επηρεάζεται και διαμορφώνεται από την οικογένεια, τους φίλους και τους γνωστούς, από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, από το ίδιο το άτομο και τις κοινωνικοοικονομικές, μορφωτικές «προδιαγραφές» του, αλλά ως έναν βαθμό και από το σχολείο, που αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα της δευτερογενούς κοινωνικοποίησης του παιδιού.

Ο ελεύθερος χρόνος στο σημερινό σχολείο αντισταθμίζει την ένταση και τα προβλήματα που προκύπτουν από τη διδασκαλία, εξισορροπεί καταπιεσμένες ανάγκες και κινητικούς περιορισμούς και ξεκουράζει τους μαθητές από τον φόρτο της διδασκαλίας. Με αυτήν την έννοια, ο ελεύθερος χρόνος στο σχολείο θεωρείται πολύτιμος και απαραίτητος για την ισόρροπη ανάπτυξη του μαθητή, αν και θεωρείται συχνά ανεπαρκής. Σε κάθε περίπτωση πάντως δε συνδέεται με τη σχολική εργασία, με αποτέλεσμα ο ελεύθερος χρόνος και η διδασκαλία να αποτελούν δύο αντίθετες περιστάσεις της σχολικής ζωής, που λειτουργούν ως ξεχωριστές νησίδες, αποκομμένες μεταξύ τους. Πολλές φορές, όμως, το σχολείο αδυνατεί να σχεδιάσει και να αξιοποιήσει επαρκώς περιστάσεις ελεύθερου χρόνου και να τις συνδέσει με τη μάθηση και την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή.

Επιπρόσθετα, επιβαρύνει και τον εξωσχολικό ελεύθερο χρόνο του μαθητή, αφού από το σχολείο του ανατίθενται υποχρεώσεις και σχολικές εργασίες, συχνά υπερβολικά απαιτητικές σε κόπο και χρόνο, πολλές από τις οποίες θα ήταν προτιμότερο και πιο ευχάριστο για τους μαθητές να καλύπτονται στη διάρκεια του σχολικού προγράμματος, ώστε να έχουν στη διάθεσή τους περισσότερο ελεύθερο χρόνο.

Ν. Χανιωτάκης - Ι. Θωίδης. (2002). «Διαθεματικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στο Ολοήμερο Σχολείο»,
Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, 6, 241-245 (διασκευή).
1 παγίωνω: σταθεροποιώ